

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
кафедра української мови Інституту філології

ІРИНА БАБІЙ

УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ
Збірник вправ і завдань

Івано-Франківськ
2012

УДК 81'374
ББК 81.2 Ук-04
Б 12

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 12 вересня 2012 року).

Рецензенти:

М. П. Ковальчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Коломийського інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

В. М. Пітель – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Р. І. Стефурак – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Відповідальний редактор:

В. В. Грещук – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Бабій І. О.

Б 12 Українська лексикографія : збірник вправ і завдань / Ірина Бабій. — Івано-Франківськ : видавець Голіней О.М., 2012. — 180 с.

У збірнику подано плани лекційних і практичних занять, тематичний перелік українських словників та енциклопедій, вправи і завдання, покликані сприяти формуванню навичок самостійної дослідницької роботи студентів і розширювати їх загальнофілологічну компетентність, індивідуальні залікові завдання, теми рефератів, перелік рекомендованої літератури, короткий словник основних термінів української лексикографії, програмові вимоги і додатки.

Для студентів-філологів та вчителів-словесників.

ЗМІСТ

Передмова.....	5
----------------	---

Плани лекційних занять

Лекція I. Лексикографія як галузь лінгвістики.....	8
Лекція II. Класифікація лексикографічних праць.....	9
Лекція III. Історія української лексикографії.....	10
Лекція IV. Українська лексикографія 90-х років ХХ – початку ХХІ століття.....	11

Плани практичних занять

Практичне заняття I. Лексикографія як галузь лінгвістики.....	13
Практичне заняття II. Класифікація лексикографічних праць.....	13
Практичне заняття III. Історія української лексикографії.....	14
Практичне заняття IV. Сучасне українське словникарство: лексичні повні і вибіркові словники.....	14
Практичне заняття V. Сучасне українське словникарство: лексичні вибіркові словники.....	15
Практичне заняття VI. Сучасне українське словникарство: синхронні та діахронні словники.....	15
Практичне заняття VII. Сучасне українське словникарство: словники сфери мовлення.....	16
Практичне заняття VIII. Сучасне українське словникарство: електронні словники.....	17
Практичне заняття IX. Сучасне українське словникарство: електронні словники.....	17
Практичне заняття X. Українська лексикографія: підсумкове заняття.....	17

Лексикографічний корпус української мови: тематичний перелік.....	18
---	----

Вправи

1. Універсальні словники.....	52
2. Історичні словники.....	52

3.	<i>Етимологічні словники.....</i>	53
4.	<i>Тлумачні словники.....</i>	54
5.	<i>Термінологічні загальні словники.....</i>	54
6.	<i>Лінгвістичні термінологічні словники.....</i>	54
7.	<i>Літературознавчі словники.....</i>	55
8.	<i>Словники українського ділового спілкування.....</i>	56
9.	<i>Словники іншомовної лексики.....</i>	57
10.	<i>Словники синонімів.....</i>	58
11.	<i>Словники антонімів.....</i>	60
12.	<i>Словники омонімів.....</i>	61
13.	<i>Словники паронімів.....</i>	62
14.	<i>Фразеологічні словники.....</i>	63
15.	<i>Словники неологізмів.....</i>	65
16.	<i>Діалектні словники.....</i>	66
17.	<i>Словники жаргонів.....</i>	68
18.	<i>Ономастикони.....</i>	69
19.	<i>Словники апелятивних назв.....</i>	70
20.	<i>Орфографічні словники.....</i>	70
21.	<i>Орфоепічні словники.....</i>	73
22.	<i>Словники правильності мовлення.....</i>	74
23.	<i>Перекладні словники.....</i>	75
24.	<i>Словотворчі словники.....</i>	78
25.	<i>Асоціативні словники.....</i>	79
26.	<i>Словники поетичного мовлення.....</i>	79
27.	<i>Словники міфології.....</i>	81
28.	<i>Словники афоризмів і крилатих висловів.....</i>	82
29.	<i>Енциклопедії.....</i>	87
30.	<i>Електронні словники.....</i>	87
31.	<i>Підсумкові комплексні вправи.....</i>	94
	Індивідуальні залікові завдання.....	101
	Теми рефератів.....	126
	Рекомендована література.....	127
	Короткий термінологічний словник.....	138
	Програмові вимоги.....	170
	Додатки.....	172

ПЕРЕДМОВА

*Словник – це всесвіт,
розташований в алфавітному порядку.*
Анатоль Франс

Для різнобічної фахової підготовки студентів-філологів важливе значення мають як основні курси сучасної української мови та літератури, так і заняття спеціалізації, які дають змогу поглибити і розширити знання, здобуті раніше.

Пропонований курс спеціалізації “Українська лексикографія” має на меті детальніше (ніж у рамках сучасної української літературної мови (розділ “Лексикографія”), що вивчається на II курсі) ознайомити студентів із найважливішими аспектами історії, теорії та практики лексикографії як дисципліни лінгвістичного циклу.

Курс починається з визначення предмету, об’єкту та завдань лексикографії, з’ясування її місця у системі знань про мову та вивчення основних лексикографічних понять і термінів. Також зроблено короткий історичний огляд українського словникарства від найдавніших часів і до сьогодні, проаналізовано українську лексикографічну спадщину, визначено сучасні тенденції розвитку української лексикографії.

Особливу увагу в курсі спеціалізації присвячено детальному аналізу типології словників, їхньої макро- і мікроструктури залежно від специфіки словникової праці.

Оскільки в сучасних українських словниках опрацьовано різні рівні мовної і мовленнєвої систем, то практична робота із ними дасть змогу яскравіше проілюструвати теоретичне твердження про інтердисциплінарність лексикографії та її зв’язок з іншими лінгвістичними і нелінгвістичними дисциплінами, насамперед різними розділами мовознавства, семіотикою та інформатикою.

В умовах стрімкого розвитку інформаційно-технологічного суспільства XXI століття зростає популярність електронних словниково-довідникових видань, що відбиває одну з основних особливостей інноваційних процесів у лексикографії зламу XX – XXI століття. Звідси одне із основних завдань пропонованого курсу – формування стійких умінь і навичок користування сучасними електронними словниками, як стаціонарними, так і переносними чи

інтернет-словниками, що функціонують у режимі on-line.

Пропонований збірник вправ і завдань з української лексикографії складається з таких частин:

- **орієнтовні плани лекційних і практичних занять** (із розрахунку лекції – 16 годин, практичні – 20 годин). Плани лекцій доповнено переліком ключових понять і списком рекомендованої літератури. Плани практичних занять теж містять перелік ключових понять, що їх студент повинен засвоїти у результаті вивчення дисципліни, а також у них зафіксовано додаткові завдання і вправи, які слід виконати (усі чи вибірково) до кожного практичного заняття;
- **лексикографічний корпус української мови: тематичний перелік.** У цьому розділі подано список енциклопедій і словників української мови від найдавніших до найновітніших. Із метою оптимального і зручного використання цього переліку лексикографічні праці у ньому розташовано не за абеткою, а за тематичним принципом. Пропонований лексикографічний корпус не претендує на абсолютну вичерпність, проте до нього включено основні українські словники й енциклопедії;
- **вправи**, якими охоплено всі основні різновиди українських словників та енциклопедій. Формулювання вправ відображає їх різний рівень складності: від простого виконання уже готового завдання до складніших творчих вправ, використання яких сприяє не лише формуванню навичок самостійної дослідницької роботи, але й розширює загальнофілологічну компетентність студентів. Для зручнішого використання збірника до вправ застосовано наскрізну суцільну нумерацію;
- **індивідуальні залікові завдання**, що налічують 20 варіантів, кожен з яких складається із 10 вправ різного рівня складності. Для виконання кожного із завдань необхідно скористатися іншим різновидом словника, що підвищує практичні навички роботи із ними;
- **теми рефератів** співзвучні із тими питаннями, які виносяться на розгляд як на лекційних, так і на практичних заняттях, що дає змогу студентам самостійно обирати собі тему і навіть модифікувати її з метою глибшого опрацювання проблеми;
- **перелік рекомендованої літератури**, у якому жирним

шрифтом виділено основні підручники і монографічні дослідження з лексикографії, *курсивом* – статті й автореферати, присвячені окремому аспектові теорії чи практики лексикографії, які студенти конспектують самостійно, звичайним шрифтом – додаткові праці;

- **короткий термінологічний словник**, де подано 100 термінів, що відображають найважливіші поняття словникарства. Прийомом прямого цитування у словникових статтях запропоновано стислі визначення основних лексикографічних термінів, дібраних із різних джерел, насамперед – із енциклопедії “Українська мова”. Цей словничок, як і інші лінгвістичні термінологічні словники, студенти зможуть використовувати під час підготовки до такої форми контролю знань, як колоквиум;
- **програмові вимоги** – перелік теоретичних питань на залік;
- **додатки**, що містять схему класифікації лексикографічної продукції (**Додаток 1**; схему взято з підручника: *Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. — К. : ВЦ “Академія”, 2006. — 368 с. — С. 317*); першу сторінку словника “Лексись...” Л. Зизанія (**Додаток 2**); першу (титульну) і другу сторінки словника “Лексіконь славеноросскій...” П. Беринди (**Додаток 3**); першу (титульну) і другу сторінки словника, доданого до “Енеїди” І. Котляревським (друге видання) (**Додаток 4**); титульну сторінку словника Б. Грінченка (**Додаток 5**) і зразок вікна Інтегрованої лексикографічної системи “Словники України” (синонімія) (**Додаток 6**).

Форми контролю знань, умінь і навичок подано різні: залікові індивідуальні завдання, колоквиум, реферати, тести. Оскільки пропонується курс спеціалізації у зв’язку зі своєю специфікою має насамперед практичне спрямування, то обов’язковою формою контролю є індивідуальне залікове завдання, хоча і тести, і колоквиум дадуть змогу перевірити, наскільки студенти засвоїли теоретичний матеріал, зокрема базові терміни лексикографії, класифікацію лексикографічної продукції, історію українського словникарства, назви, суть та авторів основних праць з української лексикографії тощо.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ЛЕКЦІЯ I

ЛЕКСИКОГРАФІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ЛІНГВІСТИКИ

1. Предмет лексикографії.
2. Лексикографія як інтердисциплінарна галузь.
3. Найважливіші поняття словникарства. Функції словників.
4. Основні принципи лексикографування.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: *словник, енциклопедія, лексикографія, предмет лексикографії, металексикографія, лексикографічна критика, лексикографічна типологія, інтердисциплінарність лексикографії, функції словників, метамова словника, екстенсивні і селективні словники, основні принципи лексикографування.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. — К. : ВЦ “Академія”, 2006. — 368 с.
2. Демська О. Вступ до лексикографії / О. Демська. — К. : Вид. дім “Киево-Могилянська академія”, 2010. — 266 с.
3. Дубічинський В. В. Лексикографія української мови : конспект лекцій / В. В. Дубічинський. — Харків : НТУ “ХП”, 2002. — 56 с.
4. Дубічинський В. В. Українська лексикографія : історія, сучасність та комп’ютерні технології : навчальний посібник / В. В. Дубічинський ; Національний технічний ун-т “Харківський політехнічний ін-т”. — Х. : НТУ “ХП”, 2004. — 164 с.
5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2001. — 368 с.
6. Кровицька О. Українська лексикографія : теорія і практика / Ольга Кровицька ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. — Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. — 175 с.

7. Полюга Л. М. Складові елементи словників: із досвіду лексикографа / Л. М. Полюга // Записки з українського мовознавства. Зб. наук. праць — Одеса, 2006. — Вип. 16. — С. 299—307.
8. Полюга Л. Структура і функції словникових статей у лексиконах різних типів / Л. Полюга // Українська історична та діалектна лексика : зб. наук. праць. — Львів, 2003. — Вип. 3. — С. 16—23. — Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_WorkTK_poluha_2003_01.htm
9. Тараненко О. О. Лексикографія // Українська мова: Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк [та ін.]. — К. : Укр. енцикл., 2004. — 824 с. — С. 296—297.
10. Указ Президента України від 07.08.1999 р. № 967 “Про розвиток національної словникової бази” // Офіційний вісник України. — 1999. — № 32.

Лекція II.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ

1. Словники й енциклопедії.
2. Класифікація словників:
 - а) класифікація словників за метою укладання та функціями;
 - б) класифікація за характеристикою слова відповідно до сфери лексикографічного опису мови (див. Додаток 1 на стор. 172);
 - в) класифікація словників за нелінгвістичними критеріями.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: *лексикографічна продукція, словник, енциклопедія, енциклопедичний словник, дескриптивні і прескриптивні словники, класифікація словників.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. — К. : ВЦ “Академія”, 2006. — 368 с.
2. Демська О. Вступ до лексикографії / О. Демська. — К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2010. — 266 с.

3. Дубічинський В. В. Лексикографія української мови : конспект лекцій / В. В. Дубічинський. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2002. — 56 с.
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2001. — 368 с.
5. Кровицька О. Українська лексикографія : теорія і практика / Ольга Кровицька ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. — Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. — 175 с.
6. Тараненко О. О. Лексикографія // Українська мова: Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк [та ін.]. — К. : Укр. енцикл., 2004. — 824 с. — С. 296—297.

Лекція III.

ІСТОРИЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

1. Найдавніші українські словники (див. Додатки 2-5 на стор. 173-178).
2. Українська лексикографія 1917 р. — кінця 20 ст.
3. Новітній період української лексикографії.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: *лексикографія, словник, енциклопедія, енциклопедичний словник, азбуковник, вокабула, глоса, глосарій, глосографія, лексикон, “Словарь української мови” Б. Грінченка, “Словник української мови” в 11-ти томах, “Словник української мови” в 20-ти томах.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія української мови : навч. посібник / С. П. Бевзенко. — К. : Вища школа, 1991. — 231 с.
2. Горецький П. Й. Історія української лексикографії / П. Й. Горецький. — К. : Видавництво АН УРСР, 1963. — 245 с.
3. Дубічинський В. В. Українська лексикографія : історія, сучасність та комп'ютерні технології : навчальний посібник / В. В. Дубічинський ; Національний технічний ун-т

- “Харківський політехнічний ін-т”. — Х. : НТУ “ХПІ”, 2004. — 164 с.
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2001. — 368 с.
 5. Кульчицька Т. Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст. : бібліограф. покажчик / Т. Ю. Кульчицька ; НАН України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. — Л. : [б. в.], 1999. — 360 с.
 6. Москаленко А. Нариси історії української лексикографії / А. Москаленко. — К. : Державне учбово-педагогічне видавництво “Радянська школа”, 1961. — 164 с.
 7. Німчук В. В. Мовознавство на Україні в XIV—XVII ст. / В. В. Німчук. — К. : Наукова думка, 1985. — 224 с. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/nimchuk/nim.htm>
 8. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською / В. В. Німчук. — К. : Наукова думка, 1980. — 304 с.
 9. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики) / Л. С. Паламарчук. — К. : Наукова думка, 1978. — 201 с.
 10. Тараненко О. О. Лексикографія // Українська мова: Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк [та ін.]. — К. : Укр. енцикл., 2004. — 824 с. — С. 296—297.
 11. Українська лексикографія кінця XVI — II половини XVIII століття : лекції для студ. філол. ф-ту / О. А. Крижко ; Бердян. держ. пед. ун-т. — Бердянськ, 2003. — 38 с.

ЛЕКЦІЯ IV

УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ 90-Х РОКІВ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

1. Основні напрямки розвитку новітньої української лексикографії.
2. Комп'ютерні технології в українській лексикографії (див. Додаток 6 на стор. 179).
3. Основні напрями в автоматизації української лексикографії.
4. Електронні словники: загальна характеристика.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: словник, енциклопедія, лексикографія, енциклопедичний словник, автоматичний словник, електронний словник, інструкція, комп'ютерна лексикографія, концепція словника, метамова словника, “Словник української мови” в 20-ти томах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бовтенко М. А. Комп'ютерна лінгводидактика : навч. посібник / М. А. Бовтенко. — М. : Флінта: Наука, 2005. — 216 с.
2. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. — К. : ВЦ “Академія”, 2006. — 368 с.
3. Демська О. Вступ до лексикографії / О. Демська. — К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2010. — 266 с.
4. Дубічинський В. В. Українська лексикографія : історія, сучасність та комп'ютерні технології : навчальний посібник / В. В. Дубічинський ; Національний технічний ун-т “Харківський політехнічний ін-т”. — Х. : НТУ “ХПІ”, 2004. — 164 с.
5. Кровицька О. Українська лексикографія : теорія і практика / Ольга Кровицька ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. — Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. — 175 с.
6. Тараненко О. О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника) / О. О. Тараненко. — К. : Кам'янець-Подільський, 1996. — 170 с.
7. Українська лексикографія другої половини ХХ — початку ХХІ століття : навч. посіб. / Н. О. Зубець ; Ред. : Л. І. Кучеренко ; Запоріж. нац. ун-т. — 2-ге вид., доповн. — Запоріжжя, 2011. — 125 с.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ I

ЛЕКСИКОГРАФІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ЛІНГВІСТИКИ

1. Предмет лексикографії.
2. Лексикографія як інтердисциплінарна галузь.
3. Найважливіші поняття словникарства. Функції словників.
4. Основні принципи лексикографування.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: *словник, енциклопедія, лексикографія, предмет лексикографії, металексикографія, лексикографічна критика, лексикографічна типологія, інтердисциплінарність лексикографії, функції словників, метамова словника, екстенсивні і селективні словники, основні принципи лексикографування* (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекції 1.

ЗАВДАННЯ: до кожної функції словників доберіть по кілька їх прикладів із відповідним функціональним навантаженням (див. ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК).

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про основні принципи побудови словникових статей, про роль словників у житті людей загалом і в підвищенні комунікативної компетенції філологів зокрема тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ II

КЛАСИФІКАЦІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ

1. Словники й енциклопедії.
2. Класифікація словників:
 - а) класифікація словників за метою укладання та функціями;
 - б) класифікація за характеристикою слова відповідно до сфери лексикографічного опису мови;
 - в) класифікація словників за нелінгвістичними критеріями.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: *лексикографічна продукція, словник, енциклопедія, енциклопедичний словник, універсальний словник, дескриптивні і прескриптивні словники, класифікація словників за характеристикою слова відповідно до сфери лексикографічного опису мови, класифікація словників за нелінгвістичними критеріями* (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекції 2.

ЗАВДАННЯ: до кожного критерію класифікації доберіть по кілька прикладів словників.

ВПРАВИ: 1; 61-62.

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про різні підходи щодо класифікації словників, про класифікаційні особливості словників різних видів тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

ПІДСУМКОВІ ТЕСТИ 1 (теми: лексикографія як галузь лінгвістики; класифікація лексикографічних праць).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ III

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

1. Найдавніші українські словники.
2. Українська лексикографія 1917 р. — кінця ХХ ст.
3. Новітній період української лексикографії.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: лексикографія, словник, енциклопедія, енциклопедичний словник, азбуковник, вокабула, глоса, глосарій, глосографія, лексикон, “Словарь української мови” Б. Грінченка, “Словник української мови” в 11-ти томах, “Словник української мови” в 20-ти томах (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекції 3-4.

ЗАВДАННЯ: опрацюйте кілька найдавніших українських словників (див. ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК): проаналізуйте їх макро- і мікроструктуру, порівняйте із сучасними словниками відповідного типу, скопіюйте або перепишіть окремі сторінки.

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про діяльність одного з видатних лексикографів України, про один із періодів у розвитку української лексикографії, про найважливіші словники чи енциклопедії у розвитку української лексикографії тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

ПІДСУМКОВІ ТЕСТИ 2 (історія української лексикографії).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ IV

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СЛОВНИКАРСТВО: ЛЕКСИЧНІ ПОВНІ І ВИБІРКОВІ СЛОВНИКИ

1. Лексикографічні праці нелітературної мови: діалектні та жаргонні. Словники аргю.
2. Словники власних назв.
3. Повні лексичні словники: тлумачні та тезауруси.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: лексикографія, словник, діалектний словник, жаргонний (сленговий) словник, словник арго, тлумачний словник, тезаурус, ономастикон (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекції 2.

ВПРАВИ: 5; 29-40.

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про один із різновидів лексичних повних чи вибіркового словників, про особливості їх укладання, про визначних лексикографів, що працюють у цій галузі, тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

Список словників і енциклопедій: див. **ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК.**

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ V

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СЛОВНИКАРСТВО: ЛЕКСИЧНІ ВИБІРКОВІ СЛОВНИКИ

1. Лексикографічні праці сучасної української літературної мови: термінологічні, іншомовних слів, неологізмів.
2. Словники багатства мовлення: синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.
3. Словники спеціального призначення: скорочень, стилістичні, інверсійні, асоціативні тощо.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: лексикографія, словник, словник скорочень, стилістичний, термінологічний, синонімів (лексичних і фразеологічних), інверсійний, антонімів (лексичних і фразеологічних), асоціативний, омонімів (українських і міжмовних), паронімів (українських і міжмовних), іншомовних слів, неологізмів (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекції 2.

ВПРАВИ: 6-9; 12-21; 27-28; 50.

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про один із різновидів лексичних вибіркового словників, про особливості їх укладання, про визначних лексикографів тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

Список словників і енциклопедій: див. **ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК.**

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ VI

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СЛОВНИКАРСТВО: СИНХРОННІ ТА ДІАХРОННІ СЛОВНИКИ

1. Лексикографічні праці синхронії та діяхронії: спільне і відмінне, специфіка укладання.
2. Діахронні словники: історичні та етимологічні.
3. Синхронні перекладні словники.
4. Синхронні одномовні нелексічні словники: фразеологічні, граматичні, словотвірні, акцентологічні, орфографічні, орфоепічні.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: лексикографія, словник, словники синхронні та діахронні, історичний словник, етимологічний словник, перекладний словник, фразеологічні, граматичні, словотвірні, акцентологічні, орфографічні, орфоепічні словники (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекції 2.

ВПРАВИ: 2-4; 22-26; 41-45; 48-49.

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про один із різновидів синхронних чи діахронних словників, про особливості їх укладання, про визначних лексикографів, що працюють у цій галузі, тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

Список словників і енциклопедій: див. **ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК.**

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ VII

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СЛОВНИКАРСТВО: СЛОВНИКИ СФЕРИ МОВЛЕННЯ

1. Лексикографічні праці сфери мови і сфери мовлення: спільне та відмінне.
2. Словники поетичного мовлення: епітетів, перифраз, порівнянь, метафор тощо.
3. Словники крилатих висловів.
4. Словники мови письменників. Конкорданси. Римівники.
5. Словники труднощів слововживання, сполучуваності, частотності.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: лексикографія, словник, словники сфери мовлення, словники епітетів, перифраз, порівнянь, метафор, крилатих висловів, мови письменників, конкорданс, римівник, словник труднощів слововживання, сполучуваності, частотності, словник дитячої лексики, пареміологічний словник (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекції 2.

ВПРАВИ: 10-11; 46-47; 51-60.

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про один із різновидів словників сфери мовлення, про особливості їх укладання, про визначних лексикографів тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

Список словників і енциклопедій: див. **ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК**.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ VIII-IX
СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СЛОВНИКАРСТВО:
ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ

1. Основні напрямки розвитку новітньої української лексикографії. Універсальні словники.
2. Комп'ютерні технології в українській лексикографії.
3. Загальна характеристика електронних словників:
 - а) стаціонарні;
 - б) переносні;
 - в) інтернет-словники.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: словник, енциклопедія, лексикографія, енциклопедичний словник, автоматичний словник, електронний словник, інструкція, комп'ютерна лексикографія, концепція словника, метамова словника, "Словник української мови" в 20-ти томах (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ до Лекцій 3-4.

ВПРАВИ: 63-77.

ЗАКОНСПЕКТУВАТИ СТАТТЮ про останні досягнення в галузі електронної лексикографії, особливості сучасних електронних словників, принципи їх укладання, класифікацію тощо (на вибір, див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ).

ПІДСУМКОВІ ТЕСТИ 3 (тема: сучасне українське словникарство, практичні заняття 4-9).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ X
УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ: ПІДСУМКОВЕ
ЗАНЯТТЯ

КОЛОКВІУМ (див. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК).

ЛІТЕРАТУРА: див. РЕКОМЕНДОВАНУ ЛІТЕРАТУРУ.

ВПРАВИ: підсумкові комплексні завдання (78-81).

ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК

1. УНІВЕРСАЛЬНІ СЛОВНИКИ

1. Данилюк І. Г. Універсальний словник сучасної української мови. 100 000 / [І. Г. Данилюк]. — Донецьк : ТОВ “ВКФ “БАО”, 2011. — 1008 с.
2. Загоруйко О. Я. Великий універсальний словник української мови / О. Я. Загоруйко. — Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2009. — 768 с.
3. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови : навчальний посібник / [З. Й. Куньч]. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2004. — 848 с.
4. Українська мова та література. Універсальний словник : сім в одному / [уклад. Людмила Олександрівна Полякова]. — Х. : Торсінг плюс, 2009. — 448 с.
5. Приходченко К. І. Універсальний словник-довідник : 30 000 слів і виразів сучасної української мови / [К. І. Приходченко]. — Донецьк : БЛО, 2006. — 318 с.
6. Універсальний словник української мови : орфоепічний. Словотворчий. Етимологічний / [уклад.: Т. С. Дорошенко, І. Я. Череп, В. І. Омеляненко]. — Х. : Торсінг плюс, 2009. — 720 с.
7. Універсальний словник української лексики. Синоніми, антоніми, омоніми : пояснення до слів, наочні приклади / [уклад. Любов Іванівна Нечволод]. — Х. : Торсінг плюс, 2009. — 768 с.

2. НАЙДАВНІШІ УКРАЇНСЬКІ СЛОВНИКИ

1. Афанасьєв-Чужбинський О. Словарь малорусскаго нарѣчія. — Спб. : Известия академии наук по отделению русского языка и словесности, 1855. Літери А—З, бл. 6 000 слів.
2. Беринда П. Лексіконъ славеноросскій альбо Имень тлькованіє — К., 1627. 6982 слова. Перевидано фотомеханічним способом: Лексикон словенороський Памви Беринди / [підготов. тексту і вступ. стат. В. В. Німчука]. — К. : Вид-во Акад. наук Української РСР, 1961. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua>
3. Білецький-Носенко П. Словарь малороссийского или юго-восточного русского языка, филологический, этимологический с показанием частей языка, окончательных

корней слов, метаплаомов, идиоматизмов, со сводом гипонимов с пословицами и поговорками, составленный по произношению, как говорят и Малой России и Южной России. 1840—1842. Містив понад 20 000 слів, перекладених чи пояснених російською мовою. Перевидано: Білецький-Носенко П. Словник української мови / [Підготував до видання В. В. Німчук; Відп. ред. К. К. Цілуйко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні]. — Київ : Наукова думка, 1966. — 419 с. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>

4. Бодянский О. Объяснение невразумительных слов, встречающихся в этой летописи // Летопись Самовидца о войнах Богдана Хмельницкаго и меджоусобиях, бывших в Малой России по его смерти. М. : Въ университетской типографии, 1846. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
5. Бодянский О. Объяснение некоторых словъ Малороссийскихъ въ Исторіи Русовъ, непонятныхъ для Великоросіянина // Исторія Русовъ или Малой Россіи, сочиненіе Георгія Конискаго, Архієпископа Бѣлорускаго, М. : Въ университетской типографіи. 1846. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
6. Вагилевич І. Словарь языка южно-русского (рукописный українсько-польсько-німецько-латинський словник). — 1834—1844, зберігається в рукописному відділі б-ки РАН у Санкт-Петербурзі.
7. Верхратський І. Г. Знадоби до словаря южнорусского. — Львів, 1877.
8. Войцехович І. Собрание слов малороссійскаго нарѣчія // Труды Общества любителей российской словесности при Москов. ун-те., 1823. Кн. 2. — С. 284-326. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
9. Головацький Я. Матеріялы для словаря малорусскаго нарѣчія, собранные въ Галиции и въ Сѣверовосточной Венгрии. — Оpubліковано Й. О. Дзендзелівським і З. Ганудель // Науковий збірник Музею української культури у Свитнику. — Пряшів. — 1982. — № 10. — С. 311—612.
10. Гоголь М. Малороссійскія слова, встречающіяся въ... // Вечера на хуторѣ близь Диканьки. Повести изданные Пасичникомъ

- Рудымъ Панькомъ, С.-П. : I – 1831, II – 1832. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
11. Желехівський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словник. — Львів : Друкарня тов. ім. Шевченка, 1886.— Т. 1—2. — 1117 с. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua>
 12. Закревський М. Словарь малороссійскихъ идіомовъ. Составиль Николай Закревскій. М., 1861 // “Старосвѣтскій бандуриста”. Книга третія. – М., 1861 ; 11 127 слів . **Перша спроба українського тлумачного словника.**
 13. Зизаній Л. Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ словъ просто (опублікований у Вільні 1596 р.). Додаток до граматики слов'янської мови Лаврентія Зизанія. Перевидано фотомеханічним способом у книжці “Лексисъ Лаврентія Зизанія. Синоніма славеноросская”. – К., 1964. **Перший український словник.** — Режим доступу: <http://litopys.org.ua>
 14. Кобринський П. Матерьяли до словаря, зібрани въ Космачь окр. Коломыйского (літературний тижневик “Вечерниця”. — Львів, 1863).
 15. Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського (1650 р.) / [підгот. до вид. В. В. Німчук]. — Київ : Наукова думка, 1973. — 541 с. У словнику близько 7 500 статей.
 16. Котляревський І. Словарь малороссійскихъ словъ, содержащихся в Энеиде, с русским переводом // Virgiliева Энеида, на малороссійский языкъ переложенная И. Котляревскимъ. — Харьковъ : Въ университетской типографии, 1842. — Словник: 32 с. 1123 слова. **Перший український авторський словник.** — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
 17. Ломиковский В. О Малороссіи. О древнихъ обычаяхъ малороссійскихъ, о службѣ воинской и гражданской, о чинахъ и должностяхъ чиновниковъ. По алфавиту. Писано 1808 года. Оубл. : Словарь малорусской старины, составленный в 1808 г В. Я. Ломиковским / [Вид. і передмова і примітки О. Лазаревського]. — Кієвъ, 1894. — 36 с. Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
 18. Максимович М. Словарь // Малороссійскія пѣсни изданныя М. Максимовичемъ. М. : Въ типографіи Августа Семена, при Императорской Медико-Хирургической Академіи, 1827 —

- 211 с. Словник : с. 183—211. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
19. Малеча Н. Україно-руський словничок до “Кобзаря” Т. Г. Шевченка / [Н. Малеча]. — Херсон, 1917. — 82 с.
 20. Метлинський А. Объяснение непонятныхъ для Великороссіянь Южнорусскихъ словъ и выражений // Думки и пѣсни та шче дешчо Амвросія Могили — Харьковь : Въ Университетской типографии, 1839. — С. 191-204. 260 слів.
 21. Нестор Літописець. Словничок Шевченкової мови. — Миколаїв, 1916. — 64 с. (Нестор Літописець тут — псевдонім мовознавця Н. Малечі).
 22. Павловський О. Краткій малоросійській словарь // Павловскій Л. Грамматика малоросійскаго нарѣчія. — Санктпетербургъ, 1818 — С. 24—74. 1131 слово. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>
 23. Павловський О. Словарь малоросійскаго нарѣчія [А—Б, 1826]. Опубл.: Бучко Д. Г. Словарь малоросійскаго нарѣчія О. Павловського (з передмовою Д. Бучка) // З історії української мови. До 150-річчя “Граматики” О. Павловського. К. : Наукова думка, 1972 — 115 с. Словник : с. 95—115.
 24. Партицький О. Німецько-руський словарь; у 2-х томах – Львів, 1867.
 25. Піскунов Ф. Словникъ живої народнеї пісьменної і актової мови руськихъ югівцанъ Російської і Австрійсько-Венгерської цесарії. Составиль Фортунать Пискуновъ. — К., 1882.
 26. Семимовний словник (латинсько-новогрецько-турецько-татарсько-вірменсько-українсько-молдавський. — Б.м.н., I пол. XVII ст. Зберігається у Бодланській бібліотеці в Оксфорді, шифр M.S. March — 187.
 27. Синоніма славеноросская (**перший українсько-слов’янський словник**, віднайдений П.Житецьким у Києво-Печерській лаврі в рукописі, надрукований як додаток до праці “Очерк литературной истории малорусского наречия” (1889) під назвою “Словарь книжной малорусской речи по рукописи XVII века”). Перевидано : Синоніма славеноросская / [підгот. текстів пам’яток і вступ. ст. В. В. Німчука]. — К. : Наукова думка, 1964. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua>
 28. Словар до Гомерової Одиссеї та Іліяди / Зладив І. Огоновський. — Львів, 1900. — 433 с.

29. Срезневський І. І. Матеріали для словаря древнерусского языка. Т. 1 — 3. — СПб., 1893 — 1903.
30. Тимченко Е. Русско-малоросійській словарь : в 2 т. — К. : Типогр. Универ. Св. Владимира Н. Т. Корчакъ-Новицкаго. — Т. 1 (А—О), 1897. — IV + 308 + V с. ; Т. 2 (П—О), 1899. — 268 + III с.
31. Туманський Ф. Изъяснение малоросийских речений (додане до надрукованого 1793 року “Летописца Малыя России”, де 333 українських слова перекладено російською мовою — **перший українсько-російський словник**).
32. Уманець М., Спілка А. Словарь російсько-український. У 4-х т. — К. : 1925. — 1149 с.
33. Цертелєв Н. Словарь малоросійскаго языка // Опыт собранія старинных малоросійскихъ пѣсней — Санктпетербургъ: Въ тип. Карла Крайя, 1819. — 64 с. — Словник: с. 59-64.
34. Шимкевич Ф. Словарь малоросийского наречия сравнительно с другими славянскими наречиями. — бл 1836 року. — 448 с. — Режим доступу: <http://ua-etymology.livejournal.com>

3. ІСТОРИЧНІ СЛОВНИКИ

1. Белей Л. Старослов'янсько-український словник / [Л. Белей, О. Белей]. — Л. : Монастир Монахів Студитського уставу. Видавничий відділ “Свічадо”, 2001. — 317 с.
2. Історичний словник українського языка / [під ред. Є. Тимченка ; укл.: Є. Тимченко, Є. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко]. — К.—Х. : “Державне видавництво України”, 1930 ; “Українська радянська енциклопедія”, 1932. — Т. 1. — XXIV + 948 с.
3. Мосенкіс Ю. Трипільський прасловник української мови / [Ю. Л. Мосенкіс]. — К. : НДІТІАМ, 2001. — 80 с.
4. Словник староукраїнської мови XIV—XV ст. У 2-х т. / [ред. колегія : Л. Л. Гумецька (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1977—1978.
5. Словник української мови XVI — першої половини XVII ст. : у 28 вип. / [ред.: Д. Гринчишин (відп. ред.), У. Єдлінська, Л. Полюга та ін.]. — Львів : Місіонер, 1983—2002.

4. ЕТИМОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

1. Етимологічний словник української мови : у 7-ми тт. / [укл. Г. В. Болдирєв, В. Т. Коломієць, А. П. Критенко та ін.;

Ред-кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін.]. — К. : Наукова думка. Т. I. — 1982. — 631 с., Т. II. — 1985. — 570 с., Т. III. — 1989. — 550 с., Т. 4 — 2003. — 653 с., Т. 5 — 2006. — 704 с., Т. 6. У—Я — 2012. — 566 с.

2. Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови : у 4-х томах / [Іларіон, митрополіт ; Огієнко І. ; ред. Ю. Мулик-Луцик]. — Вінніпег : Волинь, 1979. — Т. 1. — 365 с.

5. ТЛУМАЧНІ СЛОВНИКИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / — Донецьк : Глорія Трейд, 2012. — 864 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. : Перун, 2003. — 1440 с. + CD.
3. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. — Харків : Фоліо, 2001. — 540 с.
4. Короткий тлумачний словник української мови / [за ред. Д. Г. Гринчишина]. — К. : Рад. шк., 1988. — 320 с.
5. Новий тлумачний словник української мови: В 4-х томах / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]. — К. : Аконіт, 2004.
6. Пещак М. Украинский семантический словарь. Проспект / [М. Пещак, Н. Клименко, Є. Карпіловська]. — К. : Наукова думка, 1990. — 264 с.
7. Сіренко Г. О. Тлумачний словник наукових термінів з буквою Г [текст] : близько 8000 термінів / [Г. О. Сіренко, О. В. Кузишин]. — Івано-Франківськ : Третяк І. Я., 2007. — 317 с.
8. Словарь української мови : у 4 томах / [упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко]. — К. : видавництво редакції журналу “Кієвская Старина”, 1907—1909. — 2971 с.
9. Словник української мови : в 11 т. / [І. К. Білодід, А. А. Бурячок та ін. ; за заг. ред. І. К. Білодіда]. — К. : Наукова думка, 1970—1980.
10. Словник української мови : у 20-ти т. — К. : Наукова думка, 2010. — Т. 1. : А — Б. — 911 с.
11. Сучасний тлумачний словник української мови : 100 000 слів / [за заг. ред. д. філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. — Х. : ВД “ШКОЛА”, 2009. — 1008 с. + CD.

12. Тлумачний словник сучасної української мови : фахова лексика : близько 20 000 сл. / [В. С. Калашник (заг. ред.), Л. Г. Боярова (уклад.)]. — Х. : ВЕСНА, 2009. — 464 с.
13. Тлумачний словник української мови / [укл. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига]. — Харків : Синтекс, 2002. — 672 с.
14. Яременко В. Новий тлумачний словник сучасної української мови : у 4 тт. / [В. Яременко, О. Сліпушко ; за ред. В. Бусела]. — К. : Аконт, 1998.

6. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ЗАГАЛЬНІ СЛОВНИКИ

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / [Ф. С. Бацевич ; Львівський національний університет імені Івана Франка]. — К. : Довіра, 2007. — 207 с.
2. Войналович О. Російсько-український словник наукової і технічної мови : термінологія процесових понять / [О. Войналович, В. Моргунюк]. — К. : Вирій, Сталкер, 1997. — 256 с.
3. Гнатишена І. М. Словник інтернаціональних терміноелементів грецького та латинського походження в сучасній термінології / [І. М. Гнатишена, Т. Р. Кияк]. — К. : КМ Academia, 1996. — 203 с.
4. Російсько-український словник наукової термінології : у 3-х кн. Кн. 1. Суспільні науки / [Й. Ф. Андерш та ін. ; Ред.-лексикограф Т. К. Черторизька ; НАН України; Ком-т наукової термінології ; Ін.-т мовознавства ім. О. О. Потебні]. — К. : Наукова думка, 1994. — 600 с.
5. Словник книгознавчих термінів : понад 1400 термінів / [Н. О. Петрова (наук. ред.), В. Я. Буран (уклад.)]. — К. : Книжкова палата України, 2003. — 159 с.
6. Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи / [уклад. : П. О. Киричок та ін. ; за заг. ред. д-ра техн. наук, проф. П. О. Киричка. — К. : НТУУ “КПІ”, 2011. — 895с.
7. Українсько-російський словник наукової термінології : близько 100 000 термінів і термінів-словосполучень / [НАН України ; Інститут української мови. Комітет наукової термінології / Л. О. Симоненко (заг. ред.), М. П. Годована (уклад.)]. — К. — Ірпінь : Перун, 2004. — 403 с.
8. Шило Н. Російсько-український словник : термінологічна лексика / [Н. Шило]. — К. : Видавничий центр “Просвіта”, 2004. — 211 с.

7. ЛІНГВІСТИЧНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

1. Бережняк В. М. Вступ до мовознавства : словник-довідник лінгвістичних термінів : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей / [В. М. Бережняк, Н. М. Пасік ; Ніжинський державний педагогічний університет імені М.Гоголя]. — Ніжин : НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. — 152 с.
2. Вакарюк Л. О. Український словотвір у термінах. Словник-довідник / [Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо]. — Тернопіль : Джура, 2007. — 260 с.
3. Ганич Д. Словник лінгвістичних термінів / [Д. Ганич, І. Олійник]. — К. : Вища школа. Головне вид-во, 1985. — 360 с.
4. Грещук В. В. Стилїстика української мови : короткий словник термінів / [В. В. Грещук]. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. — 44 с.
5. Демський М. Т. Словник метамови інтерпретатора художнього тексту : навчальний посібник для студ. філол. спец. / [М. Т. Демський, Л. В. Краснова ; Інститут системних досліджень ; Дрогобицький педагогічний ін-т ім. І. Я. Франка]. — К. : МО України, 1994. — 56 с.
6. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко]. — К. : Либідь, 2001. — 224 с.
7. Кротевич Є. Словник лінгвістичних термінів / [Є. Кротевич, Н. Родзевич ; за заг. ред. С. В. Кротевича]. — К. : Вид-во АН УРСР, 1957. — 236 с.
8. Психолінгвістичний глосарій : словник-довідник / [Л. М. Воробйова]. — 2-ге вид., доповн. — Рівне : Волинські обереги, 2011. — 126 с.
9. Словник лінгвістичних термінів : лексикологія, фразеологія, лексикографія / [М. І. Голянич та ін. ; за редакцією М. І. Голянич]. — Івано-Франківськ : Сімик, 2011. — 272 с.
10. Словник лінгвістичних термінів / [укл. В. В. Левицький та ін.] — Чернівці : ЧДУ, 1996. — 29 с.
11. Словник соціолінгвістичних та етнолінгвістичних термінів = A Dictionary of Sociolinguistic and Ethnolinguistic Terms / [М.О. Олікова та ін.]. — Луцьк : Редакційно-видавничий відділ Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2010. — 364 с.

12. Словник української ономастичної термінології [уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В.]. — Тернопіль : Видавництво “Навчальна книга — Богдан”, 2012. — 168 с.
13. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів / [Л. В. Струганець]. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2000. — 88 с.
14. Українсько-російський словник термінів міжкультурної комунікації / [уклад.: Ф. С. Бацевич, Г. Ю. Богданович]. — Сімферополь : Фенікс, 2011. — 284 с.
15. Ципердюк О. Д. Сучасна українська літературна мова. Морфологія : термінологічний словник / [О. Ципердюк]. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. — 84 с.
16. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики / [І. Б. Штерн ; Міжнародний фонд “Відродження”]. — К. : АртЕк, 1998. — 335 с.

8. СЛОВНИКИ МЕТОДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

1. Грішин Е. О. Термінологічний словник з педагогіки / [Е. О. Грішин, М. І. Рудакевич ; Тернопільський експериментальний ін-т педагогічної освіти]. — Тернопіль : [б. в.], 1995. — 78 с.
2. Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики української мови / [Н. М. Захлюпана, І. М. Кочан ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка]. — Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. — 250 с.
3. Кочан І. Українські лінгводидакти крізь призму часу : словник-довідник / [І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка]. — Л. : ПАІС, 2009. — 168 с.
4. Методи навчання української мови в загальноосвітній школі: словник-довідник / [О. А. Кучерук]. — Житомир : Рута, 2010. — 184 с.
5. Methodisches Lehrerlexikon. Словник методичних термінів : (посібник для вчителя) / [С. М. Микитюк, С. І. Ляшенко (уклад.). Чернівецька обласна держ. адміністрація. Управління освіти і науки ; Обласний ін-т післядипломної педагогічної освіти]. — Чернівці : [б. в.], 2008. — 68 с.

6. Наумчук М. М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови : навчально-методичний посібник / [М. М. Наумчук]. — Тернопіль : Видавництво Астон, 2008. — 132 с.
7. Словник-довідник з української лінгводидактики / [О. Горошкіна та ін. ; Марія Іванівна Пентилюк (ред.)]. — К. : Ленвіт, 2003. — 150 с.

9. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СЛОВНИКИ

1. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / [М. Ф. Гетьманець, І. Л. Михайлин] — Х. : Прапор. — 2009. — 384 с.
2. Кузьменко В. І. Словник літературознавчих термінів : навч. посібник з літературознавства за оновленими програмами для вчителів та учнів серед. шк., проф. училищ, ліцеїв, гімназій / [В. І. Кузьменко]. — К. : Укр. письменник, 1997. — 230 с.
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [Юрій Іванович Ковалів (авт.-уклад.)]. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2007. — Т. 1 : А (аба) — Л (лямент). — 608 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром’як, Ю. І. Ковалів та ін.]. — К. : ВЦ “Академія”, 1997. — 752 с.
5. Смертін В. С. Короткий словник літературознавчих термінів / [В. С. Смертін]. — Тернопіль : Амбер, 1997. — 79 с.
6. Універсальний літературний словник-довідник / [С. М. Оліфіренко та ін.]. — Донецьк : БАО, 2008. — 432 с.

10. СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОГО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

1. Англо-український тематичний словник для ділового спілкування : менеджмент, маркетинг, банківська справа : близько 16 000 слів та словосполучень / [І. Г. Анікеєнко (заг. ред.), І. Г. Анікеєнко (уклад.)]. — К. : Ленвіт, 2003. — 224 с.
2. Англо-українсько-російський тематичний словник ділової лексики = Англо-українсько-руський тематический словарь деловой лексики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Людмила Іванівна Євтушенко (заг.ред.)]. — 2 вид., доп. — К. : Фірма “ІНКОС”, 2009. — 392 с.
3. Даниленко Л. І. Чесько-український словник. Сучасна ділова мова / [Л. І. Даниленко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка]. — К. : [б. в.], 2000. — 166 с.

4. Ділова лексика : англо-український, українсько-англійський словник / [уклад. : О. М. Акмалдінова та ін.]. — К. : Академія, 2011. — 295 с.
5. Дубічинський В. В. Словник-мінімум термінів ділової української мови / [В. В. Дубічинський та ін. ; Національний технічний ун-т “Харківський політехнічний ін-т”]. — Х. : НТУ “ХПІ”, 2002. — 60 с.
6. Новий російсько-український словник-довідник. Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство / [уклад.: С.Я. Єрмоленко та ін.] — К. : Довіра, 1999. — 877 с.
7. Олійник О. Б. Словник ділової людини (російсько-український) / [О. Б. Олійник ; Академія наук вищої школи України]. — К. : Слов’янський клуб, 1996. — 448 с.
8. Російсько-український словник ділової мови / [уклад. О. Мокровольський, О. Шокало]. — 3-тє вид., випр. і доп. — К. : Редакція журналу “Український світ”, 1992. — 302 с.
9. Російсько-український словник-довідник “Порадник ділової людини” / [уклад. О. М. Коренга та ін.]. — К. : Основи, 1995. — 320 с.
10. Складні випадки перекладу : словник-довідник для студентів, які вивчають курс “Ділове українське мовлення” / [О. Ф. Пінчук, І. Я. Дзира (упоряд.). Державна академія легкої промисловості України]. — К. : [б. в.], 1996. — 32 с.
11. Сліпушко О. Українська мова й етапи кар’єри ділової людини : короткий словник бізнесмена / [О. Сліпушко]. — К. : Криниця, 1999. — 199 с.
12. Словник ділової людини / [уклад. : Р. І. Тронько, О. Р. Тронько]. — Львів : Світ, 1992. — 70 с.
13. Українсько-російський і російсько-український словник : сфера ділового і професійного спілкування / [В. М. Бріцин, О. О. Тараненко ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні]. — К. : Вища школа, 2011. — 552 с.
14. Українсько-російсько-англійський тлумачний словник ділової людини : 15 000 слів / [П. Г. Зеленський, О. П. Зеленська (уклад.). Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу]. — 1 вид. — К. : [б. в.], 1998. — 560 с.
15. Шевчук С. В. Російсько-український словник ділового мовлення = Русско-украинский словарь деловой речи /

[С. В. Шевчук]. — 2-ге вид., переробл. і доп. — К. : Вища школа, 2008. — 487 с.

11. СЛОВНИКИ ІНШОМОВНИХ СЛІВ

1. Доманицький В. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів / [В. Доманицький]. — К. : Друкарня С. А. Борисова, 1906. — 128 с.
2. Коломієць М. П. Словник іншомовних слів / [М. П. Коломієць, Л. П. Молодова]. — К. : Освіта, 1998. — 190 с.
3. Словар чужих слів (12 000 слів чужого походження в українській мові) / [зібрали Зенон Кузеля, Микола Чайковський ; зредагував Зенон Кузеля]. — Чернівці : Друкарня т-ва “Руська Рада”. — 1910. — 332 с.
4. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів / [Л. І. Нечволод]. — Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. — 768 с.
5. Новий словник іншомовних слів : близько 40 000 слів і словосполучень / Л. І. Шевченко та ін. ; за ред. Л. І. Шевченко — К. : Арій, 2008. — 672 с.
6. Російсько-український словник іншомовних слів / [уклад. Т. П. Мартиняк ; за ред. проф. А. П. Яреценка]. — Харків : Прапор, 1999. — 392 с.
7. Сліпушко О. М. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові / [О. М. Сліпушко]. — К. : Криниця, 1999. — 507 с.
8. Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. — К. : УРЕ, 1985. — 966 с.
9. Словник іншомовних слів : 10 000 слів / [уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. — К. : Наукова думка, 2000. — 680 с.
10. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних сполучень / [укл. Л. О. Пустовіт та ін.]. — К. : Довіра, 2000. — 1018 с.
11. Штепа П. Словник чужослів : знадібки / [П. Штепа]. — Торонто : Вид. Й. Гладун і сини, 1977. — 452 с.

12. СЛОВНИКИ СИНОНІМІВ

1. Багмет А. Словник синонімів української мови / [А. Багмет, ред. : Г. Лужницький і Л. Рудницький]. — Нью-Йорк ; Париж ; Сидней ; Торонто, 1982. — Т. 1 : А—П. — XIII, 465 с.
2. Ващенко В. С. Синонімічний словник-мінімум української мови / [В. С. Ващенко]. — Дніпропетровськ : Рік, 1972. — 91с.

3. Деркач П. Короткий словник синонімів української мови / [П. Деркач]. — К. : Радянська школа, 1960. — 209 с.
4. Деркач М. П. Короткий словник синонімів української мови / [М. П. Деркач]. — Львів—Краків—Париж : Просвіта, 1993. — 209 с.
5. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / [С. Караванський]. — К. : Українсько-канадське спільне підприємство “Кобза”, 1995. — 472 с.
6. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / [С. Караванський]. — 3-тє вид., опрацьоване і доповнене. — Львів : БаК, 2008. — 512 с.
7. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови / [Л. М. Полюга]. — К. : Довіра, 2001. — 477 с.
8. Полюга Л. М. Словник українських синонімів і антонімів / [Л. М. Полюга ; НАН України ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича]. — К. : Довіра, 2007. — 575 с.
9. Російсько-український словник синонімів / [Н. П. Башнякова та ін. ; за ред. М. М. Пилинського]. — К. : Освіта, 1995. — 265 с.
10. Словник синонімів української мови : в 2-х томах / [А. А. Бурячок та ін.]. — К. : Наукова думка, 1999—2000.

13. СЛОВНИКИ АНТОНІМІВ

1. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / [В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз]. — К. : Довіра, 2001. — 284 с.
2. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови / [Л. М. Полюга, за ред. Л. С. Паламарчука]. — 2-ге вид., доп. і випр. — К. : Довіра, 1999. — 275 с.
3. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови / [Л. М. Полюга]. — 3-є вид., допов. і випр. — К. : Довіра, 2006. — 510 с.
4. Полюга Л. М. Словник українських синонімів і антонімів / [Л. М. Полюга ; НАН України ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича]. — К. : Довіра, 2007. — 575 с.

14. СЛОВНИКИ ОМОНІМІВ

1. Демська О. Словник омонімів української мови / [О. Демська, І. Кульчицький]. — Львів : Фенікс, 1996. — 224 с.

2. Іванець Т. Ю. Схожі, але нетотожні : словник міжмовних омонімів та паронімів (за матеріалами укр. та рос. мов) / [Т. Ю. Іванець]. — Вінниця : ВНТУ, 2006. — 142 с.
3. Кононенко І. Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів / [І. Кононенко, О. Співак ; за ред. І. Кононенко; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України]. — К. : Вища школа, 2008. — 344 с.
4. Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів / [М. Кочерган]. — К. : Академія, 1997. — 400 с.
5. Одноримки. Словник омонімів та схожословів / [О. С. Різників ; ред.: Б. Будний; І. Дем'янова]. — 2-ге вид., доповн. і переробл. — Тернопіль : Богдан, 2011. — 407 с.

15. СЛОВНИКИ ПАРОНІМІВ

1. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови / [Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська]. — К. : Освіта, 2008. — 320 с.
2. Іванець Т. Ю. Схожі, але нетотожні : словник міжмовних омонімів та паронімів (за матеріалами укр. та рос. мов) / [Т. Ю. Іванець]. — Вінниця : ВНТУ, 2006. — 142 с.

16. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

1. Батюк Н. О. Фразеологічний словник : на допомогу вчителю / [Н. О. Батюк]. — К. : Радянська школа, 1996. — 235 с.
2. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / [В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз]. — К. : 2004. — 284 с.
3. Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів / [М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. В. О. Винника]. — К. : Радянська школа, 1988. — 198 с.
4. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / [І. С. Олійник, М. М. Сидоренко]. — перероб. вид. — Х. : Прапор, 1997. — 462 с.
5. Прадід Ю. Ф. Русско-украинский и украинско-русский фразеологический тематический словарь : эмоции человека / [Ю. Ф. Прадід]. — Симферополь : Редотдел Крымского комитета по печати, 1994. — 242 с.
6. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В. О. Винник]. — К. : Наукова думка, 2003. — 788 с.

7. Сучасний фразеологічний словник української мови / [А. П. Ярещенко та ін.] — Х. : Торсінг Плюс, 2010. — 638 с.
8. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом / [Г. М. Удовиченко]. — К. : Радянський письменник, 1968. — 463 с.
9. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови : в 2-х томах [Г. М. Удовиченко]. — К. : Вид-во АН України, 1984. — Т. 1. — 304 с.; Т. 2. — 384 с.
10. Фразеологічний словник української мови : в 2-х кн. / [за ред. Л. С. Паламарчука]. — К. : Наукова думка, 1993. — Кн. 1. — 528 с.; Кн. 2. — 980 с.
11. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша : словник-довідник / [НАН України ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні / Григорій Петрович Півторак (ред.), Олександр Іванович Скопненко (уклад.), Тетяна Василівна Цимбалюк (уклад.)]. — К. : Довіра, 2002. — 735 с.

17. СЛОВНИКИ НЕОЛОГІЗМІВ

1. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття / [Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук]. — Кривий Ріг. — 2002. — Вип. 2. — 180 с.
2. Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : монографія / [Г. М. Вокальчук ; за ред. А. П. Грищенка] — Рівне : Наук.-видав. центр “Перспектива”, 2004. — С. 94—523.
3. Колоїз Ж. В. Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів / [Ж. В. Колоїз]. — Кривий Ріг : ТОВ “ЯВВА”, 2003. — 168 с.
4. Мазурик Д. Нове в українській лексиці : словник-довідник / [Д. Мазурик]. — Л. : Світ, 2002. — 130 с.
5. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983—2003) : словник / [А. Нелюба ; Харківський національний ун-т ім. В. Каразіна ; Харківське історико-філологічне товариство]. — Х. : ХНУ, 2004. — 188 с.
6. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2004—2006) : словник / [А. М. Нелюба, С. А. Нелюба]. — Х. : Майдан, 2007. — 144 с.
7. Нові й актуалізовані слова та значення : словник. Матеріали 2002—2010 : 1 550 слів і словосполук / [В. О. Балог та ін. ;

НАН України, Ін-т укр. мови]. — К. : Вид. дім Д. Бураго, 2010. — 280 с.

8. Нові слова та значення : словник / [Ін-т укр. мови НАН України ; уклали Л. В. Туровська, Л. М. Василькова]. — К. : Довіра, 2009. — 271 с.

18. ДІАЛЕКТНІ СЛОВНИКИ

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / [Г. Л. Аркушин]. — Луцьк : Ред-вид. відділ “Вежа” Волинського державного університету імені Лесі Українки. Т. 1 — 353 с., Т. 2 — 456 с.
2. Березовська Г. Г. Словник назв одягу та взуття у східноpodільських говірках / [Г. Г. Березовська ; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Східноpodіл. лінгвокраєзн. центр]. — Умань : Уман. комунал. вид.-полігр. п-во, 2010. — 348 с.
3. Берлізов А. Лексика рибальства українських говорів нижнього Подністров'я / [А. Берлізов]. — Чернігів : Чернігівський держ. пед. ін-т, 1959. — 83 с.
4. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів / [В. С. Ващенко]. — Харків : Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 1960. — 107 с.
5. Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок / [Г. І. Гримашевич]. — Житомир : Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського держ. пед. університету ім. Івана Франка, 2002. — 184 с.
6. Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / [Т. В. Громко та ін. ; НАН України; Український мовно-інформаційний фонд]. — Київ — Кіровоград : РВГ ІЦ КДПУ, 1999. — 222 с.
7. Гуцульські говірки. Короткий словник / [відп. ред. Я. Закревська]. — Львів : Інститут українознавства НАНУ 1997. — 232 с.
8. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / [О. К. Данилюк ; НАН України ; Інститут української мови]. — Луцьк : Надстир'я, 1997. — 108 с.
9. Дзендзелівський Й. О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття : на допомогу вчителям Закарпатської області / [Й. О. Дзендзелівський]. — Ужгород : [б. в.], 1958. — 48 с.

10. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / [П. С. Лисенко]. — К. : Наукова думка, 1974. — 260 с.
11. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / [А. А. Москаленко]. — Одеса : [б. в.], 1958. — 76 с.
12. Негрич М. Скарби гуцульського говору : Березови : словник / [М. Негрич]. — Л. : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. — 224 с.
13. Никончук М. Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся / [М. Никончук]. — К. : Наукова думка, 1985. — 312 с.
14. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говорів / [М. Й. Онишкевич]. — К. : Наукова думка, 1984. Частина 1 : А—Н. — 495 с. Частина 2 : О—Я — 517 с.
15. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / [І. В. Сабадош]. — Ужгород : Ліра, 2008. — 480 с.
16. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини : навч. посібник / [А. Т. Сизько; Державний комітет СРСР з народної освіти ; Дніпропетровський держ. ун-т ім. 300-річчя возз'єднання України з Росією]. — Д. : ДДУ, 1990. — 100 с.
17. Словник буковинських говірок / [Н. В. Гуйванюк (заг. ред.)]. — Чернівці : Рута, 2005. — 688 с.
18. Словник діалектизмів, запозичень та застарілих слів в українській мові / [В. М. Карпенко (уклад.)]. — К. : Видавець Вадим Карпенко, 2008. — 72 с.
19. Словник українських східнослобожанських говірок / [К. Глуховцева та ін. ; Луганський держ. педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка]. — Луганськ : [б.в.], 2002. — 233 с.
20. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / [В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко ; Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка]. — 5 вид., перероб. й доп. — Луганськ : Альма-матер, 2005. — 352 с.
21. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : в 4-х томах / [В. А. Чабаненко]. — Запоріжжя : Запорізь. держ. ун-т, 1992.

22. Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряни / [В. А. Чабаненко]. — Запоріжжя : Фірма “Стат і К”, 2001. — 200 с.

19. СЛОВНИКИ ЖАРГОНІВ

1. Перший словник українського молодіжного сленгу / [Юрій Мосенкіс (ред.), Світлана Пиркало (уклад.)]. — К. : Віпол, 1998. — 83 с.
2. Поповченко О. І. Словник жаргону злочинців / [О. І. Поповченко]. — К. : ТОВ “Оберіг”, 1996. — 144 с.
3. Словник сучасного українського сленгу / [Тетяна Михайлівна Кондратюк (упоряд.)]. — Х. : Фоліо, 2006. — 352 с.
4. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / [Л. Ставицька]. — К. : Критика, 2003. — 336 с.
5. Ставицька Л. Український жаргон : словник : містить близько 4070 сл. і понад 700 стійких словосполучень / [Л. Ставицька ; Український науковий ін-т Гарвардського ун-ту ; Інститут критики ; НАН України; Інститут української мови]. — К. : Критика, 2005. — 496 с.
6. Сучасний український молодіжний сленг : словник-мінімум / [уклад.: А. В. Шумейкіна, Т. П. Павлюк ; Крим. гуманіт. ун-т.] — Ялта : Вид. центр РІО КГУ : Сімф. міська друкарня, 2011. — 103 с.
7. Щур І. Словник комп’ютерного сленгу української мови : понад 1500 слів і стійких словосполучень / [І. Щур]. — К. : Діал, 2006. — 143 с.

20. СЛОВНИКИ МОВИ ПИСЬМЕННИКІВ

1. Адах Н. Авторські лексичні новотвори Василя Барки (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / [Н. Адах ; за ред. Г. М. Вокальчук]. — Рівне : Вид-во Олега Зеня, 2007. — 136 с.
2. Бойко М. Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки / [М. Ф. Бойко]. — К. : Наукова думка, 1961. — 94 с.
3. Букса І. Творчість та словник малозрозумілих слів В. Стефаніка / [І. Букса]. — К. : Смолоскип, 1996. — 128 с.
4. Ващенко В. С. Шевченкова лексика : словопоказчик до поезій Т. Г. Шевченка / [В. С. Ващенко, П. О. Петрова]. — К. : Видавництво Київського державного університету ім. Т. Шевченка, 1961. — 106 с.

5. Ващенко В. Лексика “Енеїди” І. Котляревського : покажчик слововживання / [В. С. Ващенко та ін.]. — Харків : Харківський університет, 1955. — 208 с.
6. Ващенко В. Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка : словник-покажчик. Учб. посібник / [В. С. Ващенко]. — Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет ім. 300-річчя возз’єднання України з Росією, 1982. — 83 с.
7. Гурин І. І. Словник рим Є. П. Гребінки / [І. І. Гурин]. — Миргород : [б. в.], 1982. — 65 с.
8. Діброва С. М. Словник епітетів П. Загребельного [С. М. Діброва]. — Сімферополь, 2003. — 107 с.
9. Діброва С. М. Словник рим Т. Г. Шевченка / [С. М. Діброва]. — Сімферополь, 2004. — 144 с.
10. Ільницький О. A Concordance to the Poetic Works of Taras Shevchenko : Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка : в 4-х т. / [О. Ільницький, Ю. Гавриш]. — Нью-Йорк; Едмонтон; Торонто, 2001.
11. Лінгвосимвольний простір Ю. Яновського : словник / [Л. В. Домилівська ; за ред. Л. І. Шевченко]. — К. : ВПЦ “Київський університет”, 2010. — 210 с.
12. Митрополит Іларіон. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови / [Митрополит Іларіон; Ніна Захлюпана, Василь Будний передмова]. — Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. — 217 с.
13. Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : зб. наук. пр. / [відп. ред.: Г. М. Вокальчук ; Ін-т укр. мови, НАН України, Нац. ун-т “Остроз. акад.”, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т.] — Рівне ; Острог : Острозька академія, 2011. — 265 с.
14. Оліфіренко Л. В. Словник поетичної мови Василя Стуса (рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори) / [Л. В. Оліфіренко]. — К. : Абрис, 2003. — 90 с.
15. Регушевський Є. Словник мовознавчих термінів Івана Франка / [Є. Регушевський]. — Сімферополь : Доля, 2002. — 119 с.
16. Сизько А. Т. Лексика мови Архипа Тесленка : словопокажчик оповідань. Учб. посібник з спецкурсу для філол. фак. ун-ту / [А. Т. Сизько]. — Дніпропетровськ : [б. в.], 1970. — 101 с.
17. Словник мови творів Г. Квітки-Основ’яненка. У 3-х т. / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. — Харків : ХДУ, 1978—1979.

18. Словник мови Шевченка. В 2-х т. / [ред. колегія : В. С Ващенко (відп. ред.) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1964. — 484 с.
19. Словник мовних особливостей Івана Нечуя-Левицького / [Г. В. Пашковська ; Акад. наук вищої освіти України]. — К. : Софія, 2010. — 72 с.
20. Словотворчість шістдесятників. Василь Стус. Ігор Калинець. Іван Світличний. Григорій Чубай : зб. наук. пр. / [ред. кол. : Єрмоленко С. Я. та ін. Нац. ун-т “Острозька академія”. Лексикографічна лабораторія “Острозький неограф”. Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Неографічна лабораторія “NEOLEX-Рівне”]. — Рівне ; Острог : Острозька академія, 2010. — 492 с.
21. Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський : зб. наук. праць / [редкол. : Г. М. Вокальчук (відп. ред.) та ін. Нац. ун-т “Острозька академія”. Лексикографічна лабораторія “Острозький неограф”]. — Острог : вид-во НаУ “Острозька академія”, 2010. — 176 с. (Лексикографічна серія “Українська індивідуально-авторська неографія”).
22. Терлак З. Словник мови поетичної збірки Івана Франка “Зів’яле листя” = Glossary of Ivan Franko’s Collection of Poetry “Faded Leaves” / [Зеновій Терлак]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 394 с.
23. Шевченківський словник : у 2 т. / Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР / [Є. П. Кирилюк (відп.ред.)]. — К. : Головна редакція УРЕ, 1976. : Т. 1 : А—Мол. — 416 с., Т. 2 : Мол — Я. — 410 с.

21. ОНОМАСТИЧНІ СЛОВНИКИ

1. Англо-український словник власних назв та імен : близько 3000 слів і словосполучень / [Тетяна Олійник (уклад.)]. — Т. : Підручники & посібники, 2000. — 206 с.
2. Бабічева О. Л. Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся / [О. Л. Бабічева ; НАН України ; Інститут української мови]. — К. : [б.в.], 2005. — 102 с.
3. Белей Л. Ім’я дитини в українській родині : словник-довідник / [Л. Белей]. — Ужгород : Закарпатське крайове товариство “Просвіта”, 1993. — 116 с.

4. Бурячок А. А. Правописний словник імен і найпоширеніших прізвищ. / [А. А. Бурячок ; Українська академія наук національного прогресу, Інститут гуманітарних досліджень]. — К. : Манускрипт, 1996. — 106 с.
5. Бурячок А. А. Українсько-російський траслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ / [А. А. Бурячок]. — К. : Вид. центр “Просвіта”, 2001. — 168 с.
6. Бучко Д. Походження назв населених пунктів Покуття / [Д. Бучко]. — Львів : Світ, 1990. — 144 с.
7. Вербич С. О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра : етимологічний словник-довідник / [С. О. Вербич ; НАН України ; Інститут української мови]. — К. : Пульсари, 2007. — 120 с.
8. Габорак М. М. Гідронімія Івано-Франківщини : словник-довідник / [М. М. Габорак ; Інститут українознавства при Прикарпатському ун-ті ім. Василя Стефаника ; Науково-дослідна лабораторія “Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” АПН України]. — Снятин : Прут Принт, 2003. — 284 с.
9. Габорак М. М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини. Словник-довідник / [М. М. Габорак]. — Видання друге, доповнене, уточнене. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. — 500 с., іл.
10. Габорак М. М. Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля) : історико-етимологічний словник / [М. М. Габорак ; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. Інститут українознавства]. — Івано-Франківськ : ОППО, 2007. — 200с.
11. Горпинич В. О. Прізвища степової України : словник : близько 75 тисяч / [В. О. Горпинич ; Дніпропетровський держ. ун-т. Лабораторія фольклору, говірок і літератури Нижнього Подніпров'я]. — Д. : ДДУ, 2000. — 405 с.
12. Горпинич В. О. Словник географічних назв України (Топоніми та відтопонімні прикметники) : близько 25 000 слів / [В. О. Горпинич]. — К. : Довіра, 2001. — 526 с.
13. Горпинич В. О. Прізвища Дніпровського Припоріжжя : словник : близько 20 000 прізвищ / [В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко ; Дніпропетровський національний ун-т;

- Науково-дослідна лабораторія фольклору, говірок і літератури Нижньої Наддніпряниці]. — Д. : Пороги, 2003. — 272 с.
14. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів / [Олексій Іванович Дей]. — К. : Наукова думка, 1969. — 557 с.
 15. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / [відп. ред. О. С. Стрижак]. — К. : Наукова думка, 1985. — 256 с.
 16. Котович В. Походження назв населених пунктів Опілля / [В. Котович]. — Дрогобич : Відродження, 2000. — 156 с.
 17. Крижанівська О. І. Інверсійний словник ойконімів України / [О. І. Крижанівська ; Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка]. — Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2001. — 218 с.
 18. Лінгвокраїнознавчий словник власних назв української мови. Астрономічні назви. Зошит 4. Вип. 5 / [І. Процик, Г. Тимошик]. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. — 140 с.
 19. Лінгвокраїнознавчий словник власних назв української мови. Вип. 2 : географічні назви. — Зош. 1 / [Укл. О. В. Кровицька та ін. ; заг. ред. З. О. Мацюк]. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. — 90 с.
 20. Лозко Г. Іменослов : імена слов'янські, історичні та міфологічні : 2150 власних слов'янських імен / [Галина Лозко]. — К. : Сварог, 1998. — 176 с.
 21. Новикова Ю. М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини / [Ю. М. Новикова, Т. Ю. Ковалевська (заг. керівництво та наук. ред.) ; Донбаська національна академія будівництва і архітектури] — Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2007. — 996 с.
 22. Редько Ю. Сучасні українські прізвища : словник-довідник / [Ю. Редько]. — К. : Наук. думка, 1966. — 216 с.
 23. Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська / [Т. С. Пристайко та ін. ; за заг. ред. проф. Т. С. Пристайко]. — Д. : Вид-во ДНУ, 2007. — 500 с.
 24. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник / [Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; за ред. В. М. Русанівського]. — К. : Наукова думка, 1996. — 333 с.

25. Словник гідронімів України / [укл. І. М. Железняк та ін.]. — К. : Наукова думка, 1979. — 781 с.
26. Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель / [Григорій Львович Аркушин (упоряд.). ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Філологічний факультет. Ономастико-діалектологічна лабораторія]. — Луцьк : РВВ “Вежа” Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. : Т. 1 : А—К. — 408 с., Т. 2 : Л—Я. — 536 с.
27. Словник прізвищ : практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини) / [гол. ред. К. М. Лук'янюк ; уклад.: Н. Д. Бабич та ін.] — Чернівці : Букрек, 2002. — 423 с.
28. Слюсар О. Словник буковинських прізвищ = Słownik nazwisk bukowinских = Namenswörterbuch der Bukowina / [О. Слюсар ; Науково-дослідний центр буковинознавства при Чернівецькому національному ун-ті ім. Юрія Федьковича]. — Чернівці : Рута, 2005. — 432 с.
29. Софінська І. Ілюстрований словник імен / [І. Софінська]. — Л. : Каменяр, 2008. — 240 с.
30. Топонімічний словник Харківщини / [Ф. І. Онацька (ред.), А. М. Перепаца (авт.-упоряд.), А. П. Ярещенко (авт.-упоряд.) ; Харківська держ. наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка ; Харківський держ. педагогічний ін-т ім. Г. С. Сковороди] — Х. : [б. в.], 1991. — 117 с.
31. Трійняк І. І. Словник українських імен / [І. І. Трійняк ; НАН України ; Інститут української мови]. — К. : Довіра, 2005. — 510 с.
32. Українсько-російський словник-довідник географічних назв Української РСР / [укл. В.Я. Нежнипапа]. — К. : Радянська школа, 1971. — 159 с.
33. Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини кін. XVIII — поч. XIX ст. (з етимологічним словником) / [І. Фаріон]. — Львів : Літопис, 2001. — 371 с.
34. Чабаненко В. А. Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини : словник / [В. А. Чабаненко ; Запорізький національний ун-т. Кафедра загального і слов'янського мовознавства]. — Запоріжжя, 2005 : Кн. 1 : А—Л. — 262 с., Кн. 2 : М—Я. — 493 с.

35. Чучка П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник / [П. Чучка]. — Львів : Світ, 2005. — 704 + XLVIII с.
36. Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимологічний словник-довідник / [В. П. Шульгач, І. М. Желєзняк (відп. ред.) ; НАН України ; Інститут української мови] — К. : Кий, 2001. — 189 с.
37. Янко М. Т. Топонімічний словник України : словник-довідник / [М. Т. Янко ; Міжнародний фонд “Відродження”]. — К. : Знання, 1998. — 430 с.

22. СЛОВНИКИ АПЕЛЯТИВНИХ НАЗВ

1. Годована М. П. Словник-довідник назв осіб за видом діяльності / [М. П. Годована ; за ред. Л. В. Туровської]. — К. : Наукова думка, 2009. — 176 с.
2. Горпинич В. О. Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України / [В. О. Горпинич ; М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т.]. — 2-ге вид., виправ. і доп. — Дніпропетровськ : [б. в.], 2000. — 370 с.
3. Горпинич В. О. Словник географічних назв України : топоніми та відтопонімні прикметники : близько 25 000 слів / [В. О. Горпинич]. — К. : Довіра, 2001. — 526 с.
4. Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок / [Г. І. Гримашевич]. — Житомир : Північноукраїнський діалектологічний центр ЖДПУ імені Івана Франка, 2002. — 184 с.
5. Попова І. С. Словник оцінних найменувань осіб української мови : близько 3000 слів / [І. С. Попова, В. В. Корольова ; Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства ; Обласний центр історії та розвитку української мови]. — Д. : Пороги, 2009. — 175 с.

23. ОРФОГРАФІЧНІ СЛОВНИКИ

1. Бурячок А. А. Орфографічний словник української мови. Вид. 2-ге, доопрац. / [А. А. Бурячок]. — К. : Наукова думка, 2002. — 464 с.
2. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2003. — 896 с.

3. Головащук С. Правописний словник / [С. Головащук]. — К. : А.С.К., 1999. — 607 с.
4. Головащук С. І. Словник-довідник з правопису та слововживання / [С. І. Головащук ; за ред. В. М. Русанівського ; АН УРСР. Ін-т мовознавства]. — К. : Наукова думка, 1989. — 832 с.
5. Голоскевич Г. Правописний словник (за нормами українського правопису Всеукраїнської Академії Наук) / [Г. Голоскевич]. — Харків : [б. в.], 1929. — 633 с.
6. Жайворонок В. В. Велика чи мала літера? Словник-довідник : близько 10 000 номінацій / [В. В. Жайворонок]. — К. : Наукова думка, 2004. — 202 с.
7. Жовтобрюх В. Ф. Сучасний український орфографічний словник / [В. Ф. Жовтобрюх]. — Харків : Веста : Видавництво “Ранок”, 2005. — 800 с.
8. Івченко А. О. Орфографічний словник української мови / [А. О. Івченко]. — Харків : Фоліо, 2001. — 528 с.
9. Карачун В. Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів : понад 300 000 слів / [В. Я. Карачун]. — К. : Криниця, 1999. — 524 с.
10. Лозова Н. Є. Дзвона чи дзвону? або –а (-я) чи –у (-ю) в родовому відмінку : словник-довідник / [Н. Є. Лозова, В. Б. Фридрак]. — К. : Наукова думка, 2007. — 168 с.
11. Орфографічний словник української мови / [уклали С.І. Головащук та ін.]. — К. : Довіра, 1999. — 992 с.
12. Пономарів О. Д. Фонемі Г та Ґ. Словник і коментар / [О. Д. Пономарів]. — К. : Видавничий центр “Просвіта”, 1997. — 40 с.
13. Сучасний орфографічний словник : 50 000 слів : для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів / [ред. С. М. Крисенко]. — Х. : Промінь, 2003. — 672 с.
14. Сучасний орфографічний словник української мови : 60 000 слів / [уклад. С. В. Музичук]. — Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2003. — 768 с.
15. Український орфографічний словник : понад 175 тис. слів / [уклад. В. В. Чумак та ін. ; за ред. В. Г. Скляренка]. — Вид. 9-е, переробл. і доповн. — К. : Довіра, 2009. — 1011 с.

16. Український орфографічний словник. 3-тє вид., переробл. і доповн. / [уклад. М. М. Пещак та ін.]. — К. : Довіра, 2002. — 1006 с.
17. Український орфографічний словник : орфографічний словник української мови : близько 143 000 слів / [за ред. Л. М. Полюги]. — 3-тє вид., переробл. і доповн. — К. : Довіра, 2002. — 1006 с.

24. ОРФОЕПІЧНІ СЛОВНИКИ

1. Головащук С. І. Складні випадки наголошення : словник-довідник / [С. І. Головащук]. — К. : Либідь, 1995. — 192 с.
2. Орфоепічний словник української мови : в 2 т. / [уклад. М. М. Пещак та ін.]. — К. : Довіра, 2001.
3. Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови / [М. І. Погрібний]. — Вид. 2-е, випр. — К. : Радянська школа, 1964. — 639 с.
4. Погрібний М. Орфоепічний словник (А-Я) / [М. Погрібний]. — К. : Радянська школа, 1984. — 629 с.
5. Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / [за редакцією М. Жовтобрюха]. — К. : Наукова думка, 1973. — 724 с.

25. СЛОВНИКИ ПРАВИЛЬНОСТІ МОВЛЕННЯ

1. Волощак М. Неправильно — правильно : довідник з українського словоживання (за матеріалами засобів масової інформації) / [М. Волощак]. — К. : Українська видавнича спілка, 2003. — 160 с.
2. Гнаткевич Ю. В. Уникаймо русизмів в українській мові! : Короткий словник-антисуржик для депутатів Верховної Ради та всіх, хто хоче, щоб його українська мова не була схожою на мову Верки Сердючки / [Ю. В. Гнаткевич]. — К. : Видавничий центр “Просвіта”, 2000. — 54 с.
3. Капелюшний А. О. Стилїстика й редагування : практичний словник-довідник журналіста / [А. О. Капелюшний]. — Львів : Паїс, 2002. — 576 с.
4. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / [С. Караванський]. — Київ : Видавничий центр “Академія”, 1998. — 712 с.
5. Культура мови на щодень / [Н. Я. Дзюбишина-Мельник та ін.]. — К. : Довіра, 2000. — 169 с.

6. Огієнко І. Український стилістичний словник / [І. Огієнко]. — Львів : З друк. наук. тов-ва ім. Шевченка, 1924. — 495 с.
7. Словник-довідник з культури української мови / [Д. Гринчишин та ін]. — 3-тє вид., випр. — К. : Знання, 2006. — 367 с.
8. Словник-довідник з українського літературного слововживання / [С. І. Головащук]. — 2-ге вид., виправл. — К. : Наукова думка, 2010. — 431 с.
9. Словник сполучуваності слів української мови (найуживаніша лексика) / [укл. : І. П. Сахно, М. М. Сахно]. — Дніпропетровськ : ДДУ, 1999. — 539 с.
10. Словник труднощів української мови : біля 15 000 слів / [Д. Г. Гринчишин та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко]. — К. : Радянська школа, 1989. — 336 с.
11. Словник труднощів української мови / [ред. В. С. Калашник]. — Х. : Весна : ФОП В. Л. Співак, 2010. — 928 с.
12. Чак Є. Складні випадки правопису і слововживання / [Є. Чак]. — К. : А.С.К., 1998. — 272 с.

26. ПЕРЕКЛАДНІ СЛОВНИКИ

1. Англійсько-український навчальний словник юридичної лексики / [уклад. : Н. В. Ковалик, Л. Є. Романчук]. — Л. : Вид-во Львів. комерц. акад., 2011. — 156 с.
2. Англійсько-український словник термінів мистецтва = English-Ukrainian dictionary of art terms / [уклад. : М. В. Якуб'як та ін. ; заг. ред. М. В. Якуб'як]. — Л. : НДС ЛНАМ, 2011. — 308 с.
3. Бойко Н. Українсько-давньогрецько-латинський словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Н. Бойко, В. Миронова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка]. — К. : ВПУ “Київський університет”, 2010. — 272 с.
4. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень / [С. І. Головащук]. — К. : Наукова думка, 2001. — 640 с.
5. Ленець К. В. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики / [К. В. Ленець, Л. О. Ставицька]. — К. : Довіра, 2002. — 284 с.
6. Лучик А. А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова / [А. А. Лучик]. — К. : Довіра, 2004. — 495 с.

7. Русско-украинский и украинско-русский словарь лингвистических терминов / [Л. Н. Пелепейченко и др. Ред. Л. М. Мельник ; Ин-т систем. исслед. образования и др.]. — К., 1995. — 88 с.
8. Російсько-український словник наукової термінології : суспільні науки / [Й. Ф. Андреш та ін.]. — К. : Наукова думка, 1994. — 600 с.

27. СЛОВНИКИ СКОРОЧЕНЬ

1. Денисюк В. В. Словник скорочень у пам'ятках давньоруської мови / [В. В. Денисюк ; Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини]. — К. : [б. в.], 2000. — 17 с.
2. Словник скорочень в українській мові : понад 21 000 скорочень / [уклад.: Н. Д. Гула та ін. ; за ред. Л. С. Паламарчука]. — К. : Вища школа. Головне вид-во, 1988. — 512 с.

28. ЧАСТОТНІ СЛОВНИКИ

1. Бук С. 3000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови / [С. Бук ; наук. ред. Ф. С. Бацевич]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 192 с.
2. Обернений частотний словник сучасної художньої прози / [Т. О. Грязнухіна; Н. П. Дарчук]. — К. : Спалах, 1998. — 958 с.
3. Частотний словник сучасної української художньої прози : в 2-х т. / [редкол. Н. П. Дарчук, В. С. Перебийніс (голова) та ін.] — К. : Наукова думка, 1981. Т. I. — 864 с., Т. II. — 886 с.

29. ЗВОРОТНІ (ІНВЕРСІЙНІ) СЛОВНИКИ

1. Інверсійний словник-індекс до “Словника мови Шевченка” / [П. І. Білоусенко (відп. ред.) Т. Г. Шевченко (упоряд.). Запорізький держ. ун-т ; Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка] — Запоріжжя: [б.в.], 2000. — 116 с.
2. Інверсійний словник української мови / [уклад. С. П. Бевзенко та ін. Відп. ред. С. П. Бевзенко]. — К. : Наукова думка, 1985. — 811 с.
3. Крижанівська О. І. Інверсійний словник ойконімів України / [О. І. Крижанівська ; Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка]. — Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2001. — 218 с.

30. ГРАМАТИЧНІ СЛОВНИКИ

1. Алексієнко Л. А. Граматичний словник українських дієслів. У 2-х томах / [Л. А. Алексієнко, І. В. Козленко]. — Т. 1. (А-О). — К. : Київський ун-т, 1998. — 443 с. ; Т. 2. (П-Я). — К. : Київський ун-т, 2000. — 400 с.
2. Городенська К. Граматичний словник української мови : сполучники / [К. Городенська]. — Херсон : Видавництво ХДУ, 2007. — 340 с.
3. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна / [укл.: В. І. Критська та ін. ; відп. ред. Н. Ф. Клименко]. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. — 757 с.
4. Загнітко А. П. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова / [А. П. Загнітко та ін.]. — Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2007. — 416 с.
5. Калашник В. Українсько-російські синтаксичні паралелі : труднощі перекладу : словник-довідник / [В. Калашник, Ж. Колоїз]. — Харків : Прапор, 2003. — 110 с.
6. Морфемний словник : близько 36 000 слів / [уклад. Л. М. Полюга]. — К. : Радянська школа, 1983. — 464 с.
7. Полюга Л. М. Словник українських морфем : понад 45 000 / [Л. М. Полюга]. — Вид. 3-є, допов. і випр. — К. : Довіра, 2009. — 554 с.
8. Словник афіксальних морфем української мови / [Н. Ф. Клименко та ін.]. — К. : ВАТ Укр. НДІ ПСК, 1998. — 435 с.
9. Яценко І. Морфемний аналіз : словник-довідник : в 2-х т. / [І. Яценко ; за ред. Н. Ф. Клименко]. — К. : Вища школа, 1980-1981.

31. СЛОВОТВОРЧІ СЛОВНИКИ

1. Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови : гнізда слів з вершинами — омографічними коренями / [Є. А. Карпіловська]. — К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М.П. Бажана, 2002. — 912 с.
2. Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник / [З. С. Сікорська]. — 2-ге вид., перероб. і допов. — К. : Освіта, 1995. — 256 с.

32. АСОЦІАТИВНІ СЛОВНИКИ

1. Асоціативний словник української рекламної лексики / [Ю. О. Карпенко. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Філологічний факультет]. — О. : Астропринт, 2001. — 151 с.
2. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови / [Н. П. Бутенко]. — Львів : Вища школа, 1979. — 120 с.
3. Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові / [Н. П. Бутенко]. — Львів : Вища школа, 1989. — 328 с.
4. Мартінек С. Український асоціативний словник / [С. Мартінек ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка]. — Вид. 2-ге, стер. — Л. : ПАІС, 2008. — Т. 1 : Від стимулу до реакції. — 344 с., Т. 2 : Від реакції до стимулу. — 468 с.

33. СЛОВНИКИ РИМ (РИМІВНИКИ)

1. Бурячок А. А. Словник українських рим / [А. А. Бурячок, І. І. Гурин]. — К. : Наукова думка, 1979. — 338 с.
2. Караванський С. Словник рим української мови, укладений як лінгвографічна модель формального нагромадження звукових сигналів мовним центром людини / [Святослав Караванський]. — Львів : БаК, 2004. — 1048 с.

34. СЛОВНИКИ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ

1. Бибик С. П. Словник епітетів української мови / [С. П. Бибик та ін. ; за ред. Л. О. Пустовіт]. — К. : Довіра, 1998. — 432 с.
2. Бобух Н. М. Словник антонімів поетичної мови / [Н. М. Бобух]. — К. : КиМУ, 2005. — 297 с.
3. Іванюк Б. П. Жанрологічний словник : лірика / [Б. П. Іванюк ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича]. — Чернівці : Рута, 2001. — 91 с.
4. Коломієць М. П. Короткий словник перифраз / [М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. М. М. Пилинського]. — К. : Радянська школа, 1985. — 151 с.
5. Космеда Т. А. Комунікативний кодекс українців у пареміях : тлумачний словник нового типу / [Т. А. Космеда, Т. Ф. Осипова]. — Дрогобич : Коло, 2010. — 272 с.
6. Святовець В. Ф. Словник образотворчих засобів. Тропи та стилістичні фігури : навч. посібник для студ. ін-ту, ф-тів та від-нь журналістики вищих навч. закл. / [В. Ф. Святовець]. — К. : Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. — 178 с.

7. Северинюк В. М. Популярний коментований словник українських прислів'їв та приказок / [В. М. Северинюк]. — Луцьк : ПВД “Твердиня”, 2012. — 144 с.
8. Словник художніх засобів і тропів / [уклад.: В. Ф. Святовец]. — К. : Академія, 2011. — 172 с.
9. Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь / [О. П. Левченко]. — Л. : Видавництво Львівської політехніки, 2011. — 748 с.
10. Юрченко О. С. Словник стійких народних порівнянь / [О. С. Юрченко, А. О. Івченко]. — Харків : Основа, 1993. — 176 с.

35. ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧІ СЛОВНИКИ

1. Словник символів / [О. І. Потапенко та ін.]. — К. : Народознавство, 1997. — 156 с.
2. Словник символів культури України / [за заг. ред. В. П. Коцура та ін.]. — К. : Міленіум, 2002. — 260 с.
3. Україна в словах : мовокраїнознавчий словник-довідник / [упоряд. і кер. авт. кол. Н. Данилюк] — К. : ВЦ “Просвіта”, 2004. — 320 с.
4. Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник / [А. Пономарьов та ін.] — К.: Либідь, 1994. — 256 с.

36. СЛОВНИКИ МІФОЛОГІЇ

1. Волочай В. Г. Словник імен богинь дохристиянських цивілізацій : понад 500 статей / [В. Г. Волочай ; Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського]. — Вінниця : О. Власюк, 2005. — 326 с.
2. Волочай В. Г. Словник імен богів давньоукраїнської міфології : науково-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл, студентів та викладачів педучилищ і педвузів / [В. Г. Волочай]. — Вінниця : Велес, 2001. — 96 с.
3. Історичний словник. Антична історія і міфологія : навч. посіб. / [Л. Б. Куликова]. — К. : Довіра ; Херсон : ХДМА, 2011. — 492 с.
4. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології / [С. П. Плачинда]. — Вид. 2-ге, доп. — К. : Велес, 2007. — 240 с.
5. Словник античної міфології / [уклад. : О. Д. Пономарів та ін.]. — К. : Наукова думка, 1989. — 235 с.

6. Слухай Н. Міфопоетичний словник східних слов'ян / [Н. Слухай]. — Сімферополь : Кримське навчально-педагогічне державне видавництво, 1999. — 120 с.
7. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник / [Н. Хобзей]. — Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2002. — 216 с.

37. СЛОВНИКИ АФОРИЗМІВ ТА КРИЛАТИХ ВИСЛОВІВ

1. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз : “Журналістика — це спосіб життя” : близько 4100 висловів 1270 авторів / [Анатолій Олексійович Капелюшний (уклад.)]. — Л. : ПАІС, 2004. — 575 с.
2. Коваль А. Крилаті вислови в українській літературній мові. Афоризми, літературні цитати, образні вислови / [А. Коваль, В. Коптілов]. — Вид. 2-е перероб. і доп. — К. : Вища школа, 1975. — 336 с.
3. Коваль А. Крилате слово : довідкове вид. / [А. Коваль]. — К. : Радянська школа, 1983. — 222 с.
4. Коваль А. П. Слово про слово / [А. П. Коваль]. — К. : Радянська школа, 1986. — 384 с.
5. Коваль А. П. Спочатку було слово : крилаті вислови біблійного походження в українській мові / [А. П. Коваль]. — К. : Либідь, 2001. — 312 с.
6. Коптілов В. У світі крилатих висловів / [Віктор Коптілов]. — К. : Веселка, 1968. — 200 с.
7. Коптілов В. У світі крилатих слів / [В. Коптілов]. — К. : Веселка, 1976. — 198 с.
8. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом / [Г. М. Удовиченко]. — К. : Радянський письменник. 1968. — 463 с.
9. Цимбалюк Ю. Крилаті латинські вислови / [Ю. Цимбалюк, Г. Краковецька]. — К. : Вища школа, 1976. — 190 с.

38. ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

1. Енциклопедія Сучасної України : у 25 т. / [ред. колегія І. Дзюба та ін.]. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Т. 1. — 2001; Т. 2. — 2003; Т. 3. — 2004; Т. 4. — 2005; Т. 5. — 2006; Т. 6. — 2006; Т. 7. — 2007; Т. 8. — 2008; Т. 9. — 2009; Т. 10 — 2010; Т. 11 — 2011.

2. Енциклопедія Українознавства: в 10 т. / [гол. ред. В. Кубійович]. — Париж ; Нью-Йорк : Молоде Життя, 1954—1989. — 4016 с.
3. Мала філологічна енциклопедія / [уклали О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. — К. : Довіра, 2007. — 478 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / [О. О. Селіванова]. — Полтава : Довкілля-К, 2006. — 716 с.
5. Українська літературна енциклопедія: у 5 т. / [за ред. М. Зяблюка]. — Т. 1—3. — К. : Видавництво “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1988—1995.
6. “Українська мова”. Енциклопедія. [редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. — К. : “Укр. енцикл.”, 2007. — 752 с.
7. Українська Радянська Енциклопедія : у 17 т. / [гол. редак. колег. М. П. Бажан та ін.]. — К. : УРЕ, 1977—1985.

39. ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ

1. Бук С. Онлайн-конкорданс роману Івана Франка “Перехресні стежки” / [С. Бук, А. Ровенчак]. — Режим доступу: <http://www.ktf.franko.lviv.ua/~andrij/science/Franko/concordance.html>.
2. Словники України : інтегрована лексикографічна система. [Т. П. Гуменюк, В. А. Широков та ін.] — К., 2006. — CD
3. Російсько-українсько-англійський багатотематичний тлумачний словник MultiLock v.3.80 (27 000 термінів).
4. Сучасний тлумачний словник української мови : 100 000 слів / [за заг. ред. д. філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. — Х. : ВД “ШКОЛА”, 2009. — 1008 с. + CD.
5. Українська Академія Наук [електронний ресурс] : російсько-український словник (1927-1933). — К. : К.І.С., 2007. — CD.
6. Online Concordance to the Complete Works of Hryhorij Skovoroda (Онлайн конкорданс повного зібрання творів Г. Сковороди) // <http://www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEWindex.php>. Уклали Н. Пилип’юк (Університет Альберти, Канада), О. Ільницький (Університет Альберти, Канада), С. Козаков (Харківський нац. пед. університет ім. Г. С. Сковороди, Україна).
7. Компакт-диск зі збіркою українських академічних словників 30-х років у форматі pdf, зокрема “Російсько-український

словник” (1924-1933 рр., гол. ред. А. Кримський, С. Єфремов), видавництво “К.І.С.”, 2007 р. Він містить:

- *російсько-український академічний словник (1924-1933 рр.) за редакцією А. Кримського та С. Єфремова;*
- *норми літературної української мови О. Синявського;*
- *правописний словник Г. Голоскевича;*
- *російсько-український словник О. Ізюмова;*
- *російсько-український словник правничої мови;*
- *російсько-український словник термінів фізики і хімії М. Вікула;*
- *російсько-український словник термінів природознавства і географії К. Дубняка;*
- *російсько-український фразеологічний словник В. Підмогильного, Є. Плужника;*
- *словник ділової мови М. Дорошенка, М. Станиславського, В. Страшкевича;*
- *словник природничої термінології;*
- *словник технічної термінології І. Шелудька, Т. Садовського;*
- *український стилістичний словник І. Огієнка.*

ІНШІ ІНТЕРНЕТ-СЛОВНИКИ (РЕЖИМ ON-LINE):

- *портал української мови та культури <http://www.slovnuk.net>;*
- *український лінгвістичний портал: словники України on-line <http://www.ulif.org.ua>;*
- *російсько-українські словники <http://www.r2u.org.ua>;*
- *словники <http://www.slovník.com.ua>; <http://www.slovnuk.lutsk.ua>;*
- *вільна енциклопедія Вікіпедія <http://uk.wikipedia.org>;*
- *українські словники on-line на сайті [rozum.org.ua](http://www.rozum.org.ua): <http://www.rozum.org.ua>;*
- *перекладні українсько-іншомовні, іншомовно-українські словники, а також перекладні термінологічні словники на сайті GigaDict: <http://gigadict.com>;*
- *українські словники на лінгвістичному порталі [mova.info](http://www.mova.info): <http://www.mova.info>;*
- *українські словники на сайті Словопедія: <http://slovopedia.org.ua>.*

ВПРАВИ

Для довідки використовуйте рубрику “**ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК**” (с. 18).

УНІВЕРСАЛЬНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 1. Опрацюйте макроструктуру кількох універсальних словників української мови, беручи до уваги такі критерії: *авторство, місто і рік виходу у світ, призначення, загальна кількість поданих у словнику мовних одиниць* тощо.

Особливу увагу зверніть на характер лексикографічного опрацювання мовних одиниць (на чому саме акцентовано увагу: *граматичні особливості, написання, наголос, змінюваність, лексичне значення, сполучуваність, керування, етимологія* тощо).

Порівняйте будову універсальних словників двох видів: тих, які подають комплексну характеристику мовної одиниці, і тих, які під однією обкладинкою містять кілька окремих розділів-словників (*синонімів, антонімів, паронімів, омонімів, фразеологізмів* та ін.).

Поміркуйте про “універсальність” таких словників і про переваги чи недоліки універсальних комплексних словників різних видів порівняно зі звичайними вузькотематичними. При зіставленні беріть до уваги *характер лексикографічного опрацювання мовних одиниць, можливе призначення, кількість словникових статей, обсяг словника, зручність у використанні* та ін.

ІСТОРИЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 2. Прочитайте і перепишіть текст.

Випишіть з історичного, етимологічного, кількох тлумачних словників (давніших і сучасних, наприклад, зі “Словаря української мови” Б. Грінченка, словника в 11-ти томах, Нового тлумачного словника української мови, електронного словника тощо) статті з виділеними у тексті словами.

Зробіть відповідні висновки щодо специфіки словникових статей і лексикографічного опису слова залежно від призначення словника.

Варіант 1. Весна – небо, дощ, який будить до життя все живе. Літо – гроза й блискавки в косах ночі. Зима – жалібне завивання чи то від болю, чи то від утіхи. Осінь – прекрасна у своєму смутку й у своїй байдужості, летить назустріч світу на крилах барвистого *листя*. Інколи це помаранчево-пурпурові крила надії, інколи крила *брунатного* відчаю. Все має свою барву, все – сльози, сміх, біль, журба, навіть *гріх*. І все це частинки білого, які дбайливо зібрані в розкішному букеті веселкового спектру фарб... (за Д. Корній).

Варіант 2. ...*Творець* – художник, геніальний митець.

...Напевно, Богові стало нудно, і він взяв і розділив білий колір на спектри. Тобто подарував людям веселку. Хороший задум, справді божественний. Проте люди, як завжди, зуміли і тут напартачити: взялися змішувати фарби, не завжди вміло. Змішали червоний, зелений та синій – зродилося сіре марево. Так, лише сіре, бо чорне – це лишень відсутність потоку світла, тобто коли немає що псувати (за Д. Корній).

ЕТИМОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 3. Перепишіть текст. Користуючись етимологічним словником, з'ясуйте походження виділених слів.

Варіант 1.

Мені нагадують людські **серця**
крихке й тоненьке **серце олівця** –
зламати легко,
застругати важче,
списати неможливо до **кінця**.

(Д. Павличко)

Варіант 2.

Вже рік старий за **обрії** пливе,
Уже й **Новий** стоїть на **виднокрузі**.
Хай у Новому буде все нове, –
старі лиш вина, **істини** і **друзі!**

(Л. Костенко)

ВПРАВА 4. Самостійно, за допомогою етимологічного словника чи словника запозиченої лексики укладіть ряди слів, що у своєму складі мають відповідні латинські корені.

Взірець: *animal* “тварина” – *анімалістика*, *анімалістичний*, *анімальний*, *анімалізм*, *анімалотерапія*, *анімаліст* та ін.

Варіант 1:

caput “голова”;
manus “рука”;
memoria “пам’ять”;
porto “ношу”;
serpens “змія”;
quartus “четвертий”;
terra “земля”;
doctor “учитель”;
magnus “значний”;
albus “білий”.

Варіант 2:

patria “батьківщина”;
trado “передавати”;
filia “дитина”;
planta “рослина”;
homo “людина”;
sonus “голос”;
litera “буква”;
petra “камін”;
cor “серце”;
aqua “вода”.

ТЛУМАЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 5. Випишіть із тлумачного словника української мови усі значення наведених полісемічних лексем; 3 слова введіть у речення.

Доповніть подані ряди полісемантів своїми прикладами.

Варіант 1. Студія, фігура, стиль, картина, палітра, жанр, полотно, мініатюра, портрет, образ, тон, форма, серія, символ, деталь, матеріал, фігура, мода, тон, модель.

Варіант 2. Тканина, мистецтво, комплекс, перспектива, композиція, мотив, корпус, формат, макет, штамп, фон, кліше, начерк, оригінал, елемент, центр, трафарет, ілюстрація, акцент, ярлик.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ЗАГАЛЬНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 6. За допомогою словника наукової термінології, іншомовних слів або словника інтернаціональних терміноелементів грецького та латинського походження з'ясуйте значення і походження запропонованих елементів словобудування.

За таким же принципом укладіть перелік елементів лінгвістичних термінів українського походження.

Взірець: *оїд-...* [грец. *eidōs* – вигляд] – частина складних слів, яка вказує на схожість із чимось або походження від чогось, напр., *суфіксоїд*.

Варіант 1. Авто-, анти-, біо-, лекс-, гідро-, -графія, -онім, текст-, мікро-, нео-, -софія, мета-, етно-, -фікс, орфо-, ідіо-.

Варіант 2. Транс-, антропо-, бібліо-, інтер-, гео-, гіпер-, екстра-, -логія, моно-, полі-, псевдо-, теле-, -фон, пост-, мілі-, морфо-.

ЛІНГВІСТИЧНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 7. За допомогою тлумачного словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення і походження запропонованих терміноодиниць, а також розподіліть їх у кілька колонок: а) грецького походження; б) латинського; в) українського; г) німецького; ґ) італійського; д) французького; е) англійського.

Поставте наголос.

Доповніть самотійно колонку з термінами українського походження.

Окремо випишіть лексеми, які складаються з терміноелементів різного походження.

Варіант 1. Інверсія, акцентологія, назалізація, калька, волюнтатив, парцеляція, акомодация, говірка, кореляція,

релевантний, абзац, кліше, дейксис, аналогія, образ, жаргон, ідеограма, дискурс, адстрат, терміносистема, імпліцитний, кліше, узус, кодифікація, асонанс, транслітерація, абетка, білінгвізм, арго, відокремлення, дескриптивний, лінгвопоетика, макаронізми, тембр.

Варіант 2. Ітерація, цитата, експліцитний, каламбур, колорит, жанр, мейозис, аббревіатура, гіперизм, текстологія, омоформи, етноніми, лейтмотив, контамінація, металінгвістика, волонтеризм, пунктуація, алегорія, спіранти, ремарка, синтагма, екзотизми, ізогласа, вигук, адвербіалізація, бінарний, гебраїзми, дефіс, звукопис, еквівалент, каліграфія, наріччя, сленг, тире, деназалізація.

ВПРАВА 8. Випишіть зразок професійного наукового тексту (\approx 20-25 речень). Підкресліть окремо загальнонаукові терміни, окремо – вузькоспеціальні. Поясніть різницю між ними.

Для фахових термінів знайдіть і выпишіть визначення, скориставшись тлумачним словником лінгвістичних термінів або енциклопедією “Українська мова”.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 9. Знайдіть у тексті приклади використання таких художніх засобів і прийомів, як **метафора**, **епітет**, **порівняння**, **персоніфікація** та ін., попередньо розкривши зміст цих понять за допомогою літературознавчого словника.

Варіант 1.

Флокс

Флокси, рожеві острови в шумливому морі листя! Вас омивають зелені хвилі любистку й бірюзові хвилі кануперу; ген у тьмяних глибинах біліють кабачки, мов округлі океанічні риби; стручки гороху, наче мушлі-перлівниці: розчини їх – аж там рядок прохолодних юних перлинок. Над вами пашіє тропічне сонце середини літа, – о, ви моя Океанія, мій солодкий атол Туамоту!

Я пливу до вас у вузьконосому човні (його ніс – мої стулені долоні), я веслюю сонячним променем – до ласкавих мрій, до рожевих снів, що пахнуть гарячим прибережним піском і сліпучим ядром кокосових горіхів, що пахнуть морем, фантастичними рибами, далекими, далекими світами...

О, мої флокси – рожеві острови! (З. Мензатюк).

Варіант 2.

Півонія

Дивлюсь, як стається диво. Ще вчора півонії піднімали над листям круглі тугенькі пуп’янки, наче зелені яблучка. А сьогодні,

мов у казці, вийшли з тих яблучок пишні царівни: одна – смаглява в сукні вишневій, друга – рум'яна в сукні рожевій, третя – біла-білесенька в шовках білосніжних. Сьогодні ви царюєте, чудові мої півонії!

А проте вже троянда готується розгорнути духмяні пелюстки; настане її царювання, а ви проминете, як усе минає.

Зачекайте, красуні милі! Залишіться мені на спогад. Я візьму альбом та фарби і намалюю ваш портрет. Я малюватиму, а вітер, забігши у квітник, замилується вами, привіє з-за обрію хмарки, і вони весь день цвістимуть на небесній грядці купчастими білими півоніями. Тоді прийде вечір, розпалить заграву й насадить у небі півоній рожевих, півоній багряних, а врешті всі барви накриє ніч (З. Мензатюк).

СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОГО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

ВПРАВА 10. Самостійно, за допомогою перекладного словника або російсько-українського словника ділового мовлення перекладіть українською мовою запропоновані прийменникові конструкції, пам'ятаючи про критерії вибору прийменників і про те, що російські конструкції з прийменником *по* в українській мові перекладаються цілим рядом прийменникових і безприйменникових еквівалентів.

Взірець: *по воле случая – волею випадку або з волі випадку.*

Варіант 1. По адресу; по желанію; по требованію; по возрасту; по направленію; по голосу; по настоянію; по мненію; по зову; по росту; по инициативе кого; по квитанции; по ходатайству; по команде; по курсу; по переписке; по названію; по небрежности; по неспособности; по необходимости.

Варіант 2. По нему; по лицу; по одежде; по подозренію; по должности; по претензиям; по природе; по фамилиям; по предложенію; по просьбе; по публикациям; по счету; по уровню; по роду деятельности; по годам; по свидетельству; по жалобе; по вкусу; по наблюдению; по иску.

ВПРАВА 11. Самостійно, за допомогою словника ділового мовлення або словника-довідника літературного слововживання відредагуйте запропоновані прийменникові конструкції, замінивши неправильно вжитий прийменник *по* граматично правильним варіантом (прийменниковим або безприйменниковим, див. **Довідку**).

Взірець: *відповідати по бажанню – відповідати за бажанням; відсутній по тижнях – тижнями відсутній.*

Варіант 1. Спеціаліст по рекламі; по напрямку до міста;

витрати по бюджету; допомога по безробіттю; інструкція по використанню; робота по сумісництву; отримати по спадщині; по власній ініціативі; інспектор по техніці безпеки; по завершенню навчання; переслати по пошті; по причині відсутності даних; роботи по вимірюванню; виступити по радіо; працювати по контракту; наказ по особовому складу; по вимозі одержувача; екзамен по українській мові; комісія по вивченню причин аварії; купити по високій ціні.

Варіант 2. Проректор по науковій роботі; працювати по п'ятницях; зробити по дорученню; по святах не працюємо; ходити по коридору; черговий по класу; виконувати по інструкції; відпустка по хворобі; по необережності; отримати інструкції по телефону; досліджувати по схемі; з липня по жовтень; наказ по інституту; виступити по телебаченню; комітет по боротьбі зі злочинністю; ремонтні роботи по об'єктах; прийти по справі; працювати по спеціальності; українець по походженню; екзамен по літературі.

Довідка: з (із, зі); за; для; у (в); на; по; про; через; після; згідно з; щодо.

СЛОВНИКИ ЗАПОЗИЧЕНОЇ ЛЕКСИКИ

ВПРАВА 12. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення наведених термінів і розподіліть їх у кілька колонок: а) лінгвістичні; б) економічні; в) математичні; г) образотворчі.

Окремо випишіть терміни-полісеманти і визначте для кожного з них ту спільну сему, яка дозволяє вважати їх багатозначними.

У словах поставте наголос.

Варіант 1. Інверсія, кореляція, авізо, композиція, трансакція, дейксис, пленер, факторіал, образ, сальдо, ідеограма, ордината, нормаль, еналага, каріатида, релевантний, масив, кліше, корпорація, архітектура, афреза, ембарго, портал, евольвента, узус, вітраж, гіперболоїд, депозитарій, кодифікація, транслітерація.

Варіант 2. Ітерація, мейозис, пейзаж, транш, апокопа, квадратиса, акредитив, сибілянти, інтер'єр, анаколуф, матриця, екслібрис, сигнатура, ареалогія, преїскурант, адстрат, конгруенція, холдинг, гіперизм, ландшафт, облігація, волюнтатив, інтеграція, модуль, експонент, гоніометрія, пластика, декларація, спіранти, синтагма.

ВПРАВА 13. Самостійно або за допомогою словника іншомовної лексики встановіть відповідність між українськими та запозиченими

словами. З'ясуйте значення невідомих вам іншомовних лексем.

Поставте наголос.

архаїчний	таємний
рентабельний	переставляння
конфіденційний	необов'язковий
автентичний	вибірковий
віртуальний	кількісний
девіація	загальноприйнятий
латентний	об'єднання
диференціація	подвійний
ексклюзивний	окраїна
транспозиція	розподіл
облігаторний	обов'язковий
інтеграція	справжній
меценат	застарілий
селективний	покровитель
інваріантний	відхилення
узуальний	прихований
периферія	прибутковий
факультативний	несправжній
квантитативний	основний
бінарний	винятковий

ВПРАВА 14. Скориставшись словником іншомовної лексики, з'ясуйте значення наведених запозичених слів.

Поставте наголос.

Варіант 1. Обсервація, апломб, синкретичний, одіозний, дивергенція, елітарний, моніторинг, кастинг, толерантний, портативний, стратифікація, іманентний, консенсус, інфантильний, манускрипт, ліберальний, орієнтальний, фешенебельний, паритет, ілюзорний.

Варіант 2. Пацифіст, сакральний, реабілітація, плюралізм, спорадичний, рандеву, протекція, ротація, епатаж, каузальний, глянець, бренд, верифікація, адоптація, сингулярний, трансцендентний, унітарний, циклічний, вакації, деструкція.

СЛОВНИКИ СИНОНІМІВ

ВПРАВА 15. Перепишіть, самотійно або з допомогою словника синонімів української мови вставивши на місці пропущених слів необхідні синоніми. Запропонуйте власні приклади українських

прислів'їв та приказок, у складі яких використано синоніми.

Горить, ... і втоми не знає. Де багато шуму й ... , там мало толку. Де можна в лантух, там ... не треба. Диво – як ... , а чудо – як решето. З нього ні ... , ні роботи. Косо, ... , аби живо. Куций ... не дожене. Науку вивчають з азів, дружбу бережуть ... Не лукав, не ... , а добре працюй. Не ... родить, а нива. Переливає із ... в порожнє. Пес і ... – то вдача однака. Стукотить, ... , комар з дуба летить. У поганого та ... чоловіка жінка завжди нерозумна. Часом з квасом, ... з водою. Як підмурок ... , то й будинок міцний.

Вправа 16. Відновіть початковий текст: перепишіть, замінивши у наведеному тексті слова синонімами так, щоб усі вони починалися на літеру **С**. Самостійно або скориставшись синонімічним, тлумачним та іншими словниками спробуйте написати зв'язний текст (поетичний чи прозовий), у якому всі слова починалися б на якусь одну літеру (див. **Взірець**).

Тинялася посеред цього похмуро-асфальтного всесвіту. Пленталася доріжками долі. Розглядала цю виставу тиранів. Всюди дискусії, бійки, конкуренти. Це лячно! Громада занепокоїлася, налякалася, підхопилася, почала дивитися за собою, почала наслухати серця та запізнилася, печаль зробилася їхнім товаришем. Це мученицьке товариство виснажується, запанував егоїзм. Упала сльоза. Серце охопила печаль... Забажалось мовити: "Отямтеся!" (Інтернет-ресурс).

Взірець:

Сипле, стелить сад самотній
Сірий смуток, срібний сніг.
Сумно стогне сонний струмінь,
Серце слуха скорбний сміх.
Серед саду страх сіріє.
Сад солодкий спокій снить.
Сонно сиплються сніжинки.
Струмінь стомлено сичить.
Стихли струни, стихли співи,
Срібні співи серенад,
Срібно стеляться сніжинки —
Спить самотній сад.

(Інтернет-ресурс)

Вправа 17. Випишіть зі словника синонімів три слова різної частиномовної належності з найдовшими синонімічними рядами і введіть їх у зв'язний текст.

СЛОВНИКИ АНТОНІМІВ

ВПРАВА 18. Допишіть пропущені слова-антоніми у назвах художніх творів української та зарубіжної літератур. За необхідності скористайтеся словником антонімів.

На прикладі запропонованих заголовків з'ясуйте різницю між абсолютними і контекстуальними антонімами.

Доповніть наведені ряди своїми прикладами.

Варіант 1. Роман А.-М. Стендаля “Червоне і ...”; п'єса М. Кропивницького “Дай серцю волю – заведе в ...”; роман Л. Толстого “Війна і ...”; збірка Є. Маланюка “Стилет і ...”; повість М. Твена “Принц і ...”; роман Д. Брауна “Янголи і ...”; роман Ф. Достоевського “Злочин і ...”; загальноєвропейська середньовічна казка “Красуня і ...”; українська народна казка “Дідова дочка і ... дочка”; вірш Т. Шевченка “Минають дні, минають ...”; роман М. Стельмаха “Правда і ...”; повість Панаса Мирного “Лихо давнє і ...”; роман І. Шоу “Багач, ...”.

Варіант 2. П'єса В. Винниченка “Чорна пантера і ... ведмідь”; оповідання А. Чехова “Товстий і ...”; роман Дж. Лондона “Маленька господиня ... дому”; казка Г. К. Андерсена “Великий Клаус і ... Клаус”; роман І. Тургенєва “Батьки і ...”; поема Т. Шевченка “І мертвим, і ...”; роман О. де Бальзака “Розкоші і ... куртизанок”; збірка І. Франка “З вершин і ...”; українська народна казка “Про правду і ...”; збірка О. Олеся “З журбою ... обнялася”; збірка Д. Павличка “Любов і ...”; повість Г. Троєпольського “Білий Бім ... вухо”.

ВПРАВА 19. Допишіть пропущені слова-антоніми у наведених українських прислів'ях і приказках. За необхідності скористайтеся словником антонімів.

На запропонованих прикладах з'ясуйте різницю між абсолютними і контекстуальними антонімами.

Доповніть наведені ряди своїми зразками.

Варіант 1. Що вранці не зробиш, то ... не наздоженеш; краще розумна догана, ніж ... похвала; за одягом зустрічають, за розумом ...; велика риба у ... воді не водиться; вчення гірке, зате плід ...; добре вперед дивитися, але треба й ... оглядатися; добрі діти – батькам вінець, а ... діти – кінець; знайшов – не скач, ... – не плач; знай більше, а говори ...; краще з розумним у пеклі, ніж з дурнем у ...; менше говори, то ... почувеш; м'яко стеле, та ... спати; на язиці густо, а на ділі ...; не будь солодким, бо злижуть, не будь ... , бо виплюнуть; новою дорогою йди, але й ... не забувай;

поділена радість подвійна, а поділене ... вдвічі менше; рання пташка дзьобик набиває, а ... слізки збирає; трудареві – повага, а ледареві – ... ; уміє з чорного зробити ... ; своя печаль ... радості дорожча.

Варіант 2. Де хто літував, хай там і ... ; не вчись ламати, а вчись ... ; Варвара ночі ввірвала, а ... приточила; важко у навчанні – ... в труді; гірко поробиш – ... з'їси; для приятеля нового не пускайся ... ; з білого легко чорне зробити, але з чорного біле – ... ; згода буде, а незгода ... ; з праці радість, а з безділля ... ; колос повний гнеться до землі, а ... догори стирчить; маленька праця краща за ... безділля; молодий – на битву, ... – на думу; навчитись хорошому мало і сотні днів, навчитись ... вистачить і години; не бійся розумного ... , а бійся дурного приятеля; недруг підтакує, а ... сперечається; порожня бочка гучить, а ... мовчить; ... мовчить, коли дурень бурчить; умійко по дорозі біжить, а ... на печі лежить; хоч пироги ... , так слова масні; щастя лежить, а ... біжить.

СЛОВНИКИ ОМОНІМІВ

ВПРАВА 20. Перепишіть, вставивши на місце пропущених слів необхідні омоніми. Для допомоги скористайтесь довідкою або словником омонімів.

Запропонуйте власні приклади українських прислів'їв та приказок, у складі яких використано омоніми

Варіант 1. Українські прислів'я та приказки.

Сім подорожніх на ... , аби тільки кінь ...

Як ... сивіє, то людина мудріє. Не той ... , що дуже кричить, а той, хто вміє навчить. Чоловік у домі ... , а жінка душа.

Дівчина без ... не має краси. Коси, ... , поки роса. Найшла ... на камінь.

Хто любить ... , той не може не любити життя. Нащо нам ... , коли в нас довгі язики.

Усім козак, тільки ... не так. Заробив на сіль до ...

Де рідний ... , там і рай. Правда – ... порога, а неправда – біля стола.

Ой піду я в чисте ... , там дівчина просо ...

Довідка: віз, музика, голова, оселедець, коса, поле, край.

Варіант 2. Речення.

З dna річки ми дістали ... , щоб виліпити горшки. По дорозі плентався нав'ючений мішками ...

Немає нічого ... нашим життям. Його ... була смішною.

Серед столу височіла ... фруктів. Наша ... доля спонукає боротися за свої права.

У кутку кімнати стояла ... , на якій Олена постійно грала і розважала цим всіх гостей. Вона купила одяг за сто тисяч ... у Туреччині.

... хлопчаків рушила вулицею. З носика чайника, який стоїть на печі вже десь годину, йшла Вчора Микола отримав з математики ... і тепер не знає, як про це розповісти своїм рідним. Сьогодні в університеті буде всього одна

... Таня сплела шкарпетки, які подарувала своєму синові. Загін рушив лісовою Ця річ дуже є дуже ... для моєї сім'ї, і тому я не можу її вам віддати.

Довідка: мул, гірка, ліра, дорога, поза, пара.

СЛОВНИКИ ПАРОНІМІВ

Вправа 21. Утворіть словосполучення, дібравши зі слів, поданих у дужках, відповідні за змістом до наведених паронімів. Скориставшись словником паронімів української мови, з'ясуйте їх значення і поставте наголос:

Варіант 1. *Опанувати, запанувати* (матеріал, в душі); *прощати, прощатись* (з другом, образу); *відрізняти, розрізняти* (звуки, звук від літери); *відчитати, прочитати* (листа, сина за спізнення); *любий, улюблений* (край, робота); *кінцевий, прикінцевий* (абзац, результат); *людський, людяний* (місце, ставлення); *писемний, письменний* (пам'ятка, людина); *адрес, адреса* (проживання, вітальний); *контингент, континент* (далекий, відповідний); *дружний, дружній* (група, порада); *програмний, програмовий* (виклад матеріалу, документ); *привид, привід* (серйозний, фантастичний); *економічний, економний* (чоловік, факультет); *абонемент, абонент* (сумлінний, річний).

Варіант 2. *Виборний, виборчий* (посада, діляниця); *гривна, гривня* (прикраса, грошова одиниця); *тактичний, тактовний* (людина, план); *показчик, показник* (алфавітний, економічний); *компанія, кампанія* (виборча, дружна); *ступінь, степінь* (метаматичний, науковий); *цегельний, цегляний* (завод, стіна); *раунд, раут* (світський, боксерський); *адресат, адресант* (отримувач, відправник); *гарнітур, гарнітура* (друкарський, меблевий); *ефект, афект* (стресовий, вражаючий); *уява, уявлення* (приблизний, багатий); *пам'ятка, пам'ятник* (гранітний, архітектурний); *поверховий, поверхневий* (враження, обробіток ґрунту); *дослід, досвід* (життєвий, хімічний).

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 22. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Варіант 1. Аристократ духу; не бачити за деревами лісу; бити бомки; від букви до букви; як вареник у маслі; четвертий вимір; очі відбирати; взяти вуха в руки; вмочити у молоко; коли на долоні волосся виросте; втрапити на свою стежку; ганяти вітер по вулицях; золота голова; гострити очі; давати гастролі; без тижня день; ходячий довідник; від дошки до дошки; з живчиком та з перчиком; як солоного зайця.

Варіант 2. Бальзам на рану; як бджоли у вулику; один бік медалі; буря у склянці води; вести оком; з вареної крашанки курча висидить; відіслати в музей; лавровий вінок; володар всесвіту; носом рибу вудити; гаптувати стежку; горох з капустою; гріти зуби на сонці; дати на очі; держати коло свого пояса; як дзвін; додати куті меду; жива думка; золота жила; заробити на горіхи.

ВПРАВА 23. Самостійно або за допомогою словника фразеологічних антонімів доберіть антоніми до наведених фразеологізмів.

Варіант 1. Аж горить під руками; ані приступу; бистрий на розум; важкий на підйом; виводити з рівноваги; вийти сухим із води; високо літати; входити в береги; гнути шию; давати волю язикові; дивитися в сто очей; жовтороте пташеня; записати на лобі; сісти на свого коника; копійка ціна; курча пухнасте; лежаний хліб; обминати гострі кути; ведмідь на вухо наступив; крапля в морі.

Варіант 2. Аж кипить в руках; бачити далеко; вдарити лихом об землю; вибивати із сідла; виграти козиря; вилетіло із голови; вискочити на сухе; високо нести голову; тримати в чорному тілі; давати горобцям дулі; мотузьяна душа; заговорити зуби; збитися на манівці; капустяна голова; і конем не об'їдеш; лавровий вінок; танцювати під дудку; наварити пива; комар носа не підточить; на сьомому небі.

ВПРАВА 24. Самостійно або за допомогою словника фразеологічних антонімів об'єднайте наведені фразеологізми у пари за ознакою "антонімічність значення".

З'ясуйте значення невідомих вам фразеологічних одиниць.

Взірець: *влипнути, як муха в мед (набратися неприємностей) // викрутитися з халепи (позбутися неприємностей).*

Варіант 1. Умиватися сльозами; плутатися у хвості; взяти близько до серця; вбиратися в силу; взяти на буксир; тягнути за язик; як кішка з собакою; гнути спину; рісочки в роті не було; хоч трава не росте; тримати язик за зубами; встромляти палиці в колеса; сидіти на шиї; сушити зуби; виносити сміття із хати; кинути на зуб; водою не розлити; грати першу скрипку; дерти кирпу; замурувати уста.

Варіант 2. Не йти із думки; розкрити карти; зживати зі світу; пійматися в лабети; обливатися потом; закритися в собі; вийти в люди; тягнути за язик; скотитися униз; викинути із голови; вирватися з кігтів; відвести душу; водити за ніс; ганяти вітер по світу; давати зелену вулицю; зав'язати рота; знаходити спільну мову; трубити в кулак; говорити різними мовами; купатися в золоті.

ВПРАВА 25. Самостійно або за допомогою словника фразеологічних синонімів побудуйте синонімічні ряди до фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

З'ясуйте значення невідомих вам фразеологічних одиниць.

Варіант 1. Ястшембський похвалився їм, що знайшов собі таку дівчину-красуню, за яку ні в казках не сказати, ні пером написати (*І. Нечуй-Левицький*). А я вам кажу, що Оксана тільки удає з себе таку перебору, а вона на Вакулу давно уже оком стріля (*М. Старицький*). Турн, облизня в бою піймавши, зубами з серця скреготав (*І. Котляревський*). Там, де інші дівчата лускали зо сміху, штовхаючи одна одну ліктем, ніби потайки, та перешіптуючися, вона соромилася до сліз і була б, мабуть, із сорому в землю запалася із-за того, що чула все, особливо ж, коли він був при тім (*О. Кобилянська*). А тепер, коли який-небудь місяць-півтора зосталося до іспитів, – гріх було би баглаї гнути (*Г. Хоткевич*).

Варіант 2. Кульбака зверхньо глянув на геть зніченого Карнауха, свого шашкового партнера, що так невдало дебютував на ниві тайнопису, пропік його поглядом... (*О. Гончар*). До кого ж ласкава ся доля лукава, такий живе як сир в маслі, спустивши рукава (*І. Котляревський*). Микола Джеря трохи не вимовивсь, що він жонатий, але як глянув на пишні дівочі брови, на молоде палке лице, на хисткий стан, то його слова несамохіть задержались на язиці (*І. Нечуй-Левицький*). ...Воздвиженський, поїхавши до Лаври без снідання і дуже виголодавшись, уплітав на всі застави печеню (*І. Нечуй-Левицький*). Вже дійсно ми з тобою, як риба з водою (*О. Довженко*).

ВПРАВА 26. Самостійно або за допомогою словника фразеологічних синонімів об'єднайте наведені фразеологізми у пари за ознакою "синонімічність значення".

З'ясуйте значення невідомих вам фразеологічних одиниць.

Взірець: *важливий птах = велика птиця. Людина, яка займає високе становище в суспільстві й має владу, великий вплив.*

Варіант 1. Як сіль в оці; вдруге на світ народитися; не покладати рук; показати де раки зимують; снувати химери; прибрати до рук; фортуна усміхається; стояти поперек дороги; гріти чуба; скрутити в баранячий ріг; дати перцю; смішки справляти; бути на сьомому небі; світла голова; нашорошувати вуха; макітра розуму; ловити кожне слово; торгувати зубами; заноситись за хмари; в руку йдеться.

Варіант 2. Аби день до вечора; накивати п'ятами; як у Христа за пазухою; знати де раки зимують; кидати слова; хоч лопатою горни; голіший од миші; через пень-колоду; по самісінькі вуха; кидати вогнем-блискавицею; пройти крізь сито й решето; дати гарбуза; хоч трава не росте; як вареник у сметані; море по коліна; ні за плечима ні перед очима; піднести печеного рака; дати ногам волю; скреготати зубами; вести мову.

СЛОВНИКИ НЕОЛОГІЗМІВ

ВПРАВА 27. Самостійно або за допомогою словника неологізмів з'ясуйте значення і походження запропонованих нижче інновацій.

Поставте наголос.

Розподіліть слова на такі тематичні групи: а) суспільно-політична лексика; б) найменування осіб за фахом, родом діяльності; в) економічна лексика; г) лексика зі сфери спорту; ґ) терміни з галузі інформатики та високих технологій; д) слова з царини мистецтва; е) назви предметів побутової та оргтехніки; є) назви страв і напоїв; ж) побутова лексика.

Поміркуйте, чи усі слова, зафіксовані у словниках інновацій, можна стовідсотково назвати неологізмами, чи не втрачають вони свою "новизну", будучи зафіксованими у лексикографічних та інших наукових працях.

Варіант 1. Папараці, імпічмент, дилер, брокер, консалтинг, грант, тендер, інвестор, імплементація, спонсор, бобслей, арбітраж, департамент, сайт, ремікс, саунд-трек, блокбастер, трилер, хіт, чат, аваль, банер, скейтборд, хайвей, тренінг, рентабельний, дайджест, трансфер, аутсайдер, таймер, бістро, пейджер, плеймейкер, монополіст, корупціонер, диск-жокей, істеблішмент, лобі.

Варіант 2. Грин-кард, хайбол, спічрайтер, лізинг, шейпінг, шорт-трек, спідвей, айсинг, паркінг, бонус, степлер, лейбл, мейк-ап, файл, фаст-фуд, інтерфейс, банкрут, волонтер, комівояжер, провайдер, ньюсмейкер, меценат, кліпмейкер, андеграунд, боді-арт, брейк, іміджмейкер, модем, ноутбук, шлягер, грайвер, макіяж, хакер, казино, юзер, корупція, прайм-тайм, паблік рилейшн.

ВПРАВА 28. За допомогою словників авторських неологізмів, словників мови письменників чи іншої довідкової літератури встановіть відповідність між рядами індивідуально-авторських новотворів різних часів та їхніми авторами (див. **Довідку**).

1. Вогняний, знищити, мордуватися, почимчикувати, фортеця.
2. Буденний, перемагати.
3. Бурмотати, пожовкнути, соромно.
4. Несамовитий, розтовкти, угамуватися.
5. Красень, легкодухий, намір, питання, струмись.
6. Вабити, згряя, злочинець, несвідомий, покора, послуга, почуття, рівність.
7. Стосунок, перепона, квітник, вигукування, сміливість.
8. Незагойний, мрія, завзяття, байдужість, темрява, привабливий, потужний, нестяма.

Довідка: *І. Котляревський, Марко Вовчок, Л. Глібов, Т. Шевченко, П. Куліш, Г. Квітка-Основ'яненко, І. Нечуй-Левицький, М. Старицький.*

ДІАЛЕКТНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 29. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Варіант 1. Антрамент, арнарія, бамбетиль, баня, береза, берівка, бечка, білотка, бомбон, буркут, весновище, відполуднар, віха, волошка, галунка, гір'єнка, глота, горішок, громовиця, гомба, гранатовий, депутат, дівочник, жерело, забутька, згарда, китиця, коломийка, кутас, лелітка, лилик, люстро, маєрка, мармуляда, модний, набуток, ноша, обцас, офіра, падолист, парінка, пелюстка, писаний, позлітка, поміст, рантух, розвід, світилка, скриня, спірний, таліян, тісто, фаріон, фіст, фортуна, хамузник, царина, цирка, черепаха, шелест, штука, юшка.

Варіант 2. Ардан, бабоя, банкет, баштанник, березень, бескид, бинда, бовтиці, бриндуша, ванькір, взеток, вішите, воронка, габа, гарас, гладец, гостинец, губа, гордан, дар, деревце, дора, жарівка,

забавний, заплітка, капец, колач, креденц, лахи, льорнетка, манна, марфа, мудрагел, накаслик, нявка, обрус, обхід, олуфко, ошийок, пава, пательня, пацьорки, піроскуби, порєдок, пушкар, рейвах, силенка, сніжниця, страх, таса, телек, торговиця, фартух, фестунок, фрай, хмаролім, цизорик, челідь, чільце, шипіт, шуфля, ясік.

ВПРАВА 30. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, з'ясуйте значення діалектизмів, використаних у запропонованому тексті. Поставте наголос.

Перепишіть фрагмент, замінивши діалектну лексику літературною.

Поміркуйте про доречність / недоречність використання діалектизмів у художніх творах.

Мала Доця ходила лавою поза плечі газдів, що писали коло довгого стола свої імена. Кожний зі взору. Грубими руками оті писарі обходили з кожного боку, відки би найліпше їм почати. Грудьми притискали так до стола, що аж скрипів. Наука йшла тихонько, лише чути було мляскання губів, як газди мочели луфко в роті. А білявенька Доця заглядала до кожного, чи добре пише.

— Доцю, ня, а подивиси, як воно виглядає?

— Ще чепірнате таке, як нечисане повісмо, ще пишіть.

І газда пхав олівце в рот і зачинав знов писати.

— Ану ж ко глипни на моє, бо я вже єго чешу другий вечір, аж ні груди болє. Ану читай, що я написав.

— Павло Лазиренко.

— Якурат я. Так воно там стоїть, що кождий пізнаєть?

— Хто вчений, та й кождий.

І Павло почервонів із утіхи і оглядав карточку з усіх боків.

— Ану ж ко я ще раз єго віпишу.

І нахилився, і слинив олівця.

Доця якось дуже поважно ходила поза плечі газдів, її мама дивилася з печі і утихомиряла хлопців, аби не верещали, бо вуйки позмилюють нумера (*В. Стефаник*).

ВПРАВА 31. Випишіть із творів українських письменників (*В. Стефаника, Г. Хоткевича, М. Коцюбинського, М. Матіос* чи ін.) фрагменти текстів, у яких використано діалектизми. За допомогою діалектних словників з'ясуйте їхнє значення, поставте наголос.

Перепишіть фрагменти текстів, замінивши діалектну лексику літературною. Поміркуйте про доречність / недоречність використання діалектизмів у художніх творах.

СЛОВНИКИ ЖАРГОНІВ

ВПРАВА 32. Користуючись словником українського жаргону, з'ясуйте значення наведених слів. Поставте наголос.

Варіант 1. Абзац, баскетболіст, бейсик, бі-бі-сі, бренд, бука, вікно, володимир, гармошка, грядка, драйвер, звір, кажан, колядувати, мотор, неліквідний, пам'ятник, пижик, сковорідка, спудей, тусівка, фотик, художниця, шоколадний.

Варіант 2. Автомат, бачик, бетмен, бомбей, бродилка, бурса, возик, ганчірки, голівуд, дніпро, збірник, земляк, карнавал, лопух, наплечник, ОБС, песик, скубент, спальник, твікс, фіалка, фотка, хай, човник, штукатурка.

ВПРАВА 33. Відновіть початковий текст: перепишіть запропонований фрагмент тексту. За допомогою словників жаргону і сленгу чи довідки замініть виділені курсивом літературні лексеми жаргонізмами, які були в авторському варіанті тексту.

Скориставшись словником неологізмів, з'ясуйте значення слів, виділених жирним шрифтом.

Поміркуйте про доречність / недоречність використання жаргонізмів у художніх творах.

Він приїхав сюди з Лос-Анджелесу зі своїми *музикантами*. Щоби дати кілька *вбивчих* концертів у нічних клубах, щоби *відпочити* в **чілаут-рум**, але, мабуть, найперше – аби провідати давніх подружок по коледжу для дітей *багачів*. Його господарка – моя колишня *подружка*. Перемовини, мабуть, були бурхливими, бо наступного дня Джейк з'явився з подряпаною пикою і блудливою посмішкою на трохи підпухлому *обличчі*. Я зовсім не уявляв, що буду тут робити, окрім як здихати від туги, – аж доки на перетині “**стріт**” і “**авеню**” зупинився біля вуличного саксофоніста. По дорозі ми зупинялися в трьох **пабах**, запекло сперечаючись про переваги **фрі-джазу** і принципи імпровізації (*І. Роздобудько*).

Довідка: *лабух, товстий гаманець, гьорл-френд, відтягнутися, фейс, закатрупний.*

ВПРАВА 34. Випишіть із творів сучасних українських письменників (*І. Роздобудько, І. Карпи, Ю. Андруховича, Л. Дереша, Ю. Винничука* чи ін.) фрагменти текстів, у яких використано жаргонізми.

За допомогою словників жаргону і сленгу з'ясуйте їхнє значення, знайдіть літературні відповідники. Поставте наголос.

Поміркуйте про доречність / недоречність використання жаргонізмів у художніх творах.

ОНОМАСТИЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 35. Самостійно або скориставшись словником власних імен людей відновіть імена, утворені від таких латинських слів:

Варіант 1:

valeo “здоров’я”;
vita “життя”;
mare “море”;
victoria “перемога”;
innocentis “безневинний”;
claudus “кульгавий”;
caput “голова”;
paulo “трохи”;
clarus “світлий”;
albus “білий”.

Варіант 2:

pulcher “красивий”;
rex “цар”;
justus “справедливий”;
constantia “стійкість”;
candidus “білосніжний”;
felix “щасливий”;
matrone “знатний”;
silva “лісовий”;
severus “суворий”;
stella “зоряний”.

Вправа 36. Скориставшись словником власних імен людей, з’ясуйте значення запропонованих імен і розподіліть їх на такі групи за походженням: а) давньоєврейські; б) грецькі; в) слов’янські; г) латинські; ґ) скандинавські; д) тюркські. Продовжіть ряди слов’янських імен, які актуалізувалися останніми роками.

Варіант 1. Валентин, Адам, Мар’ян, Назар, Богдан, Денис, Гордій, Андрій, Володимир, Ігор, Любомир, Геннадій, Радислав, Олександр, Руслан, Петро, Сергій, Василь, Олег, Анатолій, Максим, Тимур, Борислав, Віктор, Михайло, Арсен, Гліб, Іван, Данило, Орест, Костянтин, Святослав, Роман, Юрій.

Варіант 2. Віра, Марія, Оксана, Людмила, Анастасія, Ірина, Наталія, Дзвенислава, Єва, Любов, Катерина, Вероніка, Роксолана, Софія, Галина, Ангеліна, Діана, Богдана, Лілія, Вікторія, Ганна, Владислава, Руслана, Дарина, Жанна, Єлизавета, Златослава, Інна, Марина, Лідія, Надія, Соломія, Ольга, Тетяна.

ВПРАВА 37. За допомогою словника прізвищ з’ясуйте походження вашого прізвища, а також прізвищ найближчих родичів (10 прізвищ).

ВПРАВА 38. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів (10 імен).

ВПРАВА 39. За допомогою українсько-російського словника імен перекладіть виписані вами у вправі 38 імена російською мовою. З’ясуйте особливості правопису, відмінювання та утворення скорочених і здрібніло-пестливих варіантів імен в українській мові.

СЛОВНИКИ АПЕЛЯТИВНИХ НАЗВ

ВПРАВА 40. Від назв осіб за видом діяльності чоловічого роду утворіть назви осіб жіночого роду, якщо це можливо.

До незнайомих назв випишіть визначення.

Для довідки скористайтесь словником іншомовних слів, тлумачним або словником назв осіб за видом діяльності.

У словах поставте наголос.

Взірець: *арабіст* (фахівець з арабської культури (історії, мови, літератури тощо)) – *арабістка*.

Варіант 1. Аксіолог, синтаксист, славіст, словникар, соціолінгвіст, стиліст, студент, текстолог, тележурналіст, телерепортер, теоретик, термінолог, україніст, фантаст, фахівець, фейлетоніст, філолог, фольклорист, фонетист, фонолог, франкознавець, керівник, китаєзнавець, компаративіст, консультант, коректор, кореспондент, критик, куратор, лексикограф, лексиколог, лектор, лінгвіст, лінгвостиліст, літературознавець, літредактор, методист, митець, мініатюрист, мовознавець.

Варіант 2. Морфолог, арабіст, афорист, біолінгвіст, богеміст, викладач, вчитель, граматист, гуморист, діалектолог, дослідник, драматург, експерт, еллініст, есперантист, етимолог, етнолінгвіст, журналіст, інспектор, інтерв'юер, казкар, науковець, новеліст, ономаст, педагог, перекладач, письменник, повістяр, поет, полоніст, прозаїк, публіцист, редактор, репортер, рецензент, романіст, сатирик, семасіолог, семіотик, шевченкознавець.

ОРФОГРАФІЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 41. Перепишіть текст, розкривши дужки й обравши правильний варіант написання слів.

Для довідки скористайтесь орфографічним словником або словником-довідником “Велика чи мала літера?”.

Усно поясніть орфограми.

Варіант 1.

Лілея

Багаторічна рослина родини (Л, л)ілійних, яка налічує майже 100 видів. Дикі лілеї зростають у (Є, є)вропі, (П, п)івнічній (А, а)мериці й (А, а)зії – на (Д, д)алекому (С, с)ході, в (С, с)ибіру й у (Т, т)ропічній (П, п)івденно-(С, с)хідній (А, а)зії. Люди знали її ще в (С, с)тародавньому (Є, є)гипті – понад три тисячі років тому. Лілеї згадуються в (Є, є)вангелії: “Сам (С, с)оломон у всій славі

своїй не вдягався отак, як одна з них”, – говорив про них Ісус Христос. Лілея – символ чистоти, непорочності. З лілеєю в руках зображають на іконах (А, а)рхангела (Г, г)авриїла, який благовістив (Д, д)іві (М, м)арії народження (Б, б)ожого (С, с)ина. Про лілеї складено багато легенд. Німці вважали, що в кожній квітці лілеї живе (Е, е)льф. На цьому повір’ї Леся Українка написала казку “(Л, л)елія”.

Лілея – цінна лікарська рослина, а ще вона – улюблениця красунь, адже настій її пелюсток відбілює обличчя (З. Мензатюк).

Варіант 2.

Півонія

Півонія – багаторічна рослина (Р, р)одини (П, п)івонієвих. У (П, п)рироді на (П, п)івнічній (П, п)івкулі (З, з)емлі зростає майже 50 її видів. Є вони і в (У, у)країні: півонія (В, в)узьколиста або (В, в)оронець, яку також висаджують у квітниках, і півонія (К, к)римська. Півонії – найулюбленіші квіти (К, к)итаю, де вирощування їх вважається не тільки приємною, а й (Б, б)огоугодною справою, яку схвалює (С, с)ам (Г, г)осподь. Проте не (К, к)итайці, а в (Є, є)вропі склали легенду, що колись квіти вибирали собі (Ц, ц)арицею троянду; всі схвалили такий вибір, і тільки півонія, яка сама хотіла бути (К, к)оролевою, не змирилася з ним. Звідтоді півонію вважають (С, с)имволом пихатості, зарозумілості. Проте вона – одна з найгарніших і найпопулярніших садових рослин (З. Мензатюк).

ВПРАВА 42. Перепишіть текст, дотримуючись орфографічних норм.

Для довідки скористайтесь правописним словником.

Усно поясніть орфограми.

Варіант 1.

Троянда

Троянда – загально / визнана королева квітів. Належить до родини розових. Люди вирощують її вже кілька / тисяч років. Най / перші згадки про неї доносять давньо / індуські перекази, а в старо / давній Персії її на / стільки шанували, що / й саму Персію називали Гюлістан – “Сад троянд”. Грецька легенда оповідає, що білі троянди по / стали з крапель нектару, які розлила богиня Венера під / час бенкету на Олімпі, а червоні виникли з краплин її крові, бо Венера вкололася, зриваючи білу троянду. Ця квітка – символ краси та любові. Є по / над 25 000 її сортів

як / най / різноманітніших кольорів, о / крім хіба / що блакитного, тому не / даремно, що саме блакитна троянда стала улюбленицею романтиків, символом не / здійснених мрій. В Україні про троянду складено багато пісень, з / нею порівнюють най / вродливіших дівчат: “Дівчина, як червона троянда”; “у доброго мужа жінка, як ружа” (З. Мензатюк).

Варіант 2.

Хризантема

Хризантеми належать до великої родини айстрових (складно / цвітих). Їснує по / над 150 дико / рослих різно / видів хризантем, а садових багато / річних сортів – більше / як 10 000. Їхня батьківщина – гори й перед / гір’я Китаю. Китайці най / першими почали вирощувати їх у квітниках, даючи новим сортам примхливо / поетичні назви, на / приклад, “Кігті білого дракона” або / ж “Тепло під покривалом із золотих ниток”. Звідти хризантеми потрапили в Японію, де стали най / улюбленішою квіткою, не / від’ємною від побуту й культури японців. Японська приказка вчить: хочеш бути щасливим усе життя – вирощуй хризантеми. Виставки різно / барвних хризантем у / перше почали влаштовуватися в Японії – ще / в X столітті; від / тоді там святкується День хризантем. У Європі хризантеми – одні з най / улюбленіших квітів, про / те вважаються символом смутку, можливо, тому / що цвітуть в сумовиту осінню пору (З. Мензатюк).

ВПРАВА 43. Перепишіть, розкривши дужки. Усно поясніть орфограми.

Для довідки скористайтесь словником-довідником “Велика чи мала літера?”.

Варіант 1. (А, а)кадемія (П, п)едагогічних (Н, н)аук України; (А, а)рхів-(М, м)узей (Л, л)ітератури і (М, м)истецтв України; (В, в)сеукраїнське (Т, т)овариство “(П, п)росвіта” (І, і)мені Тараса Шевченка; (Д, д)ень студента; (Н, н)аціональна (П, п)ремія України (І, і)мені Тараса Шевченка; (Ц, ц)ентральна (Н, н)аукова (Б, б)ібліотека (І, і)мені В. Вернадського (Н, н)аціональної (А, а)кадемії (Н, н)аук України; (В, в)сеукраїнське (Д, д)ержавне (С, с)пеціалізоване (В, в)идавництво “(У, у)країнська (Е, е)нциклопедія” (І, і)мені М. Бажана; (К, к)оротка (Л, л)ітературна (Е, е)нциклопедія; (З, з)аслужений (В, в)читель України; (І, і)нститут (М, м)овознавства (І, і)мені О. Потебні НАН України; (К, к)иївський (Л, л)ітературно-(М, м)еморіальний

(Б, б)удинок-(М, м)узей Т. Шевченка; (Л, л)ауреат (П, п)ремії (І, і)мені Лесі Українки.

Варіант 2. (І, і)нститут (Ф, ф)ілології (П, п)рикарпатського (Н, н)аціонального (У, у)ніверситету (І, і)мені Василя Стефаника; (М, м)іністерство (О, о)світи і (Н, н)ауки, (М, м)олоді та (С, с)порту України; (С, с)тудентська (С, с)пілка України; (Н, н)обелівська (П, п)ремія; (Б, б)удинок-(М, м)узей М. Коцюбинського; (Е, е)нциклопедія “(У, у)країнська (М, м)ова”; (З, з)аслужений (П, п)рацівник (В, в)ищої (Ш, ш)коли України; (І, і)нститут (У, у)країнської (М, м)ови НАН України; (К, к)іївський (Л, л)ітературно-(М, м)еморіальний (М, м)узей Лесі Українки; (Л, л)ауреат (П, п)ремії (І, і)мені О. Потебні; (М, м)іжнародна (Ш, ш)кола (У, у)країністики НАН України; (Н, н)ародний (В, в)читель України.

ОРФОЕПІЧНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 44. Перепишіть слова, поставивши наголос і розподіливши їх у дві колонки: перша – слова, в яких сталий наголос; друга – лексеми із подвійним наголошуванням.

У складних випадках скористайтесь акцентуаційним словником.

Варіант 1. Алфавіт, цілодобовий, байдуже, близький, ведмедиця, весняний, вимова, випадок, виразний, владар, сільськогосподарський, всередину, чималий, глибоко, сторінковий, гуртожиток, усмішка, договір, задарма, католицький, феномен, корисний, листопад, обіцянка, черговий, одноразовий, перехідний, опісля, щавель, чорнозем.

Варіант 2. Аргумент, супровідний, асиметрія, бородавка, текстовий, веретено, вимога, відповісти, вірші, отаман, вовняний, гіркота, черствий, голірuch, темнота, глядач, заголовок, зокрема, затишок, ім'я, кілометр, кропива, назавжди, ненавидіти, новина, оповідач, фаховий, осяйний, помилка, чорнослив.

ВПРАВА 45. Перепишіть наведені слова, поставивши один наголос. З'ясуйте, яке лексичне значення локалізовано у кожному слові і чи зміниться воно, коли змістити акцент. Якщо зміниться, то, очевидно, це будуть різні слова, пов'язані омонімічними чи паронімічними відношеннями. Розподіліть наведені лексеми у дві колонки: перша – омоніми, друга – пароніми.

Наведіть власні приклади таких лексем, продовживши запропоновані ряди.

Атлас, хаос, вигода, виправний, господарський, адресний,

людський, засідання, соляний, батьківщина, ірис, лука, покрішка, замковий, кліщі, музика, переїзд, лікарський, торочити, видання, деревина, розвідка, шкода, якось, свята.

СЛОВНИКИ ПРАВИЛЬНОСТІ МОВЛЕННЯ

ВПРАВА 46. Користуючись словником-довідником літературного слововживання, з'ясуйте різницю у значенні і використанні наведених лексичних пар. Уведіть запропоновані слова у контекст (словосполучення або речення).

Взірець: *срібний – сріблястий: срібні прикраси не радять носити разом із золотими // нічне озеро було сріблясте від місячного сяйва.*

Варіант 1. Кольоровий – колірний; фарбований – фарбувальний; знаковий – значний; кристалічний – кришталевий; квітковий – квітчастий; стильний – стильовий; адресат – адресант; область – галузь; об'єм – обсяг; системний – систематичний; вірний – правильний; близький – ближній; ефективний – ефектний; збірка – збірник; комунікативний – комунікабельний.

Варіант 2. Квиток – білет; стилістичний – стилізований; особистий – особовий; відносини – стосунки; громадський – громадянський; дипломат – дипломник; ділянка – діляниця; заказати – замовити; збірник – зібрання; компанія – кампанія; комунікативний – комунікаційний; книжковий – книжний; писемний – письмовий; талан – талант; уява – уявлення.

ВПРАВА 47. Із наведеного нижче лексичного матеріалу утворіть словосполучення. Свій вибір обґрунтуйте.

Поставте наголос. За потреби скористайтесь словником-довідником з українського літературного слововживання.

Варіант 1. *Акцентологічний – акцентуаційний ↔ характеристика, модель, словник, дослідження. Галицизм – галліцизм ↔ запозичений, діалектний, західноукраїнський, французький. Гуманний – гуманітарний ↔ література, факультет, людина, освіта, погляд, навчальний заклад, рішення. Допустимий – допустовий ↔ варіант, речення, сполучник, зв'язок, рішення. Звертання – звернення ↔ риторичне, наказове, привітальне, займенникове, епітетне. Іноземний – іншомовний – іномовний ↔ запозичення, населення, військовий, словник ... слів, загарбник, інститут ... мов, видання, культура. Книжковий – книжний ↔ обкладинка, мова, книжка, стиль, фабрика, знання, графіка, шафа.*

Методичний – *методологічний* ↔ підхід, посібник, майстерність, класифікація, журнал, кабінет, аналіз. *Письмовий* – *писемний* ↔ приладдя, пам'ятка, дозвіл, джерело, розпорядження, іспит, стиль, стіл. *Реалістичний* – *реальний* ↔ погляд, література, факт, мистецтво, твір, прибуток, образ, картина, сила, відображення. *Стилістичний* – *стильовий* – *стилізований* ↔ засіб, орнамент, прийом, мова, манера, забарвлення, збагачення, пісня, категорія, твір, тенденція. *Фольклорний* – *фольклористичний* ↔ матеріал, твір, діяльність, дослідження, експедиція, багатство, видання.

Варіант 2. *Асиміляційний* – *асимілятивний* – *асиміляторський* ↔ вплив, діяльність, характеристика, зміна, політика. *Віршований* – *віршовий* ↔ мова, розмір, казка, структура, роман, форма, діалог. *Говіркий* – *говірковий* ↔ хлопець, елемент, чоловік, лексика, особливості. *Діалектний* – *діалектологічний* – *діалектичний* ↔ вислів, атлас, зв'язок, риса, словник, лексика, дослідження, наголос, логіка, аналіз, група. *Драматичний* – *драматургійний* – *драматизований* ↔ гурток, події, ситуація, жанр, актор, повість, твір, письменник, кінцівка, епізод. *Збірка* – *збірник* – *зібрання* ↔ задач, диктантів, лірики, нарисів, документів, творів Т. Шевченка, лексика, дум. *Змістовий* – *змістовний* ↔ багатство, доповідь, навантаження, точність, виступ, відповідь, життя, спрямування, лекція. *Ілюстративний* – *ілюстраційний* – *ілюстрований* ↔ матеріал, приклад, книжка, графіка, журнал, видання. *Комунікаційний* – *комунікативний* ↔ процес, шлях, функція мови, мережа, зв'язок, членування речення. *Міфічний* – *міфологічний* ↔ теорія, герой, сюжет, література, істота, постать, розповідь, дослідження, система. *Прозовий* – *прозаїчний* ↔ людина, життя, твір, творчість, мова, зовнішність. *Словотвір* – *словотворення* – *словотворчість* ↔ іменниковий, відприкметниковий, народний, морфологічний, діалектний, афіксальний, авторський.

ПЕРЕКЛАДНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 48. Самостійно або з допомогою російсько-українського словника перекладіть запропоновані тексти, написані науковим (1), публіцистичним (2), розмовним (3) і (якщо переклад вдасться) художнім (4) стилями.

Зробіть висновки щодо особливостей перекладу загалом і специфіки перекладу художніх текстів – зокрема.

1. Сьогодні, в умовах скоростного прогреса, в умовах швидкого накоплення інформації невимірно підвищується

значение различных видов справочной литературы, предназначенной для скорого и удобного получения надёжных сведений научного или прикладного, познавательного характера. Без словарей, без справочников в настоящее время обойтись невозможно, так как в них спрессованы огромные человеческие знания, расположенные в алфавитном порядке. Вместе с развитием языка развиваются и совершенствуются его нормы. Следовательно, нельзя раз и на всю жизнь обучиться нормам литературного языка. В трудных случаях следует обращаться за справками к различным словарям.

Существует справедливое изречение: “Не тот образованный человек, который знает всё, а тот, кто знает, где можно найти ответ на возникший вопрос”.

Если мы не знаем значения определённого слова, или у нас возникают сложности с его написанием, то мы сразу же обращаемся к словарю. Словарь – незаменимый помощник, который подскажет ответ на любой вопрос.

Чтобы суметь воспользоваться словарями, нужно сначала осознать необходимость этого. То есть обладать какой-то изначальной грамотностью. Даже полученной когда-то давно. Не зря говорят, что образование – это то, что остается, когда все выученное уже забыто!

Так вот, правила можно забыть, но обязательно нужно знать, где посмотреть, чтобы вспомнить. И чем выше уровень образования человека, тем важнее для него умение вспоминать забытое и узнавать новое (*З підручника*).

2. Знаменитый писатель Анатоль Франс говорил: “Словарь – это вся Вселенная, расположенная в алфавитном порядке”. В одной из своих статей он рассказывал о таком случае с французским поэтом Шарлем Бодлером. Когда Бодлер, будучи еще молодым и неизвестным, пришел к другому французскому поэту, маститому Теофилю Готье, тот спросил его: “Читаете ли вы словари?” Бодлер ответил: “Да, читаю охотно”. И Готье стал рассказывать ему, как необходимо это занятие писателю, сколько полезного может почерпнуть он из чтения словарей.

Читать словари? Что за странность! Это ведь не роман, не детективная повесть. Как же можно их читать? Такова, наверное, естественная реакция на рассказ о Готье. Действительно, без чтения

словарей, без систематической, регулярной работы с ними не может обойтись человек, профессионально связанный со словом: писатель, журналист, языковед, диктор радио, учитель-словесник, священник... Для большинства же людей словарь – это справочник, в котором при необходимости можно найти те или иные сведения: как пишется слово, что оно значит, как употребляется. При этом человек, конечно же, читает словарь, но не весь подряд, а нужное ему место (*3 журналу*).

3. Один первоклассник, увидев в книжном магазине толстенную книгу, вслух прочитал ее название: “Толковый словарь”.

— Пап, а другие словари, что ли, бестолковые? — задал он стоящему рядом отцу наивный, но вполне естественный вопрос.

— Нет, конечно, — ответил отец.

— А зачем нужен этот словарь?

— Чтобы меньше вопросов задавали такие мальчишки, как ты. Если не знаешь, что означает какое-то слово, тогда открываешь толковый словарь, находишь нужное слово и читаешь его толкование.

— Вот в школу пойдешь, научат тебя читать, будешь пользоваться не только толковым, но и другими словарями, — добавил отец (*3 підручника*).

4 А. Усердней с каждым днем гляжу в словарь.

В его столбцах мерцают искры чувства.

В подвалы слов не раз сойдет искусство,

Держа в руке свой потайной фонарь.

На всех словах – события печать,

Они дались не даром человеку...

В словах звучит укор, и гнев, и совесть,

Нет, не словарь лежит передо мной,

А древняя рассыпанная повесть.

(*С. Маршак*)

4 Б. Есть словари, и есть Словари! Первых неизмеримо больше. И каждый по-своему даёт нам срочно нужную информацию. Проходят годы. Может быть, десятилетия. И новые словари аналогичной тематики заменяют своих предшественников, как молодые спортивные звёзды – ветеранов. А Словари

неизменно, как солнце, просвещают нас, как раньше наших родителей, а до того – родителей родителей.

Каждый Словарь – одновременно и прекрасный памятник культуры, и живой пример, каким должен быть классический справочник, и надёжный помощник (*З підручника*).

СЛОВОТВОРЧІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 49. Прочитайте текст і выпишіть спільнокореневі слова.

За допомогою словотворчого словника побудуйте з них словотвірні ланцюжки.

Дотримуючись відношень словотвірної похідності, самостійно продовжіть отримані словотвірні ланцюжки.

Варіант 1.

Campanula

Квіти цієї рослини родини дзвоникових справді схожі на дзвінок. Легенда оповідає, що колись давно, ще в часи перших християн, один священик, ідучи лісом, замилювався дзвіночками, що густо росли на галявині. І раптом почув чудовий мелодійний передзвін: то дзвонили лісові дзвонарі-дзвіночки. Зачарований їхньою красою, священик наказав виготовити перший церковний дзвін. Згідно з легендою, його відлили в місті Нола в італійській області Кампанія. Цікаво, що від цієї місцевості походить наукова назва дзвоників – Campanula.

На основі дзвіночків персиколистих, а також карпатських і широколистих виведено гарні садові сорти з квітами блакитного, білого, рожевого, лілового, фіолетового кольорів (*З. Мензатюк*).

Варіант 2.

Helianthus

Це однорічна рослина родини айстрових, що примандрувала з Америки. Для нас соняшник – насамперед сільськогосподарська культура, з якої добувають олію. Проте перші соняшники в Європі вирощували в ботанічних садах як дивовижну своєю красою “сонячну квітку”. Її малювали художники, поети присвячували “її сонячності” свої вірші. І хоча тепер соняшником засівають цілі поля, він не залишив і квітників, де зростають та сонячно світяться його сорти із золотистими “пухнастими” або коричневими “сонцевими” квітками. Соняшник став для нас символом сонця та нашої сонячної Батьківщини – України. Складено про нього й “соняшникову” загадку: “сімсот соколят на одній подушці сплять” (*З. Мензатюк*).

АСОЦІАТИВНІ СЛОВНИКИ

ВПРАВА 50. Для глибинного опрацювання асоціативного словника української мови та кращого розуміння його суті проведіть у своїй групі вільний асоціативний експеримент.

Для цього оберіть кілька слів-стимулів і запропонуйте їх однокласникам-респондентам, не обмежуючи вибір реакції жодними критеріями.

З отриманих асоціативних рядів укладіть статті для можливого асоціативного словника (див. **Взірець**), розташовуючи слова-реакції інформантів за частотністю від найбільш до найменш поширеного.

Порівняйте ланцюжки слів-асоціатів за критеріями узусності / оказіональності та первинності / вторинності, зробивши власні висновки щодо типовості / нетиповості реакцій на словесні стимули.

Якщо є така можливість, порівняйте ваші словникові статті зі справжніми в опублікованих асоціативних словниках.

Взірець: *ДЕНЬ (535) – сонячний 125, гарний, ясний 71, світлий 49, короткий 17, малий 16, дощовий 15, літній, прекрасний 13, великий, похмурий 12, весняний 11, вітряний 8, святковий 7, тяжкий 6, вихідний, осінній, теплий, щасливий 5, безхмарний, важкий, довгий 4, завтрашній, зимовий, красивий, недільний, погожий, робочий, сьогоднішній, яскравий 3, вчорашній, неповторний, останній, пам'ятний, рідкісний, страшний 2, білий, буденний, довгожданий, душний, затьмарений, мирний, наступаючий, незабутній, новий, повний, прийдешній, прожитий, світловий, сніговий, сумний, тихий, фатальний, цікавий, чорний 1.* (Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові / [Н. П. Бутенко]. — Львів : Вища школа, 1989. — 328 с.).

СЛОВНИКИ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ

ВПРАВА 51. Самостійно або за допомогою словника епітетів продовжіть ряди художніх означень до запропонованих іменників.

По одному словосполученню з кожного ряду введіть у речення.

Варіант 1.

Барва: блакитна, блискуча, бронзова, вицвіла, вишнева, вогняна, жовтогаряча, золота, каштанова, попеляста, рожева, соковита...

Завірюха: білокрила, білосніжна, божевільна, імлиста, колюча, крижана, нестримна, сердита, сива, сильна, страшна, шалена...

Веселка: величезна, висока, горбата, дугаста, крута, маленька,

низька, широка, барвиста, блискуча, діамантова, золота...

Голос: безбарвний, багатирський, верескливий, високий, впалий, всесильний, глухий, гнучкий, голосний, гортанний, громоподібний, грубий...

Квітка: весела, весняно-врочиста, витончена, дивна, дрібноока, ласкава, напівсонна, небачена, несмілива, ніжна, печальна, повна.

Варіант 2.

День: безколірний, блискучий, блідий, дзвінкий, дощовий, золотий, імлистий, іскристий, кришталевий, лагідний, непогожий, ніжний...

Небо: бліде, блідо-блакитне, бурштинове, веселкове, виляляле, грізне, густо-синє, золотисте, імлисте, кришталеве, чорнильне, яскраве...

Весна: дощова, засушлива, зелено-золота, квітуча, красна, ошатна, погідна, прохолодна, сонячна, стобарвна, тепла, туманна...

Мелодія: витончена, гармонійна, граціозна, дзвінка, жалібна, жартівлива, життєрадісна, легкокрила, розбурхана, розкішна, струнка, уривчаста...

Осінь: барвиста, бурштинова, димна, золотава, квітуча, кольорова, кривава, кришталева, морозяна, непогідна, ошатна, сльотава, царська...

ВПРАВА 52. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення.

По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення.

Взірець: *очі: кам'яні, мерехтливі, музичні, пахучі, південні, розстріляні, росні, світло-жолудеві, чернечо-пречисті, чорносливні. Я продаю сонця – оранжеві, тугі, з тривожними музичними очима (І. Драч).*

Варіант 1. Печаль, радість, серце, тиша, хмара.

Варіант 2. Пісня, свято, слово, хвиля, блискавка.

ВПРАВА 53. Перепишіть, з'ясувавши значення перифраз.

Для допомоги скористайтесь довідкою, а в найскладніших випадках – словником перифраз.

Спробуйте самостійно продовжити запропоновані ряди, застосувавши власні знання, а також дані словників і публіцистики.

Варіант 1. Міста і регіони України.

Столиця України, шахтарський край, місто-фортеця, Єрусалим на Пруті, столиця Західної України, музей просто неба, місто корабелів, Франкове місто, місто руди і металу, перлина біля моря, черешнева столиця України, смерековий край, перша столиця України, козацький край, сонячний півострів, колиска Лесі Українки.

Довідка: *Київ, Крим, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Миколаїв, Львів, Переяслав-Хмельницький, Волинь, Одеса, Чернівці, Прикарпаття, Мелітополь, Запоріжжя, Кривий Ріг, Донецьк, Харків.*

Варіант 2. Країни світу.

Країна Дон Кіхота, країна-чобіток, країна тюльпанів, країна ранішнього сонця, степова Еллада, туманний Альбїон, колиска слов'янської писемності, смарагдова країна, піднебесна імперія, свята земля, країна льоду і вогню, країна тисячі озер, небо Шиллера і Гете, шоколадний цех Європи, столиця моди, перлина британської корони.

Довідка: *Іспанія, Ізраїль, Ісландія, Україна, Ірландія, Німеччина, Швейцарія, Японія, Нідерланди, Італія, Болгарія, Англія, Індія, Фінляндія, Франція, Китай.*

СЛОВНИКИ МІФОЛОГІЇ

ВПРАВА 54. За допомогою словника української міфології з'ясуйте, які "функції" в давньоукраїнському міфічному пантеоні виконували божества, згадані у запропонованому тексті.

...Молячись, найперше Триглаву поклонимося і йому велику славу співаємо.

Хвалимо й Сварога – Діда Божого, який роду божеському є началом.

...Славимо і Перуна, громовержця і бога битви і борні. Це він веде нас стежею правою до брані, і до Тризни великої по всіх полеглих, які йдуть у життя вічне до полку Перунового.

...І богові Світовиду славу проголошуємо – як богу Прави і Яви, який і землю і сонце, і місяць наш і зірки тримає. Йому співаємо пісні, і через нього знаємо світ бачити і в Яві бути; і він береже нас од Нави і йому хвалу співаємо.

...Перун і Світовид – ті обоє удержані в небі. А з обох їх боків Білобог і Чорнобог б'ються – і ті небо тримають, аби світу не бути повергнутому. А за тими обома – Хорс, Велес і Стрибог, а поза

ними – Вишень, Лело, Літиць, Радогощ, Календо, Кришень. І се тих удержують – Сивий Яр і Дажбог.

...А усіх єднає вогнебог Симаргл, що об'єднує іскрометні розрізнені частки, а ті суть Триглавова громада, і єднаються в ньому. А він жде дітей своїх, відкривши ворота, для входу.

...І Числобог рахує дні наші і говорить Богові числа свої: чи бути дню небесному, чи бути ночі, щоб засипати.

...І, сотворивши молитву, йдемо до сну. А за тим – велика таємниця... (*Велесова книга*).

СЛОВНИКИ АФОРИЗМІВ ТА КРИЛАТИХ ВИСЛОВІВ

ВПРАВА 55. Користуючись фразеологічним словником або словником крилатих висловів, з'ясуйте значення і походження наведених античних фразеологізмів.

Варіант 1. Канути в Лету, спочивати на лаврах, дванадцять подвигів Геракла (Геркулеса), нитка Аріадни, золоте руно, яблуко незгоди, Дамоклів меч, Танталові муки, лабіринт Мінотавра, троянський кінь, скриня Пандори, Піррова перемога, спартанське життя, перейти рубікон, вогонь Прометея, бочка Данаїд, золотий дощ, стріла Амура (Купідона), бути Цербером, осідлати Пегаса, царство Плутона (Аїда), езопівська мова, обпалити крила, ставати на котурни, прилетіла Муза, Пенелопина вірність.

Варіант 2. Між Сціллою і Харибдою, Прокрустове ложе, Ахіллесова п'ята, Сізіфова праця, Гордіїв вузол, розрубати вузол, золоте руно, Авгієві стайні, зі щитом чи на щиті, царство Нептуна, Геркулесові стовпи, Одиссей, спів сирен, ланцюги Гіменей, політ Ікара, зійти на Олімп, одягнутися в тогу, гомеричний регіт, лавровий вінок, бути під егідою, лаври (слава) Герострата, метати громи і блискавиці, олімпійський спокій, ріг достатку (ріг Амальтеї), царство Морфея.

ВПРАВА 56. У наведених реченнях замініть українські фразеологізми їхніми античними відповідниками. За потреби речення переформулюйте.

Для довідки скористайтесь фразеологічним словником або словником крилатих висловів.

Варіант 1. У роки дитинства я розкривав перед дітьми яскраві образи людей, імена яких стали для багатьох поколінь провідною зіркою (*В. Сухомлинський*). Недавно на другій жєнився, Та, бач, в рахунку помилився. Із жару в полум'я попав (*І. Котляревський*). Не

ідеал, є в нього свої вразливі місця. Але тим і приваблює цей герой, що він мовби вихоплений із життя (*З газети*). – Отакого старого чоловіка – і то не пожалів... всіх на одну мірку міряєш (*Гр. Тютюнник*). Ісаїї пророцтво не справдилось, – мир не настав, Месія не з'явився, пісні його нехай ідуть в непам'ять, нехай не дразнять нас... (*Леся Українка*).

Варіант 2. – Та будь ласка! Робіть собі на здоров'я, коли вам до смаку важка і марна робота! – спохмурнів трохи Макар Іванович (*А. Головка*). Тоня і досі не може збагнути, що сталося з цим судном... Привели моряки його, кинули в затоці й пішли собі, розпаливши апетити степових шукачів пригод (*О. Гончар*). Старий дуже пишався тим, що його син закінчує університет, і в розмові з ним вживав книжні слова, як належить, на його думку, говорити з ученими людьми. – Ну як? Перемога чи поразка? – Перемога, тату! Хіба ти сумнівався? – вигукнув син, стріпуючи чуприною (*Я. Сікорський*). Тут і ті диваки, котрі зопалу, здуру ... покинули дружин своїх (*М. Рудь*). Найвидатнішим твором письменниці Ірини Вільде, вершиною її художньої майстерності є роман “Сестри Річинські” (*З газети*).

ВПРАВА 57. У наведених реченнях замініть античні фразеологізми їхніми українськими відповідниками. За потреби речення переформулюйте.

Для довідки скористайтесь фразеологічним словником або словником крилатих висловів.

Варіант 1. Людство ніколи не було байдужим до видатних наукових відкриттів і технічного прогресу... Людину вабить і лякає Прометеїв вогонь (*З журналу*). Унікальні явища природи, довго не знаходячи пояснення, нерідко так обростають легендами, що згодом виколупати з них зернятко істини коштує багатьох років майже Сізіфової праці (*З журналу*). Чи вона божевільна, чи справді лише легкодух, чи, може, задумує щось дуже мудре, але жіноцьке мудре, таке, як Гордіїв вузол, що йому ні початку, ні кінця не знайдеш? (*І. Франко*). Як шкодять театру утриманські настрої, обивательська благодущність, прагнення спочити на лаврах! (*З журналу*). Носив він на пальці мідяну каблучку від неї – це перше з пут ... Гіменея (*М. Коцюбинський*). Нацькований і підбадьорений Англією та Францією, султан перейшов рубікон, не будучи підготовлений до війни... (*С. Добровольський*). “Я вже був забувся про неї, а вона знов роздратовала мене своїми очима. Оце ж то ті

стріли Купідонові, про котрі торочать латинські поети! ... Доведеться знов вчинити заїзд на леваду й хату цієї красуні!” – подумав Єремія (*І. Нечуй-Левицький*). Панас Максимович знову почав метати громи й блискавки на непокірного сина... (*В. Минко*). На цю псевдоборотьбу з філоксерою ми, мов у бочку Данаїд, кидаємо гроші, силу, час... (*М. Коцюбинський*). Під фрескою мозаїка, що зображає цілу плетеницю містерій в пам'ять Адоніса, його підземну мандрівку по царству тіней і його воскресіння в постаті Діоніса (*Леся Українка*). Кривдно було слухати Валерикові, що Мурашкова велика вода проллється золотим дощем насамперед на довколишніх степових магнатів (*О. Гончар*).

Варіант 2. Гніт капіталу над працею ще збільшився, реклама, шахрайство, кар'єризм і безпринципність досягли Геркулесових стовпів, безправ'я трудящих стало безнадійним (*Леся Українка*). Дуже вже гарною родиться дівчина, коли стає яблуком розбрату (*В. Минко*). Під постійним питанням, як під Дамокловим мечем, саме існування національної мови (*З газети*). Замість любові знайшов погорду, ... замість щастя – муки Тантала! (*І. Франко*). Історичний підхід до вияснення причин і всіх можливих граней того чи того конфлікту не Прокрустове ложе, не порятунковий рівень всіх і вся (*З газети*). Спроба поета одягнутися в тогу древнього мудреця викликала подив і глузування (*З газети*). Прийоми езопівської мови в підцензурних творах класиків були дуже різноманітні і гнучкі (*З журналу*). Система – це Аріаднина нитка науки, без якої наука перетворюється на хаос (*З журналу*). Осінній холодок над спраглою землею Шатро гаптоване широке розіп'яв. І з рук його падають, як з рога Амальтеї, Плоди, налиті вщерт, і довгі пасма трав (*М. Рильський*). Мстислав зарікався більше не стрічатися з Настею, не морочити ні себе, ні її, раз і назавжди розрубати для них обох цей незручний Гордіїв вузол (*В. Логвиненко*). Син і мати залишаються наодинці, і мати розповідає, що то вона написала анонімку його дружині про його зраду... Після досить гострого діалогу з матір'ю син іде з дому... А мати лишається сама святкувати свою піррову перемогу (*Є. Кононенко*). ... Замість гомеричного реготу всього товариства, на який він щойно розраховував, отримав лиш Ромине зауваження “Вельми дотепно!” (*Ю. Андрухович*).

ВПРАВА 58. За допомогою словника крилатих висловів або фразеологічного словника виділіть фразеологізми античного походження у запропонованих текстах і з'ясуйте їх значення.

У випадку трансформації фразеологічної одиниці відновіть її початкову форму.

Варіант 1.

1. Як їх зносили з поля!

Набрякли від крові рядна.

Троє їх, пастушків. Павло, Сашко і Степан.

Розбирали гранату. І ніяка в житті Аріадна
вже не виведе з горя отих матерів.

2. Стояла груша, зеленів лісочок.

Стояло небо, дивне і сумне.

У груші був тоненький голосочок,
вона в дитинство кликала мене.

Ми з нею довго в полі говорили,
не чули навіть гуркоту доріг.

Мої важкі, мої щоденні брили
старий Сізіф тим часом постеріг.

3. Чий справді необхідно, щоб жінка була мужня?

Спасибі вам, спасибі за цей пріоритет.

Поетам всіх віків була потрібна Муза.

А жінці хто ж потрібен, якщо вона – поет?

4. Заворожили вóрони світанок –

не сходить сонце – тільки кар та кар.

Розбившися грудьми об полустанок,
в траві лежить березовий Ікар.

5. Мигтять в очах рекламні балагани,

світ закидає вудлища антен.

Шматка землі немає під ногами,

в яку б ще міг упертися Антей.

6. Дуже дивний пейзаж: косяками ідуть таланти.

Сьоме небо своє пригинає собі суєта.

При майстрах якось легше. Вони – як Атланти.

Держать небо на плечах. Тому і є висота.

7. Той час іще настане, ще та хвилина прийде.

Колись же вони щезнуть, всі скрині всіх Пандор.

Танцюй, танцюй, дитино!

(із творів Ліни Костенко)

Варіант 2.

1. А затишок співає, мов сирена.
Не треба воску, я не Одиссей.
Вже леви ждуть, і жде мене арена.
Життя, мабуть, – це завжди Колізей.
 2. Вітри гули віолончеллю, писали пальми акварель.
Я вчора бачила ту скелю, де був прикутий Прометей.
3. Не так страшна та річка Лета
не так цензура та гірка
як самознищення поета
брехнею власного рядка.
 4. Всілякі “ізви” і всілякі “нео”.
Усі держави з поглядом Горгон.
Мені б курінь на острові Борнео,
Але, мабуть, і там вже полігон.
5. Нове століття, ба, тисячоліття!
Тривожний історичний Рубікон.
Такий рубіж – це завжди катаклізми.
Держави, не махайте кулаком!
 6. В долині Тигра і Євфрата,
котру заносить жовтий мул,
поблякне слава Герострата
перед твоєю, місто Ур!
7. А грек пливе. Дніпро – дорога срібна.
Вже й притомились греки-веслярі.
А буде ще ж і Скілла, і Харибда –
оті страшні пороги на Дніпрі! (із творів Ліни Костенко)

ВПРАВА 59. Зі словників афоризмів і крилатих висловів випишіть афоризми відомих людей, присвячені різним сферам людської життєдіяльності: про почуття, емоції, навчання, різні професії, мову і книги в житті людини тощо. Укладіть власний словничок тих висловів, які сподобалися вам найбільше.

ВПРАВА 60. Прочитайте і переписіть наступні афоризми про словники. Скориставшись відповідними словниками, визначте, кому належать ці вислови.

Продовжіть запропонований ряд власними прикладами висловів такої ж тематики.

Пам’ятаючи про основні ознаки афоризмів (*оригінальність, лаконічність, влучність, узагальненість, легка запам’ятовуваність* та ін.), спробуйте самостійно сформулювати вислів про важливість

словника у житті людини загалом або філолога – зокрема.

1. Словник – це книга в найширшому значенні цього слова. Всі інші книги містяться в ньому, суть тільки в тому, щоб діставати їх зі словника. 2. Словники – це музеї слів, у них місце і для старого, і для нового слова знайдеться. 3. Неможливо уявити собі культурну людину, яка б не потребувала словника, ніколи не користувалася ним. 4. Не бійтесь заглядати у словник: Це пишній яр, а не сумне провалля; Збирайте, як розумний садівник, Достиглий овоч у Грінченка й Даля. Не майте гніву до моїх порад і не лінуйтесь доглядать свій сад. 5. Словник – це весь Всесвіт в алфавітному порядку! Якщо добре подумати, словник – це книга книг.

ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

ВПРАВА 61. Порівняйте словникові статті енциклопедії загальної і галузевої, словників енциклопедичного і звичайного (наприклад, тлумачного). Для цього з'ясуйте значення наступних кількох понять за допомогою зазначених лексикографічних праць.

Зробіть висновки щодо обсягу й оформлення словникових статей залежно від специфіки лексикографічного джерела.

Варіант 1. Мова, знак, інформація.

Варіант 2. Література, символ, слово.

ВПРАВА 62. Для енциклопедії або енциклопедичного словника укладіть словникову статтю про улюбленого письменника, науковця, спортсмена, актора чи видатну особистість місцевості, де ви живете.

Окремо обґрунтуйте вибір персоналії та лексикографічної праці, кількість поданої вами інформації та спосіб її оформлення.

Якщо є така можливість, порівняйте вашу словникову статтю зі справжньою в енциклопедії чи енциклопедичному словнику. За необхідності відкоректуйте свою роботу.

ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ

Інтернет-словники

ВПРАВА 63. Відвідайте такі сайти зі словниками on-line:

портал української мови та культури <http://www.slovnyk.net>;

український лінгвістичний портал: словники України on-line <http://www.ulif.org.ua>;

російсько-українські словники <http://www.r2u.org.ua>;

словники <http://www.slovník.com.ua>; <http://www.slovnyk.lutsk.ua>;

вільну енциклопедію Вікіпедію <http://uk.wikipedia.org>;

українські словники on-line на сайті rozum.org.ua:
<http://www.rozum.org.ua>;

перекладні українсько-іншомовні, іншомовно-українські словники,
а також перекладні термінологічні словники на сайті GigaDict:
<http://gigadict.com>;

українські словники на лінгвістичному порталі mova.info:
<http://www.mova.info>;

українські словники на сайті Словопедія: <http://slovpedia.org.ua>.

Ознайомтеся зі словниковими статтями електронних словників. У чому їх особливості порівняно із будовою паперових лексиконів?

Порівняйте словникові статті стаціонарних чи переносних комп'ютерних словників і словникові статті інтернет-словників. Що у них спільне і що відмінне?

Укладіть таблицю переваг і недоліків електронних словників порівняно із паперовими.

Словники України : інтегрована лексикографічна система.
[Т. П. Гуменюк, В. А. Широков та ін.] — К., 2006. — CD.

ВПРАВА 64. Випишіть 10 фразеологізмів із запропонованими ключовими лексемами (у зошит – фразеологізми і пояснення їх значення, у власний комп'ютерний файл – фразеологізми, значення, ілюстрації).

Зазначте загальну кількість фразем із відповідними ключовими словами.

Взірець:

[Хоч] по три (по сім) за цибулю, переважно зі словом продавати. Дуже дешево, майже задарма. Сказати по щирій правді, моїх женихів хоч по сім за цибулю продавай на богуславському ярмарку, та й то ніхто не купить (І. Нечуй-Левицький); // Недорогий, дешевий. — Наб'є тебе пан як слід на дорогу та й викине на шлях, мов те паршиве цуценя. Таких, як ти, скільки завгодно: по три за цибулю! (А. Кримський).

Загальна кількість фразеологізмів із ключовим словом **три** – 60 одиниць.

Варіант 1. Сім, голова, рука, погляд, сонце.

Варіант 2. Море, земля, людина, душа, слово.

ВПРАВА 65. З'ясуйте парадигму словозміни запропонованих лексем (випишіть у зошит і скопіюйте у власний комп'ютерний файл).

Взірець:

відмінок	однина	множина
називний	танцюрист	танцюристи

родовий	танцюриста	танцюристів
давальний	танцюристові, танцюристу	танцюристам
знахідний	танцюриста	танцюристів
орудний	танцюристом	танцюристами
місцевий	на/у танцюристові, танцюристі	на/у танцюристах
кличний	танцюристе	танцюристи

Варіант 1. Літопис, клятва, звання, послух, подих, казкар, сніжка, скеля, скарб.

Варіант 2. Панич, опік, сновида, пікнік, панчоха, пані, бистринь, священник, приятель.

ВПРАВА 66. Знайдіть і з'ясуйте значення усіх слів, які починаються на **И-** (випишіть у зошит і скопіюйте у власний комп'ютерний файл).

ВПРАВА 67. Доберіть синоніми до наведених слів (у зошит выпишіть синонімічні ряди, у власний комп'ютерний файл скопіюйте синоніми й ілюстрації до них).

Взірець: **КЛЄЇТИ** одне з одним, до чого (прикріплювати що-небудь до чогось за допомогою клейкої речовини), **ПРИКЛЄЮВАТИ** до чого, **ПРИЛІПЛЮВАТИ** до чого, **ЛПІТИ** на що, до чого, розм.; **НАКЛЄЮВАТИ**, **НАЛІПЛЮВАТИ** (на щось); **СКЛЄЮВАТИ**, **ЗЛІПЛЮВАТИ** (одне з одним). – Док.: **приклєїти**, **приліпіти**, **наклєїти**, **наліпіти**, **склєїти**, **зліпіти**. *Монтажниця хутко клєїла шматки плівки (Ю. Яновський); Раптом Василькові захотілося приклєїти одну летючку на спині нотаря (А. Турчинська); Тарас саме приліплював на стіни свого куреня шматки сірого грубого паперу (О. Іваненко); Кожну засушену рослину вони обережно наклеювали на аркуш александрійського паперу (З. Тулуб); Пішов, ходжу по городу та читаю по тих стовпах, де здорові газети наліплюють, з отакелезними літерами – чи нема де тіятру (Б. Грінченко); З якою любов'ю він вистругував дощечки, склеював їх, натягував струни (О. Донченко).*

Варіант 1. Метелик, завірюха, скарб, слово, море.

Варіант 2. Квітка, птах, рослина, світло, фарба.

ВПРАВА 68. Доберіть антоніми до наведених слів (випишіть у зошит і скопіюйте у власний комп'ютерний файл).

Взірець:

<i>БОЯЗКИЙ</i>	<u>ВІДВАЖНИЙ</u>
<p>1. Який легко піддається почуттю страху, що є характерним для його вдачі; який виражає почуття страху; боягузливий, лякливий, полохливий.</p>	<p>Який не піддається почуттю страху, що є характерним для його вдачі; який виявляє відвагу, сміливість, (<i>який взагалі не боїться ніякої небезпеки</i>), хоробрий, безстрашний, відчайдушний; (<i>який виявляє стійкість</i>) мужній, доблесний.</p>
<p>■ <i>Боязкий</i>, а, е ~ <u>відважний</u>, а, е погляд, ставлення, учень, хлопець, чоловік, юнак, дівчина, жінка. Бути, виростати, жити, залишатися, здаватися, ставати, вважати кого-н. <i>боязким</i> ~ <u>відважним</u>. Винятково, досить, дуже, надмірно, особливо, сильно <i>боязкий</i> ~ <u>відважний</u>.</p>	
<p>◇ <i>Не з боязких</i> – не лякливий ~ <u>не з хоробрих</u> – боязливий.</p>	
<p>2. Який властивий несміливій людині, несміливий, соромливий, сором'язливий, сором'язний, нерішучий.</p>	<p>Який властивий відважній людині, сміливий, смілий, рішучий.</p>
<p>■ <i>Боязкий</i>, а, е ~ <u>сміливий</u>, а, е голос, дитина, дитя, дівчина, жінка, молодь, питання, погляд, протест, учень, хлопець. <i>Боязкі</i> ~ <u>відважні</u> кроки, люди, очі. <i>Боязкий</i>, а, е ~ <u>відважний</u>, а, е з дівчатами, з жінками, з людьми, з чоловіками, з хлопцями, з усіма. <i>Боязкий</i> від невпевненості в собі, від хвилювання ~ <u>сміливий</u> при кому-н. <i>Боязкий</i> ~ <u>сміливий</u> від народження, від природи. Бути, залишатися, здаватися, ставати, вважати когось <i>боязким</i> ~ <u>сміливим</u>. Досить, дуже, занадто, зовсім, повністю, цілком <i>боязкий</i> ~ <u>сміливий</u>.</p>	
<p>○ Хто <i>боязкий</i>, той не рушить, хто <u>відважний</u>, той віз підважить (<i>Народне прислів'я</i>). А мій хлопець вдень <u>сміливий</u>,</p>	

Аж битися хоче, Та як тільки сонце зайде – **Боїться**, аж плаче
(Народні коломийки).

□ **Боягуз** ~ відважний (у знач ім.), боягузтво // боязнь ~ відвага, боягузливо ~ відважно, боятися ~ відважуватися; боягуз ~ герой, боязнь ~ сміливість // хоробрість, боягузтво ~ геройство // мужність, боязливо ~ сміливо // мужньо // хоробро // героїчно, відважний (у знач ім.) ~ страхопуд, страх ~ відвага // героїзм, сором'язливість // несміливість ~ відвага // сміливість

Варіант 1. Молодий, себелюб, похвала, істина, щастя.

Варіант 2. Радість, таємний, крик, приятель, різниця.

ВПРАВА 69. Розшифруйте запропоновані аббревіатури (випишіть значення у зошит і скопіюйте у власний комп'ютерний файл).

Варіант 1. АНДР, БАМ, ВМСУ, ГАТТ, ДДТ, ЕОМ, ЖБК, ЗСУ, КІМ, ЛДПУ, АЗС, БД, ВАЗ, ГЕС, ДАІ, ЕПРОП, ЄАР, ЖЕК, ЗАТ, КІП.

Варіант 2. АПК, АСЕАН, БЮТ, ВАК, ГОЕЛРО, ДемПУ, ЄБРР, ЗЭС, ІПС, КВО, АТ, ВДНГ, ГПО, ДЛК, ЄВС, ЗМОП, ІРІ, ККД, ЛАК, МАГАТЕ.

ВПРАВА 70. З'ясуйте значення власних назв, поставте наголос (випишіть у зошит і скопіюйте у свій комп'ютерний файл).

Варіант 1. Анабар, Анадир, Анаконда, Анадоль, Анапа, Анахайм, Анвер, Ангара, Ангарськ, Ангер, Ангерн, Ангілья, Англсі, Анголь, Ангрен, Ангра-ду-Ероїжму, Ангулем, Андау.

Варіант 2. Андерлехт, Анди, Андіа, Андол, Андорра-ла-В'єха, Андижан, Андрія, Андрос, Андруга, Ане, Анета, Анже, Анзоб, Анікшай, Аніф, Анкара, Анкаран, Аннам, Анне, Ано-Куфалія.

ВПРАВА 71. Знайдіть **5** слів, у яких активні всі 5 розділів словника (словозміна, транскрипція, синонімія, фразеологія, антонімія). Проілюструйте: выпишіть слова у зошит, а відповідні словникові статті скопіюйте у власний комп'ютерний файл.

ВПРАВА 72. З'ясувавши значення запропонованих терміноелементів, выпишіть по **10** іменників із відповідними терміноелементами (слова выпишіть у зошит, а парадигму скопіюйте у власний комп'ютерний файл).

Варіант 1. Анти-, біо-, відео-, нейро-, електро-, квазі-, мега-, цито-, пара-, транс-.

Варіант 2. Гео-, мікро-, еко-, міні-, гамма-, гетеро-, інтер-, термо-, мезо-, полі-.

ВПРАВА 73. Затранскрибуйте запропоновані слова (Н.в. лексеми випишіть у зошит, поставивши наголос, а парадигму скопіюйте у власний комп'ютерний файл).

Варіант 1. Євген, євангелізований, сміхотливий, транскрипція, підприємець, сінов'язалка, специфічність, унаочнення, транскрипція, поетизація, подушечка, прабатьківщина, рибалівський, лояльність, копіювальний.

Варіант 2. Зносостійкість, льонарський, льодяниковий, накладання, облущений, підребер'я, послухатися, слов'янізація, студійований, третьокурсник, усміхненоокий, хореографічний, чехословацький, шестигранний, переплетення.

Сучасний тлумачний словник української мови : 100 000 слів / [за заг. ред. д. філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. — Х. : ВД “ШКОЛА”, 2009. — 1008 с. + CD.

ВПРАВА 74. У розділі електронного словника “Технічне оформлення” з'ясуйте значення таких умовних позначок та особливостей написання:

- 1) напівжирний прописний шрифт;
- 2) напівжирний шрифт;
- 3) курсив;
- 4) < (трикутна дужка);
- 5) || (дві вертикальні риски);
- 6) арабські цифри;
- 7) римські цифри;
- 8) . (крапка);
- 9) , (кома);
- 10) : (двокрапка);
- 11) ; (крапка з комою);
- 12) [] (квадратні дужки);
- 13) () (круглі дужки).

ВПРАВА 75. Користуючись електронним тлумачним словником, з'ясуйте значення виділених слів.

Поставте наголос.

Варіант 1.

...Він був святий. Він жив непогрішимо.

І не за гроші будував свій храм.
Різьбив **вівтар**, збивав тесові **паперті**,
клав палець свічки тиші на вуста,
де з малювань, тонких, як листя папороті,
світився лик розп'ятого Христа.
Він ставляв **хори**, **амфори** й **амвони**.
В **спархію** по **ладан** дибуляв.
А щоб кращіше бамбиляли дзвони,
шпіальтеру до міді добавляв.
Він баню зводив, не зійшовши з місця.
Він бляху в ромби краєв, мов **сатин**,
коли стояв над **келією** місяць,
блідий, як **німб**, загублений святим...

(Л. Костенко)

Варіант 2.

Ще не було ні пензля, ні **мольберта**
і не писались мудрі **письмена**.
Була природа гола і одверта,
жили в печерах дикі племена.
Іще тих сосен не торкався іній,
іще землі й не снились **лемеші**.
Іще тривожна досконалість ліній
не хвилювала дикої душі.
Ще не було ні **анта**, ні **венеда**.
Але під вечір, на розливі рік,
старий **валун** був схожий на ведмедя —
і зупинився дикий чоловік.
Йому ще жодна **муза** не сприяла.
Ще й не світало в сутінках сердець.
Ще розум спав, — прокинулась уява.
І це був перший — первісний! — **митець**.
Не знаю, де та фарба була брана,
з яких **молюсків пурпур** той розцвів.
Стоїть ведмідь, на грудях в нього рана.
Тому ведмедю тисячі віків.
Глухих лісів німі **аборигени**,
людського духу навіть не ази,
вже як не є — спасибі вам за **гени**.
Хай грають далі в довгої лози.

(Л. Костенко)

ВПРАВА 76. За допомогою електронного тлумачного словника доберіть спільнокореневі слова до запропонованих лексем.

Випишіть значення невідомих слів.

Варіант 1. Фарба, сміх, майстер, лаз, дія, екран, мир, мода, мислення, щедрий.

Варіант 2. Фантазія, мороз, книга, лак, дума, іскра, птах, біг, ягода, щит.

ВПРАВА 77. Користуючись електронним тлумачним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Два фразеологізми на вибір введіть у речення.

Варіант 1. Двох зайців убити; пролетіти, як фанера над Парижем, колос на глиняних ногах; прибрати до рук; на всі чотири боки; дірка з бублика; на ясні зорі, на тихі води; пробувати щастя; ходити манівцями; без задніх ніг; езопівська мова; жити не хлібом єдиним; на слизькій дорозі; пам'ятати до сьомих віників; вавилонське стовпотворіння; ні приступу; позіхи напали; пасти пташок; дібрати ключ; продавати зуби.

Варіант 2. Між двох вогнів; бути під егідою; Божа іскра; через пень-колоду; одним подихом; стріляний птах; вольному воля; золоте дно; усім миром; яблукові ніде впасти; щезнути з горизонту; піти димом; збити пиху; біситися з жиру; ввіймати на гарячому; наче в раю; позначається на світ; на вагу золота; знімати з неба зорі; золоте дно.

ПІДСУМКОВІ КОМПЛЕКСНІ ВПРАВИ

ВПРАВА 78. Порівняйте словникові статті з визначеннями поняття “*графіка*”, наведені з таких лексикографічних праць:

1. Енциклопедія “Українська мова” (“Українська мова”. Енциклопедія. [редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. — К. : “Укр. енцикл.”, 2007. — 752 с.).
2. Мала філологічна енциклопедія (Мала філологічна енциклопедія / [уклали О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. — К. : Довіра, 2007. — 478 с.).
3. Тлумачний словник лінгвістичних термінів (Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко]. — К. : Либідь, 2001. — 224 с.).
4. Тлумачний словник української мови (Новий тлумачний словник української мови: В 4-х томах / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]. — К. : Аконті, 2004).
5. Словник іншомовної лексики (Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів / [Л. І. Нечволод]. — Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. — 768 с.).

6. Словник-довідник основних термінів і понять з методики викладання української мови (Наумчук М. М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови : навчально-методичний посібник / [М. М. Наумчук]. — Тернопіль : Видавництво Астон, 2008. — 132 с.).
7. Словник-довідник образотворчих термінів (Яремків М., Кругляк О. Мистецтво : види, жанри. Словник-довідник образотворчих термінів / [М. Яремків, О. Кругляк]. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. — 80 с.).

Зробіть висновки щодо змісту, обсягу й особливостей оформлення відповідних словникових статей залежно від значення слова, а також специфіки і призначення лексикографічного джерела.

Запропонуйте власні приклади слів для такої вправи.

1. ГРА́ФІКА (грец. *γραφική*, від *γράφω* – писати, малювати) – сукупність усіх рукописних та друкованих знаків певної писемності (графема, розділові знаки, шрифтові різновиди та ін.), а також розділ мовознавства, що досліджує співвідношення писемних знаків з фонетичною системою мови. Виділення Г. як окремого розділу мовознавства зумовлене відсутністю у мовах повного збігу системи фонем з системою графем: деяким фонемам відповідають графічні сполучення (укр. **дж**, **дз**; польс. **sz**; нім. **sch**; англ. **sh** тощо), а деякі графема не мають фонематичної паралелі поза межами певних графічних сполучень, напр., **q** у більшості західноєвропейських писемностей можливе лише у сполученні **qu**. Досконалість кожної графічної системи визначається тим, наскільки точно літери письма відповідають звукам (фонемам) мови. Укр. Г. належить до однієї з найдосконаліших, оскільки більшість літер укр. алфавіту однозначна. Основу сучасної укр. графіки становлять літери, розділові знаки та апостроф. До неї також належать різноманітні прийоми скорочення слів, використання пробілів між словами, великих літер, відступів, різноманітних підкреслень, а в друкованому тексті – й виділення з допомогою різних шрифтів. У ряді випадків (переважно в навчальній літературі, при розрізненні омонімів, у перевиданні писемних пам'яток тощо) використовується знак наголосу. У спеціальному різновиді письма – фонетичній транскрипції вживаються й інші знаки (довготи, короткості, м'якшення тощо). Сучасне накреслення літер укр. писемної Г. сформувалося на основі давньоруського письма, а друкованих – на основі російського гражданського шрифту. Літери сучасної друкованої писемної Г. бувають великі й малі. Сучасні укр. друковані шрифти

розрізняються за величиною (корпус, петит та ін.), малюнком (академічна, латинська, нова шкільна, кудряшівська, енциклопедична та ін. гарнітури), товщиною штриха (світлий, напівжирний, жирний), формою ліній (брусковий, рублений, декоративний шрифти), нахилом до вертикалі (прямий і похилий, причому останній буває друкований і подібний до рукописного – курсив), призначенням: текстовий (для газет, журналів, книжок), акцидентний (для реклам, оголошень тощо) та ін. (С. 119).

2. ГРА́ФІКА [грец. graphikē < graphō – пишу, креслю, малюю] – 1. Сукупність усіх засобів певної писемності, система співвідношень між літерами письма й звуками мови. 2. Розділ мовознавства, що досліджує співвідношення між графемами і фонемами (С. 87).

3. ГРА́ФІКА (гр. graphikē, від graphō – пишу, креслю, малюю) – 1) сукупність усіх засобів письма певної мови із графемами, знаками наголосу, розділовими знаками, апострофом. *Латинська Г., українська Г.*; 2) розділ мовознавства, що встановлює відповідності між звуковим значенням букв (фонемами) та їх написанням (С. 41).

4. ГРА́ФІКА, и, ж. 1. Вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері, тканині і т. ін. олівцем, пером, пензлем, вуглиною або відтиснутий на папері зі спеціально підготовленої форми; твори цього мистецтва. 2. *лінгв.* Письмові чи друковані знаки, що відбивають звуки мови, інтонацію і т. ін., зображення живої мови письмовими знаками. // Розділ вчення про різні системи письмових або друкованих знаків, літер (Т. 1. – С. 477).

5. ГРА́ФІКА, и, ж. 1. Вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері, тканині і т. ін. олівцем, пером, пензлем, вуглиною або відтиснутий на папері зі спеціально підготовленої форми; а також твори цього мистецтва. *Книжкова графіка. Виставка графіки. Зібрання графіки.* 2. *лінгв.* Письмові чи друковані знаки, що відбивають звуки мови, інтонацію і т. ін., зображення живої мови письмовими знаками. *Графіка шевченківських віршів. Слов'янська графіка. Фонемний принцип графіки.* 3. Знаки, які використовуються для запису музики. *Нотна графіка.* 4. Розділ вчення про різні системи письмових або друкованих знаків, літер (С. 152).

6. Графіка – розділ науки про мову, зокрема про засоби письма, знаки, які використовуються на письмі, їх співвідношення зі звуковим аспектом мови. Учні оволодівають графікою ще в період вивчення грамоти: вчать читати, тобто відтворювати фонетичне слово по буквах, дотримуючись правил графіки, а також писати – позначати звуки буквами. При розробці методики навчання графіки використовується фонетичний та складовий принцип (С. 33).

7. ГРАФІКА (гр. *graphikē*, від *graphō* – пишу) – вид образотворчого мистецтва, що поєднує малюнок і друковані художні зображення (гравюра, літографія, монотипія тощо). Графіка заснована на мистецтві малюнка, але має власні образотворчі засоби і виразні можливості. На грані живопису і графіки межують акварель, гуаш, пастель. Графіку поділяють на **станкову** (малюнок, що не має прикладного призначення, естамп, лубок), **книжкову і газетно-журнальну** (ілюстрація, оформлення і конструювання друкованих видань), **прикладну** (промислова графіка, поштові марки, ескібри) і **плакат**. Виразні засоби графіки – контурна лінія, штрих, пляма (іноді колірні), тло листа (звичайно білого паперу), із яким зображення створює контрастні або нюансні співвідношення. Стилiстичні засоби графіки різноманітні: від швидких, безпосередніх, швидко виконаних начерків, етюдів, ескізів до ретельно розроблених композицій – образотворчих, декоративних, шрифтових. Завдяки можливості лаконічного вираження, здатності швидко відгукуватися на події, зручності друкованого розмноження, створення циклів і серій, графіка широко використовується з агітаційною і сатиричною метою (плакат, карикатура) (С. 34).

ВПРАВА 79. Перепишіть текст, дотримуючись орфографічних норм. Скориставшись відповідними словниками, виконайте наступні завдання:

1. Поясніть орфограми.
2. Визначте походження питомої лексики: **прекрасний, іскра, блиск, правда, життя.**
3. З'ясуйте значення і походження запозичених слів: **брунатний, індиго, ультрамарин, смарагд, бордо, пурпур, аспид.**
4. Пригадайте якомога більшу кількість фразеологізмів із ключовими лексемами **сонце, край, іскра, час, життя.**
5. Доберіть синоніми до слів **колір, край, полум'я, кінець, простір** у всіх їхніх значеннях.

6. Напишіть антоніми до лексем **зліт, могутній, безмежний, світло, головний**.
7. Затранскрибуйте слова **мерехтіння, контрастність, напруженість, заспокоєння, червонявість**, запам'ятавши особливості їх вимови і написання.
8. Поділіть на морфєми слова **суцільний, жовтогарячий, перетворюватися, облямований, передвістя**.
9. Наведіть інші епітети до іменників у словосполученнях **гаряча іскра, призахідне сонце, ультрамаринова синява**.
10. Проаналізуйте правильність літературного слововживання у різних контекстах таких лексичних пар, як **фон – тло, фарба – барва, відтінок – нюанс**.
11. Визначте особливості семантичної структури основних колірних лексем (**жовтий, синій, зелений, червоний, чорний**) у традиційній символіці українців.
12. Знайдіть у тексті приклади використання таких художніх засобів і прийомів, як **метафора, епітет, оксиморон, символ, градація, алюзія**, попередньо розкривши зміст цих понять.

...Мерехтіння сонячно / жовтого суцільного тла у вируванні гарячих іскор лягало на свідомість піднесеним заспокоєнням. Колір плив і мінився з темно / жовтого до світлішого, набираючи чимдалі / більшої напруженості у злетах темно / блискучих іскор, що все повніше охоплювали мерехтінням золотисто / жовте тло.

Жовтий колір переходив у темно / жовтий, мінився на жовто / гарячий, яскраво / помаранчевий, перетворювався на світло / брунатний, аж в / решті одна з іскор пробила опукле тло і з нього вдарила спершу тонка, а потім чим / далі сильніша і ширша цівка густо / синього, яка, мішаючись із світло / жовтим, виявлялась зеленою, але синє індиго рвалося вже з / за жовтого чим / далі могутніше, вже розтікалася в / усі / біч оливно / важка ультрамаринова синява, облямована по краях тим смарагдово / зеленим, що народилося від суміші жовто / синього, однак у / середині цих зелено / синіх озер лишалася синьо / блакитною, манливо / мрійною, безмежною...

...За щільно / стуленими повіками вирувало червоне полум(я), палахкотіло і блискало променями, міняючись га(м, мм)ою усіх бордово / червоних відтінків, переливаючись з блідо / рожевого, темно / оксамитового, повного пурпуру у тепло / червоному світлі при / західного сонця.

...Вибух стався несподівано і бурхливо. Густо / чорна фарба потекла з одного променя, аспидно / чорна, вона перетинала рожеву

червонявість перед / вістям кінця, і вже по / при всі настрої, по / при бажання й далі залишатися у звичному фоні червоно / гарячої га(м, мм)и, чорні патьоки заливали червоне тло, нагадуючи про час і простір, і в контра(стн, сн)ості своїй творили іншу прекрасну і неповторну картину завершення буття і пошуку нового, ви / добуття з / середини повної правди, в якій змішувалось усе, але лишалися не / змішаними два яскраві кольори, дві головні барви життя – червоне і чорне (за Ю. Покальчуком).

ВПРАВА 80. Самостійно (в окремому зошиті) укладіть власний словничок одного із запропонованих видів або який-небудь інший. Пам'ятайте, що словник повинен мати таку мінімальну структуру:

- титульна сторінка;
 - передмова;
 - перелік джерел, використаних при укладанні словника;
 - перелік умовних скорочень;
 - умовні позначення в словнику;
 - українська абетка;
 - текст словника, що складається зі статей, кожна з яких містить реєстрову та інтерпретаційну частини.
1. Ономастичний словник (імена своєї родини, прізвища (чи прізвиська) мешканців рідного села, мікротопоніми, гідроніми тощо).
 2. Тлумачний словник лінгвістичних термінів (на основі статті із фахового лінгвістичного журналу).
 3. Тлумачний словник термінів якої-небудь іншої галузі науки (також на основі фахового тексту).
 4. Словник діалектизмів (на основі, наприклад, певного твору В. Стефаніка, Г. Хоткевича, М. Матіос тощо).
 5. Словник образних засобів художнього твору.
 6. Тлумачний словник історичної лексики (на основі оповідання на історичну тематику).
 7. Словник фразеологізмів (на основі художнього твору).
 8. Тлумачний словник жаргонних висловів (на основі художнього твору когось із сучасних авторів).
 9. Тлумачний словник жаргонних висловів (на основі живого мовлення сучасної молоді).
 10. Тлумачний словник іншомовних слів (на основі статті ЗМІ).
 11. Словник мови автора (на основі одного художнього твору певного автора).

12. Асоціативний словник (із ключовими словами-стимулами, які найчастіше використовуються у мовленні сучасної молоді, зокрема студентів).

ВПРАВА 81. Використовуючи власні знання, лінгвістичні термінологічні словники і підручники, на основі мовознавчих термінів складіть тематичний кросворд, присвячений якому-небудь одному розділові лінгвістики або мовознавству загалом.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАЛІКОВІ ЗАВДАННЯ

В окремому зошиті виконайте запропоновані завдання. Для довідки використовуйте рубрику “**ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕМАТИЧНИЙ ПЕРЕЛІК**” (с. 18).

ВАРІАНТ 1

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспектуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об’єктів вашого регіону, з’ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з’ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *автентичний, адаптація, адоптація, адекватний, активний, акумуляція, актуальний, альтернатива, аматор, амбіція.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з’ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Людство ніколи не було байдужим до видатних наукових відкриттів і технічного прогресу... Людину вабить і лякає прометеїв вогонь (З журналу). Унікальні явища природи, довго не знаходячи пояснення, нерідко так обростають легендами, що згодом виколупати з них зернятко істини коштує багатьох років майже сізифової праці (З журналу).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з’ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Не вартий ламаного гроша; кури загребуть; поли врїж та тікай; душа співає; стати на коротку ногу; куди твоє діло!; як у вічі не вскочить; бас увірвався; вуха в’януть; високі пороги.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з’ясуйте значення наведених діалектизмів.

Антрамент, арнарія, бамбетиль, баня, береза, берівка, бечка, білотка, бомбон, буркут.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з’ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Адресат – адресант, область – галузь, любий – будь-який, степінь – ступінь, об’єм – обсяг.

ЗАВДАННЯ 9. Скориставшись словником епітетів, продовжіть ряд художніх означень до запропонованих іменників. Одне

словосполучення з кожного ряду введіть у речення.

Барва: блакитна, блисуча, бронзова, вищвіла, вишнева, вогняна, жовтогаряча...

Завірюха: білокрила, білосніжна, божевільна, імлиста, колюча, крижана...

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Прагматичні інтерпретації зумовлюються прагматичним контекстом, тобто сукупністю когнітивних і соціальних факторів, релевантних для використання даного висловлювання як успішного мовленнєвого акту. Сфера дослідження семантики – буквальне значення, тобто засоби смислової інтерпретації окремих пропозицій (речень, смислових фрагментів) вивчаються в нейтральному контексті, в той час як прагматика займається інтерпретацією пропозицій висловлювання в широкому (збагаченому) контексті (О. М. Медвідь, І. Г. Ізмайлова).

ВАРІАНТ 2

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *аналіз, аналогія, аномалія, антипатія, апломб, апробація, аргумент, архаїчний, асиміляція, атрибут.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Чи вона божевільна, чи справді лише легкодух, чи, може, задумує щось дуже мудре, але жіноцьке мудре, таке, як гордіїв вузол, що йому ні початку, ні кінця не знайдеш? (І. Франко). Носив він на пальці мідяну каблучку від неї – це перше з пут ... Гіменея (М. Коцюбинський).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Камінь на шиї; адамові діти; іти в одній упряжці; високої проби; заглядати в горшки; і оком не моргнути; стовповий шлях;

до сьомого коліна; забити памороки; видивитися всі очі.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Весновище, відполуднар, віха, волошка, галунка, гір'єнка, глота, горішок, громовиця, гомба.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Пам'ятник – пам'ятка, нагода – пригода, попереджати – запобігати, рахувати – вважати, положення – становище.

ЗАВДАННЯ 9. Скориставшись словником епітетів, продовжіть ряд художніх означень до запропонованих іменників. Одне словосполучення з кожного ряду введіть у речення.

Веселка: величезна, висока, горбата, дугаста, крута, маленька, низька, широка...

Голос: безбарвний, богатирський, верескливий, високий, впалий, всесильний...

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Текст і дискурс не є зайвими плеонастичними синонімами. Дискурс імплікує комунікацію, стратегію та тактику спілкування, омовлення психічних та розумових задумів. Тексту як семіотичному знаку притаманні риси синтактики, семантики та прагматики (побудови, змісту, інтенцій). Текст відрізняється ступенем структурно-мовної складності, глибиною відображення дійсності та полівекторною спрямованістю (С. О. Швачко).

ВАРІАНТ 3

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспектуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *баланс, бар'єр, бібліографія, білінгвізм, бінарний, біографія, бренд, вакансія, вакації, валентність.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Мстислав зарікався більше не стрічатися з Настею, не

морочити ні себе, ні її, раз і назавжди розрубати для них обох цей незручний гордіїв вузол (В. Логвиненко). Як шкодять театру утриманські настрої, обивательська благодущність, прагнення спочити на лаврах! (З журналу).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Затуманити голову; перестати і вухом вести; викинути коника; ласий шматок; верстати путь; вискочити в люди; на чім світ стоїть; куди Макар телят не ганяв; і в хвіст і в гриву; хоч із шапки вбийся.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Гранатовий, депутат, дівочник, жерело, забутька, зтарда, китиця, коломийка, кутас, лелітка.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Призводити – приводити, здібний – здатний, хвалебний – схвальний, вірний – правильний, складати – становити.

ЗАВДАННЯ 9. Скориставшись словником епітетів, продовжіть ряд художніх означень до запропонованих іменників. Одне словосполучення з кожного ряду введіть у речення.

Квітка: весела, весняно-врочиста, витончена, дивна, дрібнооока, ласкава...

День: безколірний, блискучий, блідий, дзвінкий, дощовий, золотий, імлистий...

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Психологічна прагмалінгвістика зосереджена на психологічних засадах мовленнєвого акту, які найбільш виразно простежуються в аспекті його інтенції та в аспектах комунікантів, і дискурсу: в його тактиках та стратегіях, які безпосередньо пов'язані з системою цілей, мотивів, настанов особистості. Відповідно прагматичне вивчення і мовленнєвого акту, й дискурсу потребує урахування психологічного стану та інтенції мовця, які заковані у імпліцитній інформації повідомлення, встановлення психологічних типів комунікантів тощо (О. Ю. Матюшенко).

ВАРІАНТ 4

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *варіант, вербальний, верифікація, віза, візит, візуальний, віртуальний, гарантія, гармонія, генеалогія.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Нацькований і підбадьорений Англією та Францією, султан перейшов рубікон, не будиши підготовлений до війни... (С. Добровольський). "Я вже був забувся про неї, а вона знов роздратувала мене своїми очима. Оце ж то ті стріли Купідонові, про котрі торочать латинські поети! ...Доведеться знов вчинити заїзд на леваду й хату цієї красуні!" – подумав Єремія (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Аж вага з грудей спала; сім вершків гречаної вовни; ні пава ні тава; голова не половою набита; ні сісти ні стати; куряча голова; медові та молочні ріки; гратися в ката і мишку; гнути кирпу; як печений рак.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Лилик, люстро, маєрка, мармуляда, модний, набуток, ноша, обцас, офіра, падолист.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Вимагати – потребувати, особовий – особистий – особливий, неділя – тиждень, вирішити – розв'язати, задача – завдання.

ЗАВДАННЯ 9. Скориставшись словником епітетів, продовжіть ряд художніх означень до запропонованих іменників. Одне словосполучення з кожного ряду введіть у речення.

Небо: бліде, блідо-блакитне, буриштинове, веселкове, виляняле, грізне...

Весна: дощова, засушлива, зелено-золота, квітуча, красна, ошатна, погідна...

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

*На відміну від **понять**, тлумаченнями **концептуальних***

гештальтів стають здебільшого не дефініції, а м'які дескрипції, або топіки, тобто тексти з нерегламентованою та слабо регламентованою дискурсивною структурою. Дескриптивна форма репрезентації гештальтів дозволяє поєднувати знання різних рівнів завершеності, зіставляти різноманітні контексти, в які водночас включаються одні і ті ж самі гуманітарні реалії і з яких послідовно складається цілісний образ витлумачуваної гуманітарної реалії (І. В. Штерн).

ВАРІАНТ 5

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *генерувати, генеза, герметичний, гіпербола, гіпотеза, глянець, гонорар, градація, грандіозний, гуманний.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Панас Максимович знову почав метати громи й блискавки на непокірного сина... (В. Минко). Гніт капіталу над працею ще збільшився, реклама, шахрайство, кар'єризм і безпринципність досягли геркулесових стовпів, безправ'я трудящих стало безнадійним (Леся Українка).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Гладити проти шерсті; і вухом не повести; алюр три хрести; як байбак у норі; відгородити муром; вкручувати гвинтики; голову за голову; золота доба; позолотити пілюлю; кипнем кипить.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Парінка, пелюстка, писаний, позлітка, поміст, рантух, розвід, світилка, скриня, спірний.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

На протязі – протягом, уява – уявлення, тактичний – тактовний, підписка – передплата, рідкий – рідкісний.

ЗАВДАННЯ 9. Skorистavshis'я slovnikom eпітетів, продовжіть ряд художніх означень до запропонованих іменників. Одне словосполучення з кожного ряду введіть у речення.

Мелодія: витончена, гармонійна, граціозна, дзвінка, жалібна, жартівлива...

Осінь: барвиста, буриштинова, димна, золотава, квітуча, кольорова, кривава...

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

*З-поміж приіменників слід вирізняти первинні просторові, яким властива **дейксисна семантика** і які функційно наближені до прислівників з характерним для них **лексичним значенням**, протиставляючись іншим категоріям слів **референційним**, неденотативним характером вираження лексичного значення. Тому **препозитивно** приіменникові приіменники належать до **автосемантичних** на морфологічному рівні, оскільки їм властивий оптимальний набір значень (ознака лексеми) (А. Загнітко).*

ВАРІАНТ 6

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспектуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *дебати, девіація, деградація, дезінфекція, демонстрація, депортація, депресія, деструкція, деталь, дефект.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Дуже вже гарною родиться дівчина, коли стає яблуком розбрату (В. Минко). Під постійним питанням, як під дамокловим мечем, саме існування національної мови (З газети).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

То круть то верть; і котові на сльози нема; збирати вершки

на молоці; додавати куті меду; дивитися козирем; дим коромислом; дати лиха закаблукам; як жаба на купині; зсадити з хмар на землю; кинути світло.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Таліян, тісто, фаріон, фіст, фортуна, хамузник, черепаха, шелест, штука, юшка.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Ефективний – ефектний, компанія – кампанія, не дивлячись – незважаючи, змістовний – змістовий, присутність – наявність.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Очі, печаль.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

*Одиницею спілкування виступає **текст** як специфічна знакова структура, якій властива цілісність, завершеність і **прагматична** настанова. Текст як одиниця **комунікації** повністю виявляється тільки в ситуації спілкування. Комунікативно-лінійний ланцюг: автор-текст-реципієнт на рівні писемного **мовлення** розглядається як текстова діяльність, на рівні ж усного спілкування – як **дискурс**. Будь-який писемний текст як елемент текстової діяльності на відповідному етапі його існування у свідомості адресата розпочинає тлумачитися як дискурс, тому що його повноцінне існування неможливе поза його інтерпретацією реципієнтом (А. Загнітко).*

ВАРІАНТ 7

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *дефініція, дефіцит, деформація, дивергенція, дискомфорт, дискусія, диспут, дистанція, диференціація, домінувати.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника

афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Замість любові знайшов погорду, ...замість щастя – муки Тантала! (І. Франко). Історичний підхід до в'яснення причин і всіх можливих граней того чи того конфлікту не прокрустове ложе, не порятунковий рівень всіх і вся (З газети).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Дивитися далі свого носа; кинути останнього козиря; стара лисиця; лити ливцем; ломитися у відчинені двері; хоч віником мети; нагнати холоду; скинути оком; топити очі; узяти в молотки.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Царина, цирка, ардан, бабоя, банкет, баиштанник, березень, бескид, бинда, бовтиці.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Грати – трати, дзвонити – телефонувати, докладати – прикладати, домовитися – домоворитися, наступний – подальший.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Радість, серце.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

*Одним із найбільш ефективних й активно використовуваних джерел поповнення сучасної прийменникової системи постають іменники, що у різноманітних виявах **дистрибуцій** з первинними прийменниками **репрезентують** потужний клас **аналітизації** прийменників. **Трансформація** іменників у прийменники супроводжується набуттям іменниковими похідними **диференційних** ознак нової частини мови, вступаючи в омонімічні відношення з первинними формами. Ця омонімія повністю охоплює усі внутрішньосистемні і внутрішньомовні вияви і повністю зникає на рівні **синтагматики**. (А. Загнітко).*

ВАРІАНТ 8

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспектуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення

та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *евакуація, еволюція, егоїзм, еквівалентний, екземпляр, екзотичний, економний, ексклюзивний, експеримент, експорт.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

– *Той час іще настане, ще та хвилина прийде. Колись же вони щезнуть, всі скрині всіх Пандор. Танцюю, дитино! (Л. Костенко). Спроба поета одягнутися в тогу древнього мудреця викликала подив і глузування (З газети).*

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Лоскотати очі; відрізана скибка від хліба; укусить і меду дасть; ускочити в сливки; золоті уста; царство сну; прицілитися оком; на пташиних правах; ні з плечей ні з очей; перевіювати полову.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Бриндуша, ванькір, взеток, вішите, воронка, габа, гарас, гладец, гостинец, губа.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Чисельний – численний, шкірний – шкіряний, попередній – передчасний, щастя – талант, тема – тематика.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Тиша, хмара.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Розклавши драматургійний дискурс на елементи-складники: продуцент – референтна ситуація – репліка – реципієнт, можна простежити, що модальність витворюється накладанням семантичної та прагматичної координати, при цьому компоненти вертикальної осі, “продуцент – реципієнт”, тяжіють до прагматичного боку розгортання комунікативної

взаємодії, вертикальна вісь, “референтна ситуація – репліка (як складник драматургійного дискурсу)”, – до семантичної, горизонтальна вісь (Н. Сафонова).

ВАРІАНТ 9

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об’єктів вашого регіону, з’ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з’ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *екстравагантний, еластичний, елемент, елітарний, еміграція, епатажний, ерудиція, ескорт, ефект, ігнорувати.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з’ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Не всі стародавні греки були геркулесами й аполлонами, але в них був ідеал краси (О. Довженко). Прийоми езопівської мови в підцензурних творах класиків були дуже різноманітні і гнучкі (З журналу).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з’ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Оббивати пір’я; мудрий по шкоді; перетліти на вугіль; і ціни не скласти; за так-гроші; танцювати від печі; тикати під ніс кислоти; тримати на приколі; тягне за живіт; карткова хатка.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з’ясуйте значення наведених діалектизмів.

Дар, гордан, деревце, дора, жарівка, забавний, заплітка, капец, колач, креденц.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з’ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Малювати – зображати – відтворювати, притаманний – властивий – характерний, бажати – зичити – позичати.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Пісня, свято.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з’ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Використовуючи у своїй мовній палітрі слова, що входять до синонімічних рядів зі спільним значенням певного кольору, поєднуючи їх між собою і з елементами інших семантичних полів, Леся Українка уникає простої номінативності, створює метафоричні й символічні образи, малює зорово-чуттєву картину світу, де є місце радості, надії, прагненню краси й гармонії, тривозі, розчаруванню, безмежному виру пристрастей, добру і злу – всьому тому, що називаємо життям (Л. Шулінова).

ВАРІАНТ 10

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об’єктів вашого регіону, з’ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з’ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *ідеальний, ідентифікація, ідентичний, ієрархія, ізоляція, ілюзорний, ілюмінація, імідж, імітація, іманентний.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з’ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Система – це аріаднина нитка науки, без якої наука перетворюється на хаос (З журналу). Не ідеал, є в нього свої ахіллесові п’яти. Але тим і приваблює цей герой, що він мовби вихоплений із життя (З газети).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з’ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Скільки ока; ні тепер ні в четвер; дівчачий хвіст; на риб’ячому хутрі; шашіль точить; шлях заріс тернами; з чужого язика; як на весілля; не в ті взутися; взяти на живу нитку.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з’ясуйте значення наведених діалектизмів.

Лахи, льорнетка, манна, марфа, мудрагел, накаслик, нявка, обрус, обхід, олуфко.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з’ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Боліти – хворіти, вести – поводити, вибирати – обирати, відмінити – скасувати, заставити – примусити.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Слово, хвиля.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

*Семантика і функціонування неозначених займенників зумовлюється практично всіма компонентами висловлення: його часовим планом, комунікативним типом, характером граматико-категоріальної реалізації присудка, типом **дескрипції** імені тощо. Аналіз найважливіших компонентів **контексту** дозволив виявити чинники, які впливають на вибір неозначених займенників (в аспекті синтезу) і на реалізацію значень (в аспекті аналізу). Контекстна зумовленість реалізації семантики неозначених займенників пояснюється високим ступенем узагальненості та абстрактності їх значень, які за рахунок контексту конкретизуються, набувають різного змісту і різних **конотацій** (І. Дудко).*

ВАРІАНТ 11

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об’єктів вашого регіону, з’ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з’ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *імпонувати, імпорт, інваріантний, інгредієнт, індивідуальний, ініціатива, інновація, інструкція, інструмент, інтеграція.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з’ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

У роки дитинства я розкривав перед дітьми яскраві образи людей, імена яких стали для багатьох поколінь аріадниною ниткою (В. Сухомлинський). – Та будь ласка! Робіть собі на здоров’я, коли вам до смаку сізіфова праця! – спохмурнів трохи Макар Іванович (А. Головка).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з’ясуйте значення наведених фразеологізмів.

З хвостиком; ні шість ні п'ять; для штуки; як щупак на сковорідці; вибивати дрижаки; пороху не вигадає; викликати вогонь на себе; масляні вишкварки; як на гарячому вугіллі; обома вухами.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Ошишок, пава, пательня, пацьорки, піроскуби, поредок, пушкар, рейвах, силенка, сніжниця.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Зв'язати – пов'язати, мішати – заважати, настоювати – наполягати, панувати – освоїти – оволодіти.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Блискавка, акорд.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Абстрактні назви як компоненти лексичної системи об'єднуються в мікросистему з відповідною градацією значеннєвих відтінків та міри вияву абстрактності. Системність абстрактних слів зумовлена їхньою можливістю утворювати семантичні поля на основі спільності денотативних та синтагматичних властивостей, організовуватися за типовими словотвірними моделями, об'єднуватися в синоніміко-антонімічні блоки (М. Мамич).

ВАРІАНТ 12

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *казуальний, калькуляція, капітальний, каркас, кастинг, каталог, категоричний, каузальний, квалітативний, квантитативний.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Тоня і досі не може збагнути, що сталося з цим судном... Привели моряки його, кинули в затоці й пішли собі, розпаливши апетити степових одиссеїв (О. Гончар). Старий дуже пишався тим, що його син закінчує університет, і в розмові з ним вживав книжні слова, як належить, на його думку, говорити з ученими людьми. – Ну як? Зі щитом чи на щиті? – На щиті, тату! Хіба ти сумнівався? – вигукнув син, стріуючи чуприною (Я. Сікорський).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Урвалася вудка; дитя природи; жуки у голові; заткнути за пояс; кинути на зуб; золотий лоб; мастити словами; хоч би тобі вусом моргнув; не стало кебети; оглядатися на задні колеса.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Страх, таса, телек, торговиця, фартух, фестунок, фрай, хмаролім, цизорик, челідь.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Опиратися – упиратися – спиратися, представляти – уявляти, путати – плутати, батьківщина – батьківщина.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Аромат, волосся.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Стилістичне навантаження узуальних фразеологічних одиниць визначається їх препозицією, інтерпозицією, постпозицією щодо вузького контексту. Вони вступають у різноманітні смислові (синонімічні, антонімічні) відношення з іншими компонентами речення. Прагнення письменника виразити найтонші семантичні, емоційно-експресивні відтінки позначуваного зумовлює функціонування фразеологічних синонімів та антонімів. Висока емоційна та експресивна насиченість, відносна стабільність, місткість форми спричиняють активне використання вигуківих і компаративних фразеологізмів (Л. Щербачук).

ВАРІАНТ 13

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *класифікація, колега, колективний, колекціонування, колосальний, комбінування, компенсація, комплекс, компетентність, комплект.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Тут і ті диваки, котрі зопалу, здуру ... розірвали ланцюги Гіменея (М. Рудь). Найвидатнішим твором письменниці Ірини Вільде, олімпом її художньої майстерності є роман "Сестри Річинські" (З газети).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Гарячі жнива; мідний лоб; молотник із миски; одважити солі; перевернути увесь світ; підвернути під корито; круті повороти; рада в раду; як роса на сонці; сидіти на сухому.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Чільце, шипіт, шуфля, ясік, дулуман, гражда, кайман, кошелік, мольфи, околіт.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Барва – фарба, відтінок – відтинок, ділянка – дільниця, загроза – погроза, засіб – спосіб.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Барвінок, врода.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Нова функціонально-мовленнєва парадигма вивчення фразеології зосередила увагу лінгвістів на семно-компонентній організації стійких висловів, на прагматичних аспектах фразеологічної семантики, на співвіднесенні денотативно-сигніфікативного, раціонального й експресивно-конотативного, емоційно-образного, пов'язаного з фоновим контекстом окремих компонентів-концептів. Культурно-національна конотація як

складова частина загальної конотації не може існувати поза зв'язком з денотативно-сигніфікативною основою фразем, базується на цій основі, утілюється в ній (Л. Мельник).

ВАРІАНТ 14

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *компонент, композиція, комунікація, комфорт, конденсація, конкретний, конкуренція, конкурс, консенсус, конспірація.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

У навчанні виявляв великі успіхи і радів, коли його хвалили. Зі шкільної парти лаври не давали спати (З журналу). Сходження на футбольний олімп – заповітна мрія кожного гравця (З газети).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Підшитий вітром; сидіти по хуторах; скуштувати хліба; щойно спечений; як стій та бач; тримати порох сухим; без ночі не тутешній; велике цабе; туман вісімнадцятий; тин об тин.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Ворожка, градівник, димник, жарівка, заворітниця, зварич, їмость, киселиця, корито, лускавки.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Мета – мішень, напрям – напрямок, основа – фундамент, лице – особа – особистість.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення. *Берег, голос.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

*Серед словотвірних **оказіоналізмів** Павла Загребельного переважають новотвори, побудовані за аналогією, які функціонують у **тексті** у вигляді нанизаних **ампліфікаційних** рядів. Найбільш дериватогенною частиною мови в сфері **оказіонального** словотворення є іменник. Це передусім **потенційні** іменникові утворення, які є результатом індивідуальних пошуків **експресивних номінацій**, що відзначаються художньо-естетичною вартісністю і **комунікативною** доцільністю (Т. Юрченко).*

ВАРІАНТ 15

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об’єктів вашого регіону, з’ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з’ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *константний, конструювати, консультація, контекст, контракт, контраст, контроль, контур, конфіденційний, конфіскація.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з’ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Він, як виросте, то якраз і стане на варті гирла й лиману, буде цербером для птахів і риб (О. Гончар). Чув [Юра] у грудях силу, метав громи з очей, здіймав руки угору і закликав хмару (М. Коцюбинський).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з’ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Стелитися під ноги; як вовк на зорях; аж тини тріщать; ударило в сон; легкий хліб; прихилити до себе серце; півень убрід переходить; очі хапають; хатка на курячій ніжці; ніс у ніс.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з’ясуйте значення наведених діалектизмів.

Волошка, голубінка, дєка, ємка, завал, затічка, илевий, квартира, комарник, літовище.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з’ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Повістка – порядок, корисливий – корисний, заступник –

замісник, кришталевий – кристалічний, практик – практикант.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Біль, гора.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Перифрази є водночас мовною і мовленнєвою одиницею. Як одиниця мовної системи вони мають специфічну структурну організацію, особливі зв'язки між компонентами, вступають у **парадигматичні** відношення (створюють синонімічні ряди й антонімічні пари), виконують певні синтаксичні функції, співвідносні з функціями слова, словосполучення та речення. Як мовленнєва одиниця перифрази здатні брати участь у моделюванні художнього тексту, передавати емоційно-експресивне забарвлення і виступати як **оказіональні** утворення (О. Копусь).

ВАРІАНТ 16

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *конфлікт, концентрація, кооперація, координація, копія, коригувати, кореляція, кордон, критерій, культурність.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Федір Парамонович Волик довгі роки був меценатом українського театру, вклав багато енергії і коштів у справу рідного мистецтва (В. Минко). В житті вона бачила трагедії багатьох сердець, які кидалися на перший обманливий спалах і обпалювали собі крила на довгі роки (М. Тарновський).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Червоний півень; тільки очі ростуть; тільки пташиного молока нема; мазати медом слова; линути холодною рікою; куди

круть куди й верть; за сім верст киселю їсти; зламати зуби; зайчики в голові стрибають; душа не приймає.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Верхнина, гір'єн, денька, єдвабний, забавний, заплітка, ива, кашерний, колачини, лазниця.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Злидні – злигодні; дрібний – мілкий; авторитетний – авторитарний; цукровий – цукристий; створення – створіння.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Весна, день.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

У цілому лексико-семантичне поле кольоративів відіграє принципову роль для своєрідного вираження ціннісних світоглядних орієнтирів Ліни Костенко, специфіки її аксіологічних художніх настанов. У цьому зв'язку слід наголосити на важливості кольороназв для творення цілісних образів, розвиток яких здійснюється або в одній, або в різних оцінних площинах. У поетичній мові Ліни Костенко кольоративи максимально повно реалізують свій семантичний потенціал. У структуру кожного мікрополя окремі номінації можуть входити й у своїх загальномовних значеннях, прямих та переносних, і в контекстуальних, метафоричних, символічних (Г. Губарева).

ВАРІАНТ 17

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *лаконічний, латентний, легальний, летальний, ліберальний, ліквідація, лідер, ліміт, ліцензія, локальний.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження

античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Хіба ще хто хоче прославитись, крім мене? Хто ж цей, сказати б, мій конкурент на лавровий вінок, мій злий суперник? (І. Микитенко). Оце — приймуть чи не приймуть? — дамокловим мечем висіло над ним, і він докладав немало зусиль, щоб зосередитись і щось читати (В. Канівець).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Очі туманом заходять; знайти суд; блимати очима; добре відважити солі; візьми вуха в руки; встати з попелу; гірше гіркої редьки; китайська грамота; аби день до вечора; палицею докинути.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Бурда, гербата, данцовка, ений, жупеня, заліпка, зорівка, капустяник, ковач, лабуз.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Практик – практикант; абонент – абонемент; компанія – кампанія; знаковий – значний; твори – праці.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Вечір, дзвін.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Явище фразеологізації є універсальним у лінгвістиці, тому що фразеологізми наявні у всіх мовах, і у кожній мові мають особливу зовнішню та внутрішню форми. Цілий ряд фразеологізмів етимологічно пов'язаний із різними сферами народної духовної культури, зокрема обрядами, звичаями, повір'ями, прикметами, уявленнями про певні предмети, явища та ін. Таким чином, у фразеології закодована інформація про своєрідну мовну картину світу, яка постає у процесі розгляду національно-культурних особливостей семантики українських ідіом (О. Назаренко).

ВАРІАНТ 18

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспектуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім'ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів выпишіть назви водних об'єктів вашого регіону, з'ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з'ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *магічний, макет, максимальний, манускрипт, маскувати, маршрут, машинальний, менталітет, метаморфоза, метод.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з'ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Панас Максимович знову почав метати громи й блискавки на непокірного сина... (В. Минко). Важко задумався Ласій над власною долею. Хоч круть-верть, хоч верть-круть, а закінчився, виходить, його золотий вік (Ю. Збанацький).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з'ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Без тижня день; загнати у сліпу вулицю; ні в кут ні в двері; лаври не дають спати; повний лоб; морщити з себе сироту; праве око; як півень розмальований; лебединий спів; обмолотини поптити.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з'ясуйте значення наведених діалектизмів.

Брижі, гарасівка, тратулювати, досвіток, жмакатиси, закін, зимівка, кантовий, ключ, куфер.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з'ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Властивий – притаманний – характерний; воєнний – військовий; громадський – громадянський; дійовий – діючий.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду введіть у речення: *Вітер, доля.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Вторинність фразеологічної номінації виявляється в превалюванні кваліфікативної функції при називанні фрагмента дійсності, в обов'язковості вияву суб'єктивно-модальної інтенції мовця і в "прозорості" цих образів для лінгвокультурної спільноти. Семантичний аналіз ФО з компонентами-назвами людини, здійснений шляхом ідентифікації та диференціації, дозволив класифікувати ФО таким чином: фразеологізми з антропонімами й патронімами, фразеологізми з назвами людей за спорідненістю й свояцтвом... (Н. Щербакова).

ВАРІАНТ 19

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об’єктів вашого регіону, з’ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з’ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *міграція, меценат, мізерний, мілітарний, мінімальний, містифікація, модифікація, моніторинг, монтаж, мутація.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з’ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

Але ці місця перебувають у полоні лісів, і Антон Антонович не наважується туди повезти дружину, та й часу поки що немає. Це ж не жарти – тримати на своїх плечах увесь край! (М. Стельмах). Думається мені: коли такий наш [поетів] фатум неминучий, то даремне й тікати від нього, а хто не хоче коритись, нехай осідлає ... Пегаса (Леся Українка).

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з’ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Світле око; ні бельмеса; брати лінію; вертїтися на ногах; як на виставці; виходить з рук; володар всесвіту; греблю не гатять; давати гастролі; дивитися оскілками.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з’ясуйте значення наведених діалектизмів.

Бовтиці, вуставка, талатан, допуст, жиліско, загус, зеленуджі, кайман, клочка, кривний.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з’ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Діловий – діловитий; запущений – занедбаний – задавнений; інший – другий; корисливий – корисний.

ЗАВДАННЯ 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Вогонь, дорога.*

ЗАВДАННЯ 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з’ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Діалектна лексика ранніх творів В. Винниченка відбиває мовні особливості південно-східного регіону України на позначення

певних реалій ареальної мовної картини світу. Застарілу лексику письменник використовує для відтворення подій минулого. **Жаргонізми** є засобом авторської мовної характеристики персонажів. Письменник використовує загальномовні **фразеологізми**, які вживаються в традиційній формі та значенні, і трансформовані, що відбивають індивідуально-авторську манеру письма (Л. Науменко).

ВАРІАНТ 20

ЗАВДАННЯ 1. Із енциклопедії “Українська мова” законспекуйте 5 статей, присвячених тим розділам лінгвістики, які ви зараз вивчаєте.

ЗАВДАННЯ 2. Зі словника власних імен людей випишіть значення та походження імен членів своєї сім’ї та найближчих родичів.

ЗАВДАННЯ 3. Зі словника гідронімів випишіть назви водних об’єктів вашого регіону, з’ясуйте їхнє значення і походження.

ЗАВДАННЯ 4. За допомогою словника іншомовних слів з’ясуйте значення поданих слів. Поставте наголос. Наведіть українські відповідники до запозичених слів: *об’єктивний, облігаторний, обсервація, одіозний, онтологічний, опозиція, оптимальний, оригінальний, орієнтальний, орієнтовний.*

ЗАВДАННЯ 5. За допомогою фразеологічного або словника афоризмів та крилатих висловів з’ясуйте значення і походження античних фразеологізмів, використаних у наведених реченнях.

— *Який же ви талісман на щастя, Марто? — посміхнувся Коваль, кинувши в бік обох Комаренків: — Ви справжнє яблуко розбрату, не встигли прийти, а вже викликали цілий бунт (В. Собко). На ... слова доповідача зала вибухає гомеричним реготом (Т. Масенко).*

ЗАВДАННЯ 6. Користуючись фразеологічним словником, з’ясуйте значення наведених фразеологізмів.

Зайтися рум’янцем; кинути в очі; кров від крові; мов горішки лущити; ні луски ні зябри; білі мухи; натуркати голову; просто неба на землі; з чужого плеча; порости травою.

ЗАВДАННЯ 7. Користуючись словником діалектної гуцульської лексики, поставте наголос і з’ясуйте значення наведених діалектизмів.

Бібки, воронка, грінка, дівчинище, жерело, загальниця, звір, каблук, кіт, кошелик.

ЗАВДАННЯ 8. За допомогою словника правильності мовлення з’ясуйте, в якому контексті використовуємо кожне з наведених слів:

Нормальні – звичайні; оборотний – зворотний; оснований – заснований; попередній – передчасний; редакторський –

редакційний.

Завдання 9. За допомогою словника епітетів до запропонованих іменників доберіть оригінальні художні означення. По одному словосполученню з кожного ряду самостійно введіть у речення: *Вода, думка.*

Завдання 10. За допомогою словника лінгвістичних термінів з'ясуйте значення виділених терміноодиниць.

Потенційним чинником авторитету української наукової мови вважають формування мовних особистостей молодих дослідників. Це означає практичне й усвідомлене володіння всіма нормами сучасної української літературної мови, наявність умінь будувати дискурс наукової комунікації, правильно, переконливо, виважено структурувати власні висловлювання. У вищій школі майбутньому дослідникові важливо не тільки досконало опанувати методологію наукової творчості, а й оволодіти уміннями вільно, нормативно послуговуватися національною науковою мовою в усіх її підстилях (О. Семенов).

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Український словник: від рукописного до електронного.
2. Лексикографія як наукова дисципліна: стан та перспективи розвитку.
3. Провідні українські лексикографи.
4. Місце лексикографії серед інших лінгвістичних дисциплін.
5. Типи словників. Енциклопедичні словники.
6. Словники, їх типи та місце в навчальному процесі.
7. Робота зі словниками на уроках української мови.
8. Етапи становлення української лексикографії.
9. Досягнення української лексикографії: слов'янський контекст.
10. Досягнення української діаспорної лексикографії.
11. Періодизація історії української лексикографії.
12. Перші лексикографічні спроби в Україні.
13. Українське словництво XVII –XIX століття.
14. Українська лексикографія початку XX століття: загальна характеристика.
15. Українська лексикографія другої половини XX століття: загальна характеристика.
16. Українська лексикографія у XXI столітті: традиції і новаторство.
17. Досягнення української комп'ютерної лексикографії за останнє десятиріччя.
18. Комп'ютерні технології в українській лексикографії.
19. Основні напрями в автоматизації української лексикографії.
20. Сучасні тенденції розвитку українського словникарства: консерватизм і новаторство.
21. Паперові й електронні словники України: порівняльний аналіз переваг і недоліків.
22. Критерії характеристики рівня сформованості лексикографічної компетенції студентів-філологів вищих навчальних закладів.
23. Лексикографічна компетенція як показник мовної культури особистості.
24. Словники як відображення історії і культури українського народу.
25. Роль українських web-сайтів у розвитку лексикографічної культури особистості.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Жирним шрифтом виділено основні підручники і монографічні дослідження з лексикографії, *курсивом* – статті й автореферати, присвячені окремому аспектові теорії чи практики лексикографії, звичайним шрифтом – додаткові праці.

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія української мови : навч. посібник / С. П. Бевзенко. — К. : Вища школа, 1991. — 231 с.
2. Бовтенко М. А. Комп'ютерна лінгводидактика : навч. посібник / М. А. Бовтенко. — М. : Флінта: Наука, 2005. — 216 с.
3. **Бодик О.П. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія : навч. посібник / О. П. Бодик, Т. М. Рудакова. — К. : Центр учбової літератури, 2011. — 416 с.**
4. **Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. — К. : ВЦ “Академія”, 2006. — 368 с.**
5. *Боярчук О. С. Сучасні тенденції в українській офіційно-діловій лексикографії / О. С. Боярчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. — 2011. — № 3. Частина 2. — С. 190—194.* — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/filolog_mov/2011_3
6. *Бук С. Н. Роман Івана Франка “Для домашнього огнища” крізь призму частотного словника / С. Н. Бук // Мовознавство. — 2011. — № 4. — С. 56—66.*
7. *Бурячок А. А. Семимовний словник початку XVIII століття / А. А. Бурячок // Мовознавство. — 1969. — № 2. — С. 47—54.*
8. *Вихованець І. Про новий тлумачний словник української мови / І. Вихованець, А. Непокупний, О. Ткаченко // Мовознавство : доповіді та повідомлення на IV Міжнародному конгресі україністів. — К., 2002. — С. 17—22.*
9. **Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) / за ред. А. П. Грищенка : монографія / Г. М. Вокальчук — Рівне : Науково-видавничий центр “Перспектива”, 2004. — 523 с.**

10. *Габай А. Теоретичні засади та принципи укладання “Словника граматичного керування прикметників” / А. Габай // Українська мова. — 2011. — № 2. — С. 57—67.*
11. *Галас Б. К. Рукописні українсько-російські словники 1 пол. 19 ст. / Б. К. Галас // Мовознавство. — 1978. — № 5. — С. 69—76.*
12. *Галас Б. К. Ф. С. Шимкевич як лексикограф і українське словникарство (кінець XVIII — початок XX ст.) : біографія / Б. К. Галас. — Ужгород : [б. в.], 1995. — 300 с.*
13. *Галас Я. В. Із історії української лексикографії на Закарпатті (XIX — 1-ша пол. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : / Ярослав Васильович Галас. — Ужгород, 2001. — 20 с.*
14. *Гетьман І. М. Теоретична і практична ідеографія : принципи побудови тезаурусів / І. М. Гетьман. — К. : Наукова думка, 1993. — 186 с.*
15. **Головащук С. І. Перекладні словники і принципи їх укладання (на лексичному матеріалі російської та української мов) / С. І. Головащук ; АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. — К. : Наукова думка, 1976. — 247 с.**
16. *Гордієнко Н. Сучасна лексикографія як об’єкт лінгвістики / Наталія Гордієнко // Українська мова. — 2011. — № 3. — С. 67—74.*
17. *Гордієнко Н. Українська тлумачна лексикографія: сучасний стан і перспективи розвитку / Н. Гордієнко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика” : Збірник наук. праць. — Херсон : Вид-во ХДУ. — 2010. — Вип. 11. — С. 15—21. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvkhdu/2010_XI/index.*
18. **Горецький П. Й. Історія української лексикографії / П. Й. Горецький. — К. : Видавництво АН УРСР, 1963. — 245 с.**
19. *Городенська К. Граматичний словник (концепція та принципи укладання) / К. Городенська // Українська мова. — 2005. — № 2. — С. 22—27.*
20. *Гринчишин Д. Г. Здобутки відділу мовознавства в галузі лексикографії / Д. Г. Гринчишин // Українська історична та діалектна лексика. — Київ, 1995. — Вип. 2. — С. 37—44.*

21. Гринчишин Д. Г. З історії створення історичного словника української мови / Д. Г. Гринчишин // *Українська лексика в історичному та ареальному аспектах*. — Київ : Наукова думка, 1991. — С. 5—18.
22. Грязнухіна Т. О. Автоматичний багатомовний перекладний словник / Т. О. Грязнухіна, Т. П. Любченко // *Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія філологія, т. 6, вип. 2*. — 2003. — С. 68—71.
23. Грязнухіна Т. О. Система багатомовного машинного перекладу / Т. О. Грязнухіна // *Мовознавство*. — 2001. — № 5. — С. 14—25.
24. Гумецька Л. Л. Принципи створення історичного словника української мови / Л. Л. Гумецька. — К. : Вид-во АН УРСР, 1958. — 24 с.
25. Дарчук Н. П. Частотний словник сучасної української публіцистики / Н. П. Дарчук, Т. О. Грязнухіна // *Мовознавство*. — 1996. — № 4—5. — С. 15—18.
26. Демська О. Вступ до лексикографії / О. Демська. — К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2010. — 266 с.
27. Демська-Кульчицька О. М. Лексикографія: між ремеслом і наукою / О. М. Демська-Кульчицька // *Наукові записки НаУКМА. Серія Філологічні науки*. — 2008. — Т. 85 — С. 3—9. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Fil/2008_85/01
28. Дерба С. М. Українська термінологія в галузі прикладної (комп'ютерної) лінгвістики (логіко-лінгвістичний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Світлана Миколаївна Дерба. — К., 2007. — 20 с.
29. Дзира Я. Автопортрет нації (козацький “Реєстр” 1649 року як лексикографічна пам'ятка живої національної мови) / Я. Дзира // *Літературна Україна*. — 1997. — 23 січня. — С. 7.
30. Дубічинський В. В. Лексикографія української мови : конспект лекцій / В. В. Дубічинський. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2002. — 56 с.
31. Дубічинський В. В. Українська лексикографія : історія, сучасність та комп'ютерні технології : навчальний посібник / В. В. Дубічинський ; Національний технічний ун-т “Харківський політехнічний ін-т”. — Х. : НТУ “ХПІ”, 2004. — 164 с.

32. *Іванова О. Термінологічні словники: класифікаційні ознаки / О. Іванова // Українська мова. — 2006. — № 4. — С. 84—94.*
33. *Канна В. Ю. Структура, функції та лексикографія конотативної топонімії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Вікторія Юріївна Канна. — Донецьк, 2009.— 19 с.*
34. *Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне “Я” / С. Караванський. — К., 2001. — Режим доступу: maysterni.com/p4.htm*
35. *Карпіловська Є. А. Вступ до прикладної лінгвістики : комп'ютерна лінгвістика. Підручник / Є. А. Карпіловська. — Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2006. — 188 с.*
36. *Карпіловська Є. А. Машинні версії традиційних словників як основа для укладання комп'ютерних словників та тезаурусів / Є. А. Карпіловська // Мовознавство. — 1996. — № 4—5. — С. 19—22.*
37. *Карпіловська Є. Роль інтегральних словників у вивченні сучасного українського лексикону / Є. Карпіловська // Українська історична та діалектна лексика. — Львів, 2003. — Вип. 4. — С. 4—15.*
38. *Карпіловська Є. Сучасна українська словотворчість та її відображення в неологічних словниках / Є. Карпіловська // Вісник Львівського університету. Серія “Філологія”. — 2004. — Вип. 34. Ч. I. С. 3—10 — Режим доступу: <http://www.anthropos.org.ua/jspui/bitstream/123456789/970/1/>*
39. *Кирикилиця В. В. Укладання словників як спосіб збереження і систематизації мови / В. В. Кирикилиця // Філологічні науки — 2007. — № 3 — С. 389—393. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/nvnu/filolog/2007_3/13/1*
40. *Кириченко І. М. Українська лексикографія радянського періоду / І. М. Кириченко // Вісник АН УРСР.— К. — 1954. — № 10. — С. 12—20.*
41. *Клименко Н. Ф. Морфемно-словотвірний фонд української мови як дослідницька та інформаційно-довідкова система / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська [та ін.] // Мовознавство. — 1990. — № 6. — С. 41—50.*
42. *Клименко Н. Ф. Нові підходи до укладання комп'ютерних словників / Н. Ф. Клименко // Мовознавство. — 1996. — № 4—5. — С. 11—15.*

43. *Клименко Н.Ф. Підходи до лексикографічного моделювання мовної динаміки. Типологія неологічних словників / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк // Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія. — К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. — С. 106—133.*
44. *Ковтун А. Проблеми лексикографічної репрезентації релігійно-християнської лексики / А. Ковтун // Дивослово. — 2010. — № 6. — С. 27—29.*
45. *Ковтуненко Л. С. Комп'ютерні аспекти лексикографічних систем / Л. С. Ковтуненко // Мовознавство. — 1996. — № 4—5. — С. 28—34.*
46. *Кононенко В. І. Функціонально-комунікативні аспекти академічного тлумачного словника української мови / В. І. Кононенко // Мовознавство. — 2007. — № 6. — С. 3—11.*
47. *Концепція державної цільової національно-культурної науково-технічної програми розвитку національної словникової бази України на 2009—2015 роки. — Режим доступу:<http://www.ulif.org.ua/UMIF/sites/default/files/PROJECT>*
48. *Копиленко Н. Б. З історії “Словаря української мови” Бориса Грінченка / Н. Б. Копиленко // Українська мова і література в школі. — 1990. — № 7. — С. 60—63.*
49. *Кочерга О. Тенденції української термінологічної лексикографії / О. Кочерга, Н. Непийвода // Урок української. — 2000. — № 3. — С. 25—29.*
50. **Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2001. — 368 с.**
51. *Критська В. І. Частина мови у Частотному словнику наукового стилю (мовознавство, літературознавство, філософія) / В. І. Критська [та ін.] // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія філологія. Т.6, вип. 2. — 2003. — С. 72—79.*
52. **Кровицька О. Українська лексикографія : теорія і практика / Ольга Кровицька ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. — Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. — 175 с.**

53. **Кровицька О.** Українська історична лексикографія у міжслов'янському контексті / О. Кровицька // **Проблеми слов'янознавства.** — 2003. — *Вип. 53.* — С. 136—144. — Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/page/n53/014.pdf>
54. Кульчицька Т. Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст. : бібліограф. покажчик / Т. Ю. Кульчицька ; НАН України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. — Л. : [б. в.], 1999. — 360 с.
55. *Кульчицький І. М. Відображення структурних відношень реєстру темінологічних словників у базах даних / І. М. Кульчицький // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. Інформ. системи та мережі. — 2010. — № 689. — С. 271—280.*
56. Кульчицький І. М. Комп'ютерно-технологічні аспекти створення сучасних лексикографічних систем / І. М. Кульчицький; Укр. мовно-інформ. фонд НАН України. — К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України, 2002. — 59 с.
57. *Кульчицький І. М. Лексикографічна база даних збірки М. Номиса “Українські приказки, прислів'я і таке інше” / І. М. Кульчицький, Н. Б. Осідач // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. Інформ. системи та мережі. — 2011. — № 699. — С. 321—331. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/ISM/2011_699/33.pdf*
58. *Кульчицький І. М. Розроблення WordNet-подібного словника української мови / І. М. Кульчицький [та ін.] // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. Інформ. системи та мережі. — 2010. — № 673. — С. 306—318. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/ISM/2010_673/34.pdf*
59. Лексикографія сучасної української мови : методичні матеріали, навчальні словники : для студ. Ін-ту журналістики / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка / Анастасія Іванівна Мамалига (упоряд.). — К. : Вид-во КДУ, 1994. — 116 с.
60. **Лендау, Сидні І.** Словники : мистецтво та ремесло лексикографії / Сидні І. Лендау / Пер. з англ. — К. : К.І.С., — 2012. — 480 с.
61. *Лещук Т. Проблеми уніфікації науково-технічних словників (з погляду лексикографічних засад) / Т. Лещук // Українська мова. — 2005. — № 2. — С. 44—55.*

62. Лісна М. І. Українська перекладна лексикографія: проблема безеквівалентності (друга половина ХХ ст. — початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Маріанна Ігорівна Лісна. — Харків, 2011. — 20 с.
63. Лозко Г. Перші українські словники / Г. Лозко // Українське народознавство. — 3-тє вид. — Х., 2005. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/kulturologiya/pershi_ukrayinski_slovniki
64. Ляшук Н. Кодифікація багатозначних лінгвістичних термінів у словниках цитатного типу / Наталія Ляшук // Українська мова. — 2011. — № 3. — С. 57—67.
65. Максимчук В. В. Особливості лексикографічного представлення авторських лексичних новотворів у сучасних неологічних словниках / В. В. Максимчук // Наукові записки. Серія “Філологічна”. — Острозька академія, 2010. — Вип. 17. — С. 256—264. — Режим доступу: <http://eprints.oa.edu.ua/729/1/6.pdf>
66. Мовчун Л. Словник української мови: додатковий том. Історія укладання та підсумки роботи / Лариса Мовчун // Українська мова. — 2011. — № 3. — С. 74—82.
67. Москаленко А. Нариси історії української лексикографії / А. Москаленко. — К. : Державне учбово-педагогічне видавництво “Радянська школа”, 1961. — 164 с.
68. Назаров С. М. Проект “Глоса”: система комп’ютерних навчальних словників / С. М. Назаров [та ін.] // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія філологія. Т. 6, вип. 2. — 2003. — С. 33—42.
69. Німчук В. В. Мовознавство на Україні в XIV—XVII ст. / В. В. Німчук. — К. : Наукова думка, 1985. — 224 с. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/nimchuk/nim.htm>
70. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв’язках з російською та білоруською / В. В. Німчук. — К. : Наукова думка, 1980. — 304 с.
71. Німчук В. Тимченко Є. — основоположник української наукової історичної лексикографії / В. Німчук // Українська історична та діалектна лексика. — Вип. 3. — Львів, 1996. — С. 26—34.

72. *Озерова Н. Г. Перший том словника української мови у 20-ти томах / Н. Г. Озерова, В. А. Широков // Мовознавство. — 2011. — № 2. — С. 3—13.*
73. *Паламарчук Л. С. Питання теорії і практики сучасної лексикографії / Л. С. Паламарчук // Мовознавство. — 1977. — № 4. — С. 3—12.*
74. **Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики) / Л. С. Паламарчук. — К. : Наукова думка, 1978. — 201 с.**
75. *Перебийніс В. І. Традиційна та комп'ютерна лексикографія : навчальний посібник / В. І. Перебийніс, В. М. Сорокін. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. — 218 с.*
76. *Пецак М. М. Нариси з комп'ютерної лінгвістики / М. М. Пецак. — Ужгород : Закарпаття, 1999. — 199 с.*
77. *Пецак М. М. Стан і перспективи комп'ютерної лексикографії в Україні / М. М. Пецак // Мовознавство. — 1996. — № 4—5. — С. 8—11.*
78. *Погрібна О. О. Дослідження семантичної структури іменникових дефініцій у тлумачному словнику / О. О. Погрібна // Мовознавство. — 2003. — № 1. — С. 84—89.*
79. *Познанська В. Д. Українська лексикологія, фразеологія та лексикографія. Практикум : навчальний посібник / В. Д. Познанська, М. О. Вінтонів, Л. В. Сегін. — Донецьк-Слов'янськ : ДонНУ, 2007. — 67 с. — Режим доступу: <http://mova.dn.ua/content/view/154/21/>*
80. *Полюга Л. Проблеми української лексикографії в освітянському процесі / Л. Полюга // Українська мова в освіті. — Івано-Франківськ, 2000. — С. 141—154.*
81. *Полюга Л. М. Складові елементи словників: із досвіду лексикографа / Л. М. Полюга // Записки з українського мовознавства. Зб. наук. праць — Одеса, 2006. — Вип. 16. — С. 299—307.*
82. *Полюга Л. Структура і функції словникових статей у лексиконах різних типів / Л. Полюга // Українська історична та діалектна лексика : зб. наук. праць. — Львів, 2003. — Вип. 3. — С. 16—23. — Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TKWork/TK_poluha_2003_01.htm*
83. *Полюга Л. Український лексикограф як особистість / Л. Полюга // Дивослово. — 2004. — № 6. — С. 54—55.*

84. Проблеми й перспективи авторської лексикографії. “Регіональний” словник поетичних неолексем (Рівненщина) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Національний ун-т “Острозька академія” / Галина Миколаївна Вокальчук (відп. ред.). — Вид. 2-ге, випр. і доп. — Острог : Острозька академія, 2008. — 192 с.
85. Родніна Л. Корифеї повоєнної української лексикографії (40—50 роки ХХ ст.) / Л. Родніна // Українська мова. — 2001. — № 1. — С. 91—95.
86. Русанівський В. М. Від універсальної бази лінгвістичних знань до комп’ютерного укладання словників / В. М. Русанівський, Н.Ф. Клименко // Мовознавство. — 1995. — № 4—5. — С. 6—7.
87. Русанівський В. М. Інформаційно-лінгвістичні основи сучасної тлумачної лексикографії / В. М. Русанівський, В. А. Широков // Мовознавство. — 2002. — № 6. — С. 7—48.
88. Русанівський В. М. Теоретико-лінгвістичні засади та інформаційно-комп’ютерне забезпечення україномовних лінгвістичних інтелектуальних систем / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, В. А. Широков // Мовознавство. — 1996. — № 4—5. — С. 3—7.
89. Світлична Т. В. Місце комп’ютерної лексикографії в загальному словникарстві. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ling/2010_2/5.pdf
90. Сінкевич Н. М. Сучасний електронний український словник як база лінгвістичного аналізу слова. — Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal///Soc_Gum/dlgum/2011.../Artcl31.pdf
91. Сірук О. Б. Тезаурус дієслів української мови: лінгвістичні проблеми та методика конструювання : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Олена Борисівна Сірук. — К., 2006. — 20 с.
92. Сніжко Н. В. Ідеографічний тезаурус як інформаційно-довідкова система при вивченні закономірностей структурно-функціональної організації лексики / Н. В. Сніжко, М. Д. Сніжко // Мовознавство. — 1996. — № 4—5. — С. 23—28.
93. Сніжко Н. В. Ідеографічний тезаурус як модель лексико-семантичної системи (за наслідками автоматизованого аналізу українських іменників) / Н. В. Сніжко // Мовознавство. — 1995. — № 6. — С. 28—35.

94. *Статєєва В. Ліна Костенко й українська лексикографія кінця ХХ — початку ХХІ століття / В. Статєєва // Культура слова. — 2010. — Вип. 73. — С. 54—64. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Kuls/2010_73/Stateyeva.pdf*
95. *Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм в українській лексикографії ХХ століття : автореф. дис. ... д. філол. наук : 10.02.01 / Любов Василівна Струганець. — К., 2002. — 33 с.*
96. *Струганець Л. В. Рукописний словник Я. Головацького — джерело дослідження діалектної лексики / Л. В. Струганець // Культура слова. — 1992. — Вип. 42. — С. 14—18.*
97. *Сучасна українська літературна мова. Орфографія, лексикологія, фразеологія, лексикографія : навч.-метод. посіб. / Л. І. Лонська ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси, 2011. — 263 с.*
98. **Тараненко О. О. Лексикографія // Українська мова: Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк [та ін.]. — К. : Укр. енцикл., 2004. — 824 с. — С. 296—297.**
99. **Тараненко О. О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника) / О. О. Тараненко. — К. : Кам'янець-Подільський, 1996. — 170 с.**
100. *Ткаченко О. До концепції нового “Словника української мови” (Перевидання з додатком чи новий словник?) / О. Ткаченко // Українська мова. — 2002. — № 1. — С. 18—24.*
101. *Томіленко Л. М. Галузева термінологія в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови (лексико-семантичний та словотвірний аспекти) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Людмила Миколаївна Томіленко. — К., 2010. — 19 с.*
102. **Указ Президента України від 07.08.1999 р. № 967 “Про розвиток національної словникової бази” // Офіційний вісник України. — 1999. — № 32.**
103. *Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія (м. Київ, Інститут української мови, 12—13 травня 2011 р.) / Відпов. ред. : к. філол. н. І. С. Гнатюк. — К., 2011. — 560 с.*
104. **Українська лексикографія другої половини ХХ — початку ХХІ століття : навч. посіб. / Н. О. Зубець ; Ред. :**

- Л. І. Кучеренко ; Запоріж. нац. ун-т. — 2-ге вид., доповн. — Запоріжжя, 2011. — 125 с.
105. **Українська лексикографія кінця XVI — II половини XVIII століття : лекції для студ. філол. ф-ту / О. А. Крижко ; Бердян. держ. пед. ун-т. — Бердянськ, 2003. — 38 с.**
106. *Хобзей Н. Сучасне українське діалектне словництво / Н. Хобзей // Confraternitas. Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича / Відп. редактор Микола Крикун, заступник відп. редактора Остап Середа. Львів, 2006—2007. — Режим доступу: www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/760Chobzej.pdf*
107. *Цимбалюк-Скопненко Т. В. Українська авторська лексикографія: здобутки й перспективи / Т. В. Цимбалюк-Скопненко // Українська мова. — 2010. — № 2. — С. 3—14.*
108. Черницький В. Б. Комп'ютерна лексикографія : навчальний посібник / В. Б. Черницький / Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова. — Миколаїв : НУК, 2004. — 84 с.
109. *Широков В. А. Всеукраїнський лінгвістичний діалог у контексті теорії лексикографічних систем / В. А. Широков // Мовознавство. — 2003. — № 6. — С. 3—7.*
110. **Широков В. А. Елементи лексикографії : монографія / В. А. Широков ; Укр. мовно-інформ. фонд НАН України. — К. : Довіра, 2005. — 304 с.**
111. **Широков В. А. Інформаційна теорія лексикографічних систем / В. А. Широков ; НАН України. Український мовно-інформ. фонд. — К. : Довіра, 1998. — 331 с.**
112. *Широков В. А. Технологічні основи сучасної тлумачної лексикографії / В. А. Широков [та ін.] // Мовознавство. — 2002. — № 6. — С. 49—86.*
113. **Широков В. А. Феноменологія лексикографічних систем : монографія / В. А. Широков ; НАН України. Укр. мовно-інформ. фонд. — К. : Наукова думка, 2004. — 327 с.**
114. Шульгіна В. Електронний тезаурус як різновид електронного видання / В. Шульгіна // Вісник Львівського університету. Серія Філологія. — 2004. — Вип. 34. — Ч. 1. — С. 323—326. —
Режим доступу:
www.franko.lviv.ua/faculty/Philol/www/visnyk/34_1/shulgina.doc

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

АБРЕВІАТУР (СКОРОЧЕНЬ) СЛОВНИК – лексикографічна праця, яка ...охоплює похідні слова, що утворені внаслідок аббревіації, тобто поєднання скорочених компонентів (найчастіше асемантичних частин слова або окремих звуків) кількох слів. А.с. містять як ініціальні скорочення, так і складноскорочені слова всіх структурних різновидів. Нерідко до реєстру словника долучають також найпоширеніші аббревіатурні запозичення та умовні графічні скорочення [СУМ Ф. – С. 307].

АВТОМАТИЧНИЙ СЛОВНИК – частина автоматизованої системи інтелектуального призначення із зібраними і певним чином упорядкованими найменуваннями понять у тій галузі знань, з якими працює або на які спирається дана автоматизована система. А.с. будують як кінцеву, дискретну відкриту структуру з автоматичними можливостями сприймання вхідних сигналів, організації своєї роботи й оформлення результатів та повідомлення про них користувачеві. А.с. найчастіше містить сукупність термінів і термінологічних словосполучень, систематизованих та представлених таблицями, семантичними сітками або семантичними деревами.

А.с. використовують у системах автоматизованого перекладу, в інформаційних системах і системах спілкування з комп'ютером природною мовою, як довідники при підготовці й розширенні словників, а також уточненні граматик цих систем. Для формування структури та в ролі джерельної бази пропонується використовувати існуючі друковані словники, рубрикатори та інформаційні класифікатори промислової і сільськогосподарської продукції, державні стандарти термінів та ін. В сучасних А.с. роблять спроби об'єднати в одній словниковій статті тлумачний тип з кількома мовним перекладним.

В Україні створено великі академічні автоматичні орфографічний та орфоепічний словники обсягом понад 100 000 реєстрових одиниць кожен, словник афіксальних морфем, активно розробляються тлумачний, синонімічний, фразеологічний та антонімічний словники, а також українсько-іншомовні й іншомовно-українські А.с. [Пещак. – УМЕ – С. 10].

АВТОРСЬКИЙ СЛОВНІК (СЛОВНІК МОВИ ПИСЬМЕННИКА) – лексикографічна праця, яка охоплює лексико-фразеологічний фонд творів певного автора. ...За повнотою охоплення мовного матеріалу авторські словники поділяють на:

- **повні**, у яких зафіксовано усю лексику з усіх творів письменника;
- **вибіркові**, які подають мову творів письменника за додатковими ознаками. Вибіркові словники завжди є комбінованими.

По-друге, ...А.с. поділяються на:

- ті, що подають не тільки загальні, а й різні розряди власних назв (особові імена та прізвища, географічні назви тощо) — це словники філологічно-енциклопедичного типу;
- ті, що обмежуються загальними назвами, за винятком хіба що міфологічних та переосмислених власних назв і фразеологізмів з власними назвами (згідно з досить поширеною думкою, власні назви не мають лексичного значення).

За повнотою інформації, що подається до слова, А.с. поділяються на:

- **власне словники**, які будуються за принципом словників тлумачного типу (з поясненням значень слів, їх ілюструванням, з можливими граматичними і стилістичними характеристиками) з елементами частотного і граматичного словників (із зазначенням частотності слововживання та наявних у тексті словоформ). Власне словники за ознакою повноти опису також можна поділити на більш і менш повні (так, у *“Словнику мови Шевченка”* однозначні слова, значення яких у письменника і в сучасній мові збігаються, як правило, не пояснюються, а тільки ілюструються);
- **словопоказчики** до мови письменників (із зазначенням місцезнаходження слова в тексті, а також частотності його вживання);
- **конкорданси**, або конкорданції [Тараненко. – УМЕ. – С. 355].

АЗБУКОВНИКИ – [< азбука] – рукописні словники-довідники, у яких статті розміщувалися за алфавітним принципом, нерідко зазначалися літературні джерела й мова, з якої походило пояснюване слово. А. відомі з XIII століття. 1627 р. Памва Беринда

випустив перший в Україні друкований А. “Лексіконъ словеноросскій и Имень Тлькованіє” [МФЕ. – С. 11].

АКЦЕНТОЛОГІЧНИЙ СЛОВНІК – словник нормативного наголошення слів [СУМ Ф. – С. 310].

АНТОНІМІВ СЛОВНІК – лексикографічна праця, що ...охоплює слова, протилежні за значенням [СУМ Ф. – С. 308].

АРГО СЛОВНІК – лексикографічна праця, яка ...містить лексику штучно створеної умовної говірки невеликої соціальної або професійної групи. В українській мові існували арго кобзарів, лірників (так звана лебійська, або шлепецька, мова), кушнірів, кожухарів, шаповалів, рашевців (бродячих торговців) тощо. Однак словників для цих арго в Україні не укладено [СУМ Ф. – С. 305].

Зазначимо проте: окремі лексико-семантичні групи арго подано у додатках (с. 351-385) до праці Лесі Ставицької (*Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : соціальна диференціація української мови / Л. Ставицька. — К. : Критика, 2005. — 464 с.*).

АСОЦІАТИВНИЙ СЛОВНІК (СЛОВНІК АСОЦІАТИВНИХ НОРМ) – лексикографічна праця, де ...до кожного реєстрового слова наведено асоціації, які це слово викликало у людей, що брали участь у психолінгвістичних експериментах [Кочерган. – ВДМ. – С. 257].

ВОКАБУЛА – (від лат. *vokabulum* – назва, слово) – окреме слово чужої мови, перекладене рідною мовою, як предмет заучування в процесі вивчення іноземної мови [Ганич. – С. 43].

1) окреме слово як предмет лексикології чи лексикографії; 2) у лексикографії – заголовок словникової статті; 3) іншомовне слово з перекладом рідною мовою [Пустовіт. – С. 223].

ГЛЮСА – (лат. *glossa* – слово, що потребує тлумачення...). 1. Незрозуміле або малозрозуміле (рідковживане, архаїчне, діалектне) слово чи вислів (переважно у давніх текстах). 2. Пояснення, переклад таких слів або висловів [Німчук. – УМЕ. – С. 92].

...Переклад чи тлумачення незрозумілого, застарілого слова або виразу, написані над чи під ним (інтерлінеарна Г.) чи на полях

рукопису або книги (маргінальна Г.). Спочатку Г. називалося саме незрозуміле слово чи вираз. Уперше Г. стали використовуватись у греків при вивченні поезії Гомера, пізніше – при тлумаченні окремих місць Біблії, а також юридичних текстів... Словники Г. іменувались глосаріями [Федосєєва. – ЛЕС. – С. 104].

ГЛОСАРИЙ – (лат. glossarium – словник, зібрання слів, що потребують пояснень) – зібрання глос [Німчук. – УМЕ. – С. 92].

...Словник з перекладом чи тлумаченням маловживаних слів, переважно з античної доби та стародавніх пам'яток писемності [МФЕ. – С. 79].

ГЛОСОГРАФІЯ – (від грецького γλώσσα — мова, мовлення і γράφω — писати), несловникова лексикографія: 1) сукупність лінгвістичних засобів і технічних прийомів, застосовуваних у давнину при перекладі (поясненні, тлумаченні) слова без відриву від тексту, в якому воно виступає; 2) сукупність глос певної доби, конкретного твору.

Як одиниця Г. глоса складається з **глосеми**, тобто пояснюваної лексеми (пор. вокабула — реєстрове слово в словниковій лексикографії) та **перекладу** (пояснення, тлумачення). Глосемами виступають переважно запозичені (іншомовні), застарілі або вузькодіалектні слова, а пояснення здебільшого даються зрозумілою літературною або розмовною мовою певного середовища.

Традицію пояснювати незрозумілі та малозрозумілі лексичні елементи за допомогою глос давньоруські книжники успадкували від греко-візантійських і старослов'янських. До 2-ї пол. 16 ст. Г. була основним видом лексикографічної праці в Україні. Найбільшого поширення набула в 16-17 ст. У Пересопницькому Євангелії, напр., налічується близько 200 глос, у Крехівському Апостолі – 115.

Г. хронологічно випереджує словникову лексикографію. Глоси були будівельним матеріалом для перших давньоукраїнських словників. Зібрання глос — **глосарій**, що міг функціонувати й у відриві від тексту, з якого зібрано глоси, — найдавніший тип словника.

Г. використовували Лаврентій Зизаній і Памво Беринда. Існувала вона і в період розвиненої лексикографії, бо лексикони не

були доступні широкому загалу, а в мову постійно входили іншомовні запозичення і власні неологізми, окремі елементи лексики застарівали. Невеликі глосарії під різними назвами (напр., “Словник маловживаних слів”, “Словник рідковживаних слів та діалектизмів”) нині друкуються при виданнях творів письменників, особливо давніх [Німчук. – УМЕ. – С. 99].

ГРАМАТИЧНИЙ СЛОВНИК – лексикографічна праця, що ...подає граматичні характеристики словоформ. Г.с. поділяють на:

- **морфологічні** (містять форми відмінюваних частин мови);
- **морфемні** (відображають морфемне членування слів або подають морфеми в алфавітному порядку. Існує кілька різновидів М.с. залежно від одиниць реєстру і способів їх упорядкування. У М.с. за алфавітом подають: 1) слова, поділені на морфеми (це словник **морфемної будови** слова); 2) морфеми в алфавітному порядку з частотними характеристиками використання — це **частотний** (прямий чи зворотний) словник морфем; 3) морфеми з їх валентними та частотними характеристиками — **частотно-валентний** словник морфем; 4) корені зі спільнокореновими словами, поділеними на морфеми – **гніздовий** М.с. [Клименко. – УМЕ. – С. 375];
- **...синтаксичні** (вказують на синтаксичну сполучуваність слів або містять переклад синтаксичних конструкцій) [СУМ Ф. – С. 310].

ДЕСКРИПТИВНІ СЛОВНИКІ – (описові) словники, у яких зафіксовано усі наявні в окремій сфері лексеми, представлено повний їх опис за певними характеристиками; вони лише описують зафіксовані явища, і їх якість залежить від повноти й точності такого опису. Напр., “Словарь української мови” за ред. Б. Грінченка, мета якого — якнайширше представити слова живої народної мови та лексику творів українських письменників до 1870 р. Також Д.с. є словники діалектної лексики, етимологічні, жаргонні, сленгові тощо [СУМ Ф. – С. 300].

ДЕФІНІЦІЯ – (лат. definitio – визначення < definitio – визначаю, обмежую) – стисле, наукове визначення якогось поняття, що містить у собі найістотніші ознаки визначуваного поняття;

тлумачення слова [МФЕ. – С. 97].

У лексикографії – ...пояснення, тлумачення, з'ясування суті мовної одиниці, що підпадає під процедуру лексикографування, під процедуру словникового опису. Д. треба розуміти не лише як з'ясування значення описуваної реєстрової одиниці, а значно ширше – як тип лексикографічного осмислення мовної одиниці. Найважливішими вимогами до Д. є: а) уникнення так званого замкненого кола, тобто, коли А пояснюють за допомогою В, а В – за допомогою А; і б) подання необхідної, але водночас і достатньої інформації [Демська. – С. 27].

ДИТЯЧОЇ ЛЕКСИКИ СЛОВНІК – лексикографічна праця, у якій представлена “дитяча” мова. Наприклад, словник “О детском языке” Л. Яценка (“Основа”, 1881, кн. 8; 45 слів), “Еще о детских словах” І. Новицького (“Основа”, 1862, кн. 9; 37 слів), “Дітські слова в українській мові” І. Франка (“Світ”, 1881, № 7; 61 слово) [Дзендзелівський. – УМЕ. – С. 300].

ДИФЕРЕНЦІЙНИЙ СЛОВНІК – (лат. differentia – розрізнення, відмінність) – розрізнявальний. Диференційний словник – це: 1) словник, що містить слова певної літературної мови, якими вона відрізняється від іншої спорідненої мови; 2) словник специфічних діалектних слів, за межами якого лишається загальнонародна лексика [МФЕ – С. 104].

ДІАЛÉКТНИЙ СЛОВНІК – словник, в якому подана лексика територіальних діалектів, її значення і слововживання. За способом пояснення значень більшість Д.с. належить до словників тлумачного типу. За обсягом відтворення лексики і семантики Д.с. поділяються на **тематичні й загальні**. ...Тематичні Д.с. репрезентують лексику однієї тематичної групи. ...Загальні Д.с. об'єднують лексику безвідносно до її тематичного поділу.

Д.с. будують за диференційним принципом відносно норм літературної мови: вони охоплюють лексику, яка відсутня у словниках літературної мови або в діалектній мові має відмінності морфемної будови, значення. Створення Д.с. повного типу, який подавав би всю лексику діалекту безвідносно до літературної мови, допускається лише теоретично, але на практиці ще не реалізовано [Гриценко. – УМЕ. – С. 147-148].

ДІАХРОННІ СЛОВНИКІ – лексикографічні праці, у яких відображений розвиток одиниць мовної системи протягом тривалого часу. До них належать **історичні** та **етимологічні** словники [СУМ Ф. – С. 301].

ЕКЗЕМПЛІФІКАЦІЯ – приклади, текстові ілюстрації: типові конструкції, цитати, фрагменти реальних текстів, які засвідчують функціонування пояснюваного у тих чи тих мовних умовах з таким чи таким значенням. Е. типова не для всіх словників, наприклад, вона недоцільна в орфоепічних або орфографічних словниках [Демська. – С. 27].

ЕКСТЕНСІВНИЙ СЛОВНІК – такий, що намагається охопити максимальну кількість одиниць (напр., *термінологічний словник певної галузі науки, тлумачний словник* тощо) [Тараненко. – УМЕ. – С. 610].

ЕЛЕКТРОННИЙ СЛОВНІК – лексикографічна праця, представлена на електронних носіях інформації; ...на противагу паперовим версіям словників або книжок (видрукуваних на папері) можна поставити електронні словники, записані за допомогою електронних пристроїв на електронних носіях інформації. Серед електронних носіїв інформації та пристроїв необхідно виокремити такі, як персональний / портативний комп'ютер, кишеньковий перекладач / словник, мобільний телефон, компакт-диск.

...Таким чином, **електронні** (або автоматичні) **словники**, за їх носієм та засобами відтворення, поділяємо на:

- 1) **комп'ютерні** (словники, які відтворюються з допомогою персонального або портативного комп'ютера):
 - **стаціонарні** (встановлюють на жорсткому диску комп'ютера);
 - **переносні** (записують на компакт-дисках і відтворюються на комп'ютері тільки за наявності в дисководі);
 - **інтернет-словники** (розміщують на комп'ютері-сервері в мережі й доступні з Інтернету).

Можливі комбінації таких комп'ютерних словників.

- 2) **кишенькові** (записані на кишенькових електронних пристроях тощо та відтворюються їх засобами, напр., кишенькові перекладачі);

3) **мобільні** (записані в мобільних телефонах та відтворюються на екрані телефону) тощо... [Демська. – С. 66].

ЕНЦИКЛОПЕДІЧНИЙ СЛОВНИК – енциклопедичні словники подають стисло характеристику предметів, явищ, подій, абстрактних понять, осіб і тому включають до реєстру здебільшого тільки іменники та іменникові словосполучення, не дають власне мовних параметрів реєстрових слів (за винятком наголосу та етимології для іншомовних слів), широко наводять власні назви, вміщують графічні ілюстрації. До цього лексикографічного жанру належать енциклопедії, енциклопедичні словники та довідники, біографічні словники, одномовні термінологічні словники. Протиставлення мовних і енциклопедичних словників не є абсолютним. Так, серед термінологічних словників лише перекладні можна вважати мовними; проміжним за своїм жанром є словник іншомовних слів. Тлумачні словники застосовують елементи енциклопедизму при поясненні значень слів, особливо етнографічної та термінологічної лексики, наводять графічні ілюстрації (у вітчизняній лексикографії останнє поки що не практикується) [Тараненко. – УМЕ. – С. 611-612].

Лексикографічна праця проміжного типу, яка має ознаки і енциклопедії, і лінгвістичного словника, що виявляються в доборі реєстрових слів, особливостях укладання статей; в енциклопедичних словниках ілюстрації до статей менш поширені або зовсім відсутні. До цього типу словників ...належить, напр., *“Країнознавчий словник-довідник” І. Дубовича (Львів, 2003)* [СУМ Ф. – С. 299].

Е.с. описують світ, пояснюють явища, поняття, дають бібліографічні довідки про знаменитих ... людей, відомості про країни й міста, про видатні події тощо... До енциклопедичних належать і галузеві термінологічні словники... [Кочерган. – ВДМ. – С. 250].

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ – грец. *enkyklopaideia* – кругове (загальне) виховання (навчання) – наукове чи науково-популярне довідкове видання, яке містить зведення знань з усіх (універсальна енциклопедія) чи окремих (галузева енциклопедія) галузей знань [МФЕ. – С. 127].

Довідникове видання, у якому зібрані найістотніші відомості з усіх або окремих галузей знань, подані у формі доступного пояснення. В Е. подана нелінгвістична інформація (опис понять, фактів, подій) із залученням різних графічних ілюстрацій [СУМ Ф. – С. 298].

ЕПІТЕТИВ СЛОВНИК – словник, де подано художні означення і обставини способу дії. До реєстру Е.с. входять прикметники, прислівники, рідше іменники та словосполучення [СУМ Ф. – С. 313].

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК – словник, що містить основні відомості про етимологію слів однієї мови чи групи або сім'ї споріднених мов. Існують різні види Е.с. Найбільш виразно розрізняються Е.с. **короткі** (популярні, шкільні) і Е.с. **повні** (наукові). Короткий Е.с. має обмежений реєстр слів, відзначається загальнодоступним викладом словникової статті, відсутністю бібліографічних посилань у статтях.

...Науковий Е.с. відзначається більшим (іноді максимальним) реєстром слів, докладнішим аналізом різних точок зору на етимологію відповідного слова, наявністю бібліографії. Реєстр наукового Е.с. однієї мови складається лише зі слів літературної мови... або, частіше, поряд з ними містить у більшому чи меншому обсязі також слова діалектні.

Численні відмінності між різними Е.с. наукового типу існують у будові словникових статей. Кожна стаття будується як розгляд етимології одного слова, кореневого чи похідного, або має гніздову структуру, коли під розглядуване реєстрове слово підводяться похідні від нього слова. В Е.с. групи або сім'ї споріднених мов роль реєстрового слова в статті виконує реконструйоване слово відповідної прамови або його основа чи корінь [Мельничук. – УМЕ. – С. 176].

ЖАРГОННИЙ (СЛЕНГОВИЙ) СЛОВНИК – словник із зафіксованою лексикою соціальних діалектів, що виникає і функціонує у великих групах мовців (переважно молодіжних), об'єднаних спільністю інтересів, насамперед професійних, однаковими захопленнями чи уподобаннями (спорт, мисливство, рибальство, театр, філателія та ін.), тривалим перебуванням у

певному середовищі (військова служба, навчання, виїзди на сезонні роботи, лікування в умовах стаціонару, ув'язнення тощо) [СУМ Ф. – С. 305].

ЗАГОЛÓВКОВІ ОДИНІЦІ – одиниці, що формують, творять реєстр словника. Кожна реєстрова одиниця паралельно є елементом мікроструктури словника – заголовковою одиницею, пояснюваним [Демська. – С. 25].

ЗНАКОВИЙ РІВЕНЬ МОВИ – рівень мови, на якому її одиниці виступають як знаки (словосполучення, слова і морфеми) [Кочерган. – ОЗМ. – С. 359].

ЗÓНИ МІКРОСТРУКТУРИ (ЗÓНИ СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ) – розділи мікроструктури, у яких міститься певний тип інформації про заголовкову одиницю. Загальновизнаними є такі типові зони: граматичні (морфологічні, синтаксичні) і стилістичні відомості про пояснюване, транскрипція (у мікроструктурі перекладних словників), скорочена етимолого-семантична інформація, опис, з'ясування, трактування значення пояснюваного, прикладовий матеріал [Демська. – С. 25-26].

ІДЕОГРАФІЧНИЙ СЛОВНІК – [грец. idea – образ, поняття, і graphō – пишу, креслю] – словник, у якому слова розміщені не за алфавітом, а за тематичним принципом [МФЕ. – С. 150].

ІНВЕРСІЙНИЙ (ЗВОРОТНИЙ, ОБЕРНЕНИЙ) СЛОВНІК – це такий словник, у ... якому слова розміщені у зворотному порядку, за кінцевими літерами.

Серед них розрізняють: **одноджерельні** — побудовані на основі реєстру одного словника; **різноджерельні** — охоплюють слова, взяті з різних словників (в українській лексикографії такі словники відсутні) [СУМ Ф. – С. 308].

...І.с. використовуються як посібники для наукових досліджень різних структурних рівнів мови, зокрема словотвору, фонетики, морфології, у програмах машинного опрацювання текстів тощо. З деякими застереженнями ними можна користуватися і як словниками рим [Бевзенко. – УМЕ. – С. 221].

ІНСТРУКЦІЯ – практичні правила користування словником для читача, або ж практичні правила укладання словника для укладача. І. характеризує, які саме одиниці увійдуть до реєстру і за яким порядком вони розташовуватимуться (абетковим чи оберненим, гніздовим чи тематичним), яким чином лексикографуватимуться, як оформлено граматичну і стилістичну інформацію, як організовано дефінітивну частину мікроструктури, які символічні позначення використано і за яких умов, як оформлено прикладовий матеріал, які саме шрифти використано для виділення тих чи тих зон [Демська. – С. 29].

ІНШОМОВНИХ СЛІВ СЛОВНІК – словник, у якому дається пояснення слів іншомовного походження, тобто слів, що на тому чи іншому мовному рівні зберегли сліди вихідної мови і відчуються в даній мові як чужі (на відміну від запозичених слів узагалі). В І.с.с. переважно зазначається джерело запозичення, тобто мова, через яку слово прийшло... [Паламарчук. – УМЕ. – С. 229].

ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНІК – словник, у якому подається з поясненням та документацією лексика давніх писемних пам'яток [Гринчишин. – УМЕ. – С. 231].

Лексикографічна праця, яка ...подає історію всіх слів, що функціонували протягом певного часового проміжку, із вказівкою на виникнення нових слів та значень і на їх зникнення [СУМ Ф. – С. 301].

КОМП'ЮТЕРНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ – лінгвістична дисципліна, у якій розробляються та використовуються комп'ютерні методи лексикографічних досліджень, підготовки лексикографічних баз, термінологічних банків тощо; напрям комп'ютерної лінгвістики [Штерн. – С. 198].

Комп'ютерна лексикографія займає чільне місце в комп'ютерній лінгвістиці як комп'ютерний лексикографічний інструментарій у мовознавстві.

...Лексикографічні системи дають змогу формувати словникові статті; зберігати текстову, візуальну та звукову інформацію; здійснювати обробку словникової інформації (аналіз, пошук, фільтрування, відтворення тощо). Використання у словникових статтях аудіо- та відеоінформації вимагає потужного

програмного та технічного забезпечення і призводить до ускладнення структури баз даних та інтерфейсу користувача лексикографічних систем.

...Комп'ютерні лексикографічні системи і програми залежно від мети їх використання можна поділити на дві великі групи:

- програми підтримки лексикографічних робіт;
- автоматичні словники різних видів, що містять лексикографічні бази даних.

Автоматичні словники розробляють як для інших програм обробки текстової інформації (програм-перекладачів, програм перевірки орфографії та автоматичного виправлення граматичних помилок тощо), так і для кінцевого споживача у вигляді окремого програмного лексикографічного виробу [СУМ Ф. – С. 319].

КОНКОРДАНС – (франц. concordance — узгодження, від лат. concordia — згода, від лат. cum — з, разом, і cor, cordis — серце) — словник, у якому біля кожного слова подано його контекст. Укладається здебільшого на одному тексті або на текстах одного письменника.

В основі К. завжди лежить певний закінчений текст чи закрита однорідна група таких текстів (твір, ряд творів, усі твори одного автора). Цим К. відрізняються від тлумачних словників, де наводяться уривки з текстів. К. задають синтагматику, тобто обов'язково показують хоча б мінімальне лексичне оточення кожної словоформи. Словопоказчики фіксують синтагматику слова непрямо, вказуючи сторінку і рядок, де слово зустрілося, а К. — прямо, подаючи оточення словоформи. На відміну від тлумачних словників, у К. відсутні пояснення значень слів і (відповідно) розподіл ілюстративних прикладів за значеннями. Реєстровою одиницею К. можуть бути слова, словоформи (впорядковані за алфавітом), компоненти складних слів, кожен з яких поданий окремо. Для кожного слова наведено набір словоформ, що зустрілися у тексті. Характеристиками реєстрових одиниць виступають абсолютна і відносна частота, рідше статистичні дані про використання в одному чи кількох творах [Дарчук. – УМЕ – С. 267].

КОНЦЕПЦІЯ СЛОВНИКА – система поглядів на статус, тип, призначення, обсяг, структуру, принципи відбору описуваних

одиниць і засади їх словникового опису. К.с., за усієї своєї типовості, має індивідуальний характер, тобто кожен конкретний словниковий опис ґрунтується на власних засадах, вдається до власних рішень [Демська. – С. 28].

КРИЛА́ТИХ ВІСЛОВІВ СЛОВНІК – лексикографічна праця, що ...містить сталі словесні формули: влучні вислови, звороти мовлення видатних осіб, які набули узагальненого змісту (стали афоризмами) і подані як цитати з їхніх творів; окремі слова і словосполучення на позначення назв історичних та міфологічних подій, що набули переносного значення; власні імена історичних, міфологічних та літературних персонажів, які стали символічними, тощо [СУМ Ф. – С. 315].

КРИ́ТИКА ЛЕКСИКОГРАФІ́ЧНА – оцінювання словникової продукції [СУМ Ф. – С. 296].

ЛЕКСИКОГРАФІ́ЧНЕ ПОРТРЕТУВА́ННЯ – новий лексикографічний жанр: репрезентація лексикографічної структури лексеми у словниковій статті за концепцією інтегрального опису мови Ю.Д. Апресяна.

Принципи інтегрального опису мови вимагають, щоб словник та граматики узгоджувалися між собою за типами розміщеної в них інформації та за способами її запису. Це означає, з одного боку, що кожній лексемі у словнику мають бути в явному вигляді приписані усі ті інформаційні одиниці, на які орієнтовані правила граматики (загальнолінгвістичні правила, у тому числі просодичні, семантичні, прагматичні, комунікативні та правила сполучуваності). З другого боку, кожне правило граматики має бути побудовано з урахуванням того, яка інформація приписана лексемам, що входять до сфери його дії.

Лексикографічні портрети лексичних одиниць, за Ю.Д. Апресяном, суттєво відрізняються від звичайного словникового опису: до них включаються деякі принципово нові типи інформації про лексему, що раніше ніколи не входили до словників. У той же час традиційні типи інформації, потрібні для тлумачення лексеми, суттєво розширюються. Таке тлумачення складається з цілої низки окремих семантичних структур, таких як асерція, пресупозиція, модальна рамка, рамка спостереження.

Семантичні компоненти самого тлумачення розподіляються на сильні (такі, що зберігають вживання лексеми за будь-яких умов) та слабкі (такі, що знімаються, викреслюються більш сильними елементами контексту). Збільшується й обсяг інформації, що сполучується. Якщо раніше у словникових описах лексичних одиниць враховувалася, переважно, лексична сполучуваність, то у лексикографічному портреті, натомість, обов'язково наводяться і моделі сполучення іншої природи: просодичні (зв'язані з логічним акцентуванням), морфологічні, синтаксичні, семантичні, прагматичні та комунікативні, а також обмеження на сполучуваність.

Напр., у загальному випадку лексикографічний портрет дієслівної лексеми складається з восьми зон, відповідно до кількості типів лексикографічної інформації: 1) морфологічної, 2) стилістичної, 3) семантичної, 4) прагматичної, 5) просодичної та комунікативної, 6) синтаксичної, 7) зони моделей сполучення слів, 8) фразеологічної [Штерн – С. 199-200].

ЛЕКСИКОГРАФІЯ – (від гр. *lexicos* *словниковий* або *lexicon* “словниковий запас” і *grapho пишу*) – розділ мовознавства, що займається укладанням, дослідженням словників і розробленням їх теоретичних засад.

...Незважаючи на те, що лексикографію вважають науково-прикладною дисципліною, вона має і практичну, і теоретичну частини. **Практична** частина цього розділу мовознавства являє собою процес укладання словників, який охоплює такі основні етапи, як збирання даних, укладання тексту і видання словника. **Теоретична** частина (**металексикографія**) розробляє засади укладання словників різного типу для забезпечення доступу до інформації, яку вони містять.

До теоретичної частини української лексикографії відносять також:

- вивчення **історичного розвитку лексикографії**, традицій укладання словників в Україні, умов, які впливали на укладання словників у минулі часи;
- **лексикографічну критику**, що виявляється в оцінюванні словникової продукції;

- **лексикографічну типологію**, яка пов'язана з класифікуванням словників за різними ознаками відповідно до призначення;
- вивчення **різних аспектів використання словників** (у навчальному процесі, як довідкова система даних, як матеріал для розгортання наукових досліджень) [СУМ Ф. – С. 296].

ЛЕКСИКОГРАФІЯ ДВОМОВНА – розділ мовознавства, пов'язаний зі створенням двомовних (перекладних) словників та опрацюванням їх теоретичних засад [Кочерган. – ОЗМ. – С. 354].

ЛЕКСИКОГРАФІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНА – розділ лексикографії, у межах якого розглядаються теоретичні питання й випрацьовуються практичні рекомендації та прийоми створення лінгвокраїнознавчих словників [Бацевич. – С. 100].

ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ – процес і процедура опрацювання довільної мовної одиниці, факту, явища згідно з визначеними теоретичними засадами, концепцією та інструкцією у словниковій праці [Демська. – С. 29].

ЛЕКСИКОН – (від гр. *lexikon* – словник). 1. Застаріла назва словника. Наприклад: *“Лексиконъ славеноросскій и имень тлъкованіє”* Памви Беринди (1627 р.). 2. Запас слів і виразів, що характерні для певної особи чи якоїсь галузі людської діяльності. *Багатий лексикон. Лексикон медиків* [Ганич. – С. 120].

1. Застаріла назва словника. 2. Запас слів певної особи або соціальної групи. 3. Іноді вживають на позначення фонду певної мови [МФЕ. – С. 214].

МАКРОСТРУКТУРА (СТРУКТУРА СЛОВНИКА) – наповнення, співвідношення та принципи організації усіх частин словникової праці, які й творять сам словник: передмова, інструкція, граматична інформація, власне словник, додатки, література тощо. Тобто М.с. – це загальна структура словника, включно з характером лексикографічного опрацювання мовних одиниць у ньому. М.с. становить змістову основу словника [Демська. – С. 24].

МЕТАМОВА СЛОВНИКА – ...набір типових формул при опису

значень слів. Крім формул, М.с. включає пояснення, позначки, види скорочень, умовні позначення [Демська. – С. 66].

МЕТАФОР СЛОВНІК – це лексикографічна праця, у якій ...кожне слово може бути вжите в переносному значенні за певного контексту, проте більшість метафор є okazіональними. У М.с. подаються лише слова, переносне вживання яких уже усталене. Метафоричного перенесення можуть зазнавати не лише окремі слова, а й лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля, тематичні групи. Так, систему термінів медицини використовують у публіцистичному стилі для опису економічних понять. Такі метафори теж вносять до М.с. [СУМ Ф. – С. 313].

МІКРОСТРУКТУРА (СЛОВНИКОВА СТАТТЯ) – базова одиниця словника. Певний текст, що пояснює, з'ясовує, трансформує (у перекладному словникові) тощо заголовкову, чи реєстрову, одиницю словника, задаючи її основні характеристики, залежно від типу словника. Залежно від типу та призначення словника мікроструктура може подавати тлумачення слова чи фразеологічної одиниці, наводити синонімічні, омонімічні, паронімічні ряди або антонімічні пари, перекладати, з'ясовувати походження чи структуру тощо описуваних мовних одиниць [Демська. – С. 25].

НЕОЛОГІЗМІВ СЛОВНІК – словник, який ...укладають на основі реєстру нових слів, що недавно з'явилися в мові, новизна яких відчувається мовцями. Н.с. дають цінний матеріал для доопрацювання інших лексичних словників відповідно до змін у лексичному складі мови [СУМ Ф. – С. 308].

ОМОНІМІВ СЛОВНІК – словник, ...у якому вміщені слова, що однаково звучать чи пишуться, але мають різне значення. Словники омонімів є водночас і тлумачними [СУМ Ф. – С. 308].

ОНОМАСТІЧНИЙ СЛОВНІК (ОНОМАСТИКОН) – словник або список, складений, як правило, окремо для різних категорій власних назв – антропонімів, топонімів тощо з лінгвістичними та екстралінгвістичними поясненнями [Лобода. – УМЕ. – С. 82].

Словники власних назв, які укладають на основі реєстру індивідуальних найменувань окремих одиничних об'єктів. Залежно від типу власної назви виокремлюють:

- **антропонімічні** (власних назв людей);
- **космонімічні** (власних назв небесних об'єктів);
- **топонімічні** (власних географічних назв), серед яких розрізняють: **гідронімічні** (власних географічних назв водних об'єктів); **ойконімічні** (власних географічних назв населених пунктів) та ін.

О.с. можуть бути **етимологічними** і **перекладними** [СУМ Ф. – С. 306].

ОРФОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК – словник, в якому в алфавітному порядку дано перелік нормативного написання слів та їх окремих форм відповідно до чинного правопису. О.с. належать до найпоширеніших лексикографічних посібників, оскільки вони безпосередньо використовуються в навчальному процесі й повсякденній практиці. Будь-які зрушення в правописному кодексі, що регламентує всі орфографічні зміни й нововведення, спричиняються до оновлення існуючих або створення нових О.с. [Паламарчук. – УМЕ. – С. 443].

ОРФОЕПІЧНИЙ СЛОВНИК – словник, в якому зафіксовані норми літературної вимови біля кожного з реєстрових слів, поданих в алфавітному порядку. Транскрипція застосовується у всіх випадках, коли треба передати вимову, відмінну від написання [Єрмоленко. – УМЕ. – С. 444].

ПАРЕМІОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК – словник, що подає в певному порядку (за алфавітом або частіше тематично, нерідко з покажчиком опорних слів) той чи інший різновид паремій.

П.с., поряд із фразеологічними словниками й словниками або збірками крилатих слів (висловів) та афоризмів, перифразів, фіксують і коментують різні усталені звороти народної мови. Найпоширенішим П.с. є словник прислів'їв і приказок та добірки різноманітних примовок (переважно при словниках прислів'їв і приказок), зокрема жартівливих (часто римованих, каламбурних) вітань і прощань, побажань, тостів, припрошувань (*Будьте здорові, в кого чорні брови!; Великий рости!; Дай, Боже, щоб усе було*

гоже!; Чим багаті, тим і раді!; Земля йому пухом!), прокльонів і погроз, часто несерйозних (*Матері їх ковінька!; Щоб тебе дощ намочив!*) [Тараненко. – УМЕ – С. 460].

ПАРОНІМІВ СЛОВНІК – лексикографічна праця, яка ...містить пароніми – слова, подібні за формою, але цілком або частково відмінні за значенням [СУМ Ф. – С. 308].

ПЕРЕКЛАДНИЙ (ДВОМОВНИЙ АБО БАГАТОМОВНИЙ) СЛОВНІК – словник, у якому до реєстрових слів однієї мови даються відповідники іншою мовою, тобто заголовні слова вихідної мови перекладаються лексичними засобами другої мови.

П.с. поділяються на **загальномовні**, або філологічні, та **спеціальні**. Крім двомовних, є багатомовні П.с, які, зокрема, досить зручні для практичного вивчення кількох іноземних мов (напр., словники лексичних мінімумів різних мов), для наочного зіставлення різномовних термінів окремих галузей науки, техніки тощо і перекладу їх на потрібну мову... [Паламарчук. – УМЕ. – С. 465].

...у П.с. до реєстрових слів однієї мови подані відповідники іншою мовою (мовами), тобто здійснено їх переклад. Деякі П.с. поєднуються з іншими типами словників. Напр., *“Російсько-український словник сталих словосполучень” С. Головащука, К., 2001 р. — фразеологічно-перекладний; Лучик А. А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. – К.: Довіра, 2004. – 495 с. – лексико-граматично-фразеологічно-перекладний* [СУМ Ф. – С. 311-312].

ПЕРИФРАЗ СЛОВНІК – лексикографічна праця, яка ...містить слова й усталені словосполучення, що є образними, описовими назвами предметів, явищ, істот, осіб тощо, позначених реєстровими словами [СУМ Ф. – С. 313].

ПОРІВНЯНЬ СЛОВНІК – словник, який ...укладають на основі порівнянь, виписаних із творів художнього і публіцистичного стилів. Реєстровими в П.с. можуть бути або слова, що вказують на суб'єкт порівняння (те, що порівнюють), або слова, які вказують на об'єкт порівняння (те, з чим порівнюють) [СУМ Ф. – С. 313].

ПРЕСКРИПТИВНІ (НОРМАТИВНІ) СЛОВНИКІ – лексикографічні праці, які ...подають кодифіковану норму формальних, семантичних та функціональних характеристик слів літературної мови; представлена в них норма є обов'язковою для всіх користувачів літературної мови. Напр., “Словник української мови” в 11-ти томах, у якому вказано значення слів, їх стилістичне вживання, граматичні форми та наголос [СУМ Ф. – С. 300].

ПРИНЦИПИ ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ – ...критерії науково-аналітичних дій, методологічні основи, на яких ґрунтується праця словників. Виділяють такі основні П.л.:

1. **Спадкоємність** лексикографічних творів: будь-які словники під час опису певного словникового матеріалу завжди спираються на існуючі лексикографічні традиції.

2. Значна роль **суб'єктивного чинника** при створенні словників. ...Наприклад, суб'єктивний чинник відіграє свою роль у процесі подання значень у словниковій статті багатозначних лексем: лише лексикограф може вирішити, який з методів обрати: **історичний**, коли розташування значень ґрунтується на етимологічному описі розвитку значень, а сучасні й найбільш вживані значення, таким чином, залишаються останніми в семантичній структурі; або **емпіричний**, що базується на сучасному розумінні актуальності того або іншого значення слова (що, природно, кожний лінгвіст і навіть звичайний носій мови бачить зі своєї точки зору).

3. Зумовленість жорстким **прагматизмом**. ...Кожний словник завжди зорієнтований на певного читача, враховує особливості мов та потребу в певних лексикографічних працях у певний час.

4. **Нормативність** у відборі лексики. Виходячи з нормативно-стилістичних завдань словника, не можна дозволити необмежене використання в ньому ненормативних засобів мовлення, навіть тих, що широко зустрічаються в різних сферах слововживання. Не можна забувати, що словник безпосередньо пов'язаний з виробленням літературної норми мови в кожену епоху.

Разом з тим слід враховувати, що багатство мови виявляється перш за все в тому, що вона складеться не тільки з нейтральних, стилістично не маркованих засобів. ...Тому нормативний словник

покликаний вказати сучасні (діючі) норми слововживання, необхідно відбити також й усю різноманітність лексичної системи.

5. Теоретична та практична **багатоплановість** лексикографічних творів: під час будь-якого наукового аналізу словникового складу мови завжди залишаються неврахованими деякі аспекти, що могли б подати певне явище в іншому вигляді, з іншої точки зору. Філософсько-діалектична відносність лексикографічного опису мовних одиниць тягне за собою можливість існування великої кількості словникових творів [Дубічинський. – С. 6-8].

РЕЄСТР – упорядкований згідно з визначеним критерієм чи критеріями список словникових одиниць, що підлягають опису, поясненню, з'ясуванню, перекладу тощо. Реєстр можуть формувати одиниці будь-якого мовного рівня: морфеми (у морфемних або граматичних словниках), лексеми, фраземи, синтагми, цитати та ін. [Демська. – С. 24].

РЕЄСТРОВІ ОДИНИЦІ – одиниці, що формують, творять реєстр словника. Кожна реєстрова одиниця паралельно є елементом мікроструктури словника – заголовковою одиницею, пояснюваним [Демська. – С. 25].

РЕМАРКА – лексикографічний засіб вказівки на нормативну / ненормативну, стилістичну або іншу специфіку пояснюваного. Використання ремарок передовсім покликане потребою експлікації норми, чи точніше – позначення того, що від неї відхиляється [Демська. – С. 26].

Скажімо, ...найчастотнішими **стилістичними** ремарками у “Словнику української мови” у 20-ти томах є: *розм., перен., діал., заст., спец., рідко.* Напр.: **АБЬЩИЦЯ**, і, ж., *розм.* Річ або справа, що не має ніякої цінності чи значення; дрібниця, дурниця; **БАКША́**, і, ж., *діал.* Баштан; **АДВОКА́Т**, а, ч. 2. *перен.* Людина, яка заступається за кого-небудь, захищає когось; **ВАКА́ЦІЇ**, ій, *мн., заст.* Канікули, перерва в роботі навчальних закладів, установ; **БА́БРАТИ**, аю, аеш, *недок., рідко.* 1. *що, чим.* Бруднити, мазати.

Галузеві ремарки, позначаючи нормативні терміноодиниці (напр., *біол., геол., інформ., лінгв., мед.* і т.ін.), наводяться при словах і термінологічних словосполученнях головним чином у тих

випадках, коли з дефініції не можна чітко визначити галузь, до якої вони належать [Чумак В. – iros@zeos.net].

РИМА́РІЙ – (грец. рима – *rhythmos* – розмірність) – словник рим, уживаних у певній національній поезії відповідної історичної доби. Інша назва – **римівник** [МФЕ. – С. 355].

Римівники подають ряди слів або слівформ із тотожними чи співзвучними кінцевими частинами. Ці лексикографічні праці використовують поети з метою пошуку потрібних рим, а також спеціалісти з теорії літератури. Розрізняють: **загальні словники рим і словники рим окремих письменників** [СУМ Ф. – С. 314-315]

СЕЛЕКТІВНИЙ СЛОВНІК – лексикографічна праця, що ...обмежує відбір залежно від обсягу і призначення словника (напр., *тлумачний словник іношомовних слів, орфографічний словник складних випадків правопису* тощо) [Тараненко. – УМЕ. – С. 610].

СЕМАНТИЗА́ЦІЯ – у лексикографії: ...виявлення значення мовної одиниці, її змісту у процесі філіації [Демська. – С. 29].

СЕМАНТИ́ЧНИЙ СЛОВНІК – словник, у якому витлумачено зміст лексичних одиниць і їхні семантичні зв'язки з іншими лексичними одиницями; слова в семантичному словнику групуються навколо якоїсь ідеї подібно до того, як то є в ідеографічному словнику, але на відміну від ідеографічного словника у ньому дається додаткова семантична інформація про лексичну семантику, в тому числі відомості про семантичні множники (семи) в кожній лексичній одиниці, їхню кількість, встановлену за допомогою частотних показників, та відносну вагу дефініції [Кочерган. – ОЗМ. – С. 377].

СИНО́НІМІВ СЛОВНІК – словник, що подає ряди синонімів, переважно за алфавітним розташуванням їхніх доміант. С.с. містить або тільки лексичні синоніми (із залученням слівотвірних), або лексико-фразеологічні, або тільки фразеологічні... [Тараненко. – УМЕ. – С. 589].

Словник, ...у якому подаються ряди слів, що перебувають в синонімічних відношеннях, тобто близьких або тотожних за значенням лексем. Словникові статті у С.с. найчастіше містять або

лексичні синоніми із залученням словотвірних, або **фразеологічні**. Відомі й лексико-фразеологічні словники синонімів. С.с. можуть бути: **перекладні**, у яких до синонімічного ряду однієї мови добирається відповідний синонімічний ряд іншої; **тлумачні**, в яких подаються синоніми із тлумаченням їх значення (в українській лексикографії відсутні) [СУМ Ф. – С. 307].

Сино́псис – етимолого-семантична інформація, тобто вказівка на мову-джерело лексикографованої одиниці, як правило, лексеми або фраземи, та її графічне оформлення у мові-джерелі (напр., до лексикографія: з грец. *λεξιχός* – словесний і *γράφω* – пишу) [Демська. – С. 26].

Синхронний словник – лексикографічна праця, у якій ...представлена система мовних одиниць у їх статиці, тобто на окремому часовому зрізі. Залежно від кількості використаних мов С.с. поділяють на **одномовні** та **перекладні** (двомовні чи багатомовні) [СУМ Ф. – С. 303].

“Словáрь української мови” Б. Грінчénка – перекладний українсько-російський словник. Виданий 1907-1909 рр. у Києві у 4 томах за редакцією Б. Грінченка. Налічує близько 68 000 слів. У кінці 4 тому окремим додатком наводяться “Крестные имена людей”. Це найповніший і лексикографічно найдосконаліший український словник до початку ХХ ст. Працю над словником розпочали ще Є. Тимченко і Б. Науменко, які впорядкували лексичний матеріал журналу “Основа” 1861-1862 рр. та пізніші лексичні нагромадження, 1897 р. опублікували (за російським правописом) перші аркуші (літери А-В) як додаток до журналу “Киевская старина”. З 1902 р. до роботи над словником було залучено Б. Грінченка. Він використав праці багатьох кореспондентів журналу “Киевская старина”, дібрав матеріали з творів художньої літератури і фольклорних джерел, частково послуговувався попередніми словниками подібного типу, додав значний власний матеріал (діалектні і фольклорні записи).

“Словарь української мови” став словником української живої мови. Тут поряд із загальноновживаними словами фіксуються і діалектизми, часом вузьколокальні; вони здебільшого документуються. Українські реєстрові слова пояснюються

російськими відповідниками чи описово, переважна більшість їх ілюструється реченнями; при назвах рослин і тварин, як правило, наводяться їхні латинські наукові відповідники. Широко представлена українська фразеологія, часто з поясненням її походження. У передмові Б. Грінченко подав стислий, але досить докладний огляд історії української лексикографії.

Українська частина словника надрукована новим, спеціально для цього розробленим Б. Грінченком правописом, т.з. **грінчевичівкою**, що акумулювала все краще з попередньої української правописної практики і яка лежить в основі сучасного українського правопису [Дзендзелівський. – УМЕ. – С. 610].

СЛОВНІК – 1. Словниковий склад мови, лексика [Тараненко. – УМЕ. – С. 563].

1) Зібрання слів, розташованих у певному порядку (алфавітному, гніздовому, тематичному тощо), в якому з'ясовується значення мовних одиниць, наводиться різна інформація про них або переклад на іншу мову чи подаються відомості, що визначаються словами. С. відіграють велику роль у духовній культурі народу, в них відображені знання, якими володіє суспільство у певну епоху. С. виконують інформативну функцію (дають змогу прилучитись до знань) і нормативну функцію (допомагають оволодіти мовними нормами). Залежно від призначення мовного матеріалу і способів його опрацювання розрізняють **енциклопедичні С.** і **лінгвістичні** (філологічні) С. 2) Сукупність слів, які використовує конкретна мовна особистість [СКМ. – С. 61-62].

...Довідникове видання у формі книги чи компакт-диска (або іншого носія цифрової інформації), що містить зібрання слів або інших мовних одиниць з інформацією про їх будову, значення, написання, вимову, вживання, походження тощо чи з перекладом їх іноземною мовою [СУМ Ф. – С. 298].

СЛОВНИКА́РСТВО – 1) практика укладання словників; 2) словники певної мови різного типу і статусу; 3) словникова індустрія [Демська. – С. 22].

СЛОВНІ́К МІЖМОВНИ́Х ОМОНІ́МІВ – лексикографічна праця, у якій ...дається зіставна семантична характеристика тих слів..., що

повністю або частково збігаються за формою, але різняться змістом [Кочерган. – РУМО. – С. 2].

СЛОВНІК МІЖМОВНИХ ПАРОНІМІВ – лексикографічна праця, яка містить слова, що ...мають близьку фонетико-морфологічну форму і не збігаються за значенням [Кононенко. – С. 6].

“СЛОВНІК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ” В 11-ТИ ТОМАХ – перший в історії української лексикографії великий тлумачний словник, що відбиває стан української літературної мови від І. Котляревського до кін. 70-х рр. ХХ ст. Виданий 1970-1980 рр. у Києві. Містить 134 058 слів. Створений колективом учених Інституту мовознавства АН УРСР (І. Білодід, Л. Паламарчук, В. Русанівський, А. Бурячок, В. Винник, Г. Гнатюк, С. Головащук, Л. Родніна, Л. Скрипник, Т. Черторизька, Л. Юрчук та ін.) на базі кількомільйонної лексичної картотеки. Крім загальноновживаної лексики і фразеології, СУМ охоплює також значну частину лексичного складу мови, що відійшла до пасивного мовного фонду, але свого часу активно вживалася і тому засвідчена як у фольклорі, так і в творчості майстрів слова; фіксуються у словнику часто вживані діалектизми та слова, що стоять на межі літературного вживання. Включаючи надзвичайно великий і різноманітний щодо походження, функціонування і стилістичного застосування лексико-фразеологічний матеріал, СУМ має нормативне спрямування. Це забезпечується ретельним опрацюванням кожного слова, тобто: 1) розкриттям через тлумачення основних значень і відтінків значень реєстрових слів; 2) поданням найважливіших граматичних форм і наголосу цих слів; 3) наведенням до них (де це потрібно) стилістичних ремарок і спеціальних позначок; 4) ілюструванням функціонування в мові витлумачуваного слова чи фразеологізму фактичним матеріалом з різних джерел [Паламарчук. – УМЕ. – С. 612].

“СЛОВНІК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ” В 20-ТИ ТОМАХ – ...словник тлумачного типу, у створенні якого використано найновіші досягнення комп'ютерної техніки. Він охоплює загальноновживану лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані в С., відображають лексику текстів художньої літератури, починаючи з

кінця XVIII століття до наших днів, Біблії, народної творчості, публіцистики, науково-популярних і наукових праць, мови засобів масової інформації та ін.

Вийшов у світ перший том 20-томного видання С. (грудень 2010 року), який містить 11 530 словникових статей (літера А – 4 388, літера Б – 7 142; 912 стор.). Головний науковий редактор В.М. Русанівський. Науковий керівник проекту – В.А. Широков. Укладачі: Л.Л. Шевченко, В.В. Чумак, Г.М. Ярун, І.В. Шевченко, О.В. Бугаков, В.М. Білоноженко. Науковий редактор Н.Г. Озерн. Видавництво “Наукова думка” [www.ndumka.kiev.ua].

...У 20-томнику перші 18 томів містять загальну лексику, а географічні назви (близько 70 тисяч назв) подано в останніх двох томах. У надзвичайно ґрунтовній передмові до Словника (т. 1) зазначено, що “у його авторів виробився новий погляд на тлумачний словник як на певну “Summa Lexicographiae”...” Таке тяжіння до повноти словника не може не тішити...

...Як зазначено на с. 10 С., сьогодні лексикографічна база Українського мовно-інформаційного фонду, якому надано статус науково-дослідного інституту НАН України, налічує понад 550 тисяч реєстрових одиниць. Порівняймо: в одинадцятитомнику ... було подано 137 109 слів.

...До роботи над С. долучилися науковці Інституту української мови, Інституту мовознавства імені О.О. Потебні, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного лінгвістичного університету (загалом працювали близько сорока лексикографів).

У С. ...вперше буде цитовано майже 200 нових авторів, яких українська радянська лексикографія навмисне чи вимушено замовчувала. ...Число гасел у новому словнику буде втричі більшим, ніж в одинадцятитомнику, що вийшов у 1971-1980 роках [Павличко Д., Пилипчук Д. – ukrslowo.org.ua].

До реєстру С. входить як загальнономовна лексика, так і слова, що належать до різних галузей науки, техніки, мистецтва і т.ін. Це термінологія, емоційно-експресивна лексика, професіоналізми тощо, які виступають складниками загальнонародного лексичного фонду української мови. Стилістичні та граматичні характеристики реєстрових слів і словосполучень у СУМ-20 фіксуються за допомогою відповідних ремарок, що подаються світлим курсивом у лівій частині словникової статті.

Порівняно із “Словником української мови” в 11 томах у С. уведено такі нові ремарки: *бібл.* (біблійна лексика та фразеологія), *екол.* (екологія), *інформ.* (інформатика), *палеонт.* (палеонтологія), *рел.-церк.* (реалії тільки християнської релігії) [Чумак В. – iros@zeos.net].

СЛОВОВЖИВАНЬ СЛОВНІК – словник, у якому ...подано нормативне вживання слів. Значно частіше ... створюють словники лише тих слововживань, які викликають труднощі в мовців [СУМ Ф. – С. 315].

СЛОВОТВІРНИЙ (ДЕРИВАЦІЙНИЙ) СЛОВНІК – словник, що лексикографічно параметризує словотвірну систему мови. Реєстровою одиницею у С.с. є або слова, упорядковані в гнізді залежно від ступеня похідності та відношень між твірними і похідними словами, або словотворчі компоненти слова з їхніми семантичними словотвірно-функціональними характеристиками, що визначені за взаємовідношеннями словотвірної основи і форманта. Бувають С.с. частотно-валентні, в яких словотвірні одиниці супроводжуються даними про частоту, продуктивність, активність, валентність у мові. С.с. укладають на основі реєстрів тлумачних, перекладних, термінологічних, частотних словників, які доповнюють даними іншомовних словників, а також нових слів [Клименко. – УМЕ. – С. 621].

...У С.с. представлені або гнізда споріднених слів, побудовані залежно від ступеня їх похідності та відношень між твірними і похідними словами, або твірні компоненти слова з їх семантичними та словотвірно-функціональними характеристиками, які визначаються за взаємовідношенням словотворчої основи та форманта, адже окремо взятий афікс може мати кілька значень, може бути поліфункціональним. За словотвірним словником можна з’ясувати похідність слова [СУМ Ф. – С. 310].

СМИСЛОВОЇ СПОЛУЧУВАНOSTІ СЛІВ СЛОВНІК – лексикографічна праця, що ...містить список словосполучень, у які може входити реєстрове слово. Такі словники, як правило, обмежені кількома граматичними класами, наприклад, прикметниково-іменниковими, дієслівно-іменниковими, дієслівно-прислівниковими сполученнями. Їх використовують переважно

вчителі з навчальною метою (особливо для вивчення іноземних мов) [СУМ Ф. – С. 316].

СТАТИСТИЧНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ — галузь лексикографії, що застосовує кількісні методи вивчення мови, розробляє теоретичні проблеми укладання й використання частотних словників різних типів: словоформ, слів, словосполучень, словопоказчики, конкорданси, словники мови письменників і т.ін. Виникла на поч. 20 ст. В Україні почала розвиватися у 50-і рр. — з укладанням словників мови І. Котляревського і Т. Шевченка. В 60-х рр. 20 ст. укладено п'ять мікрочастотних словників: художньої прози, драматургії, поезії, наукової та суспільно-політичної літератури (кожний на вибірці 10 000 слововживань) [Перебийніс. – УМЕ – С. 644].

СТИЛІСТИЧНИЙ СЛОВНИК – лексикографічна праця, у якій ...наведені слова, які мають додаткове експресивно-стильове забарвлення. Спробу укладання такого словника здійснив І. Огієнко, створивши “Український стилістичний словник” [СУМ Ф. – С. 308].

ТЕЗАУРУС – (грец. thesaurus – скарб, скарбниця) – 1. Словник, що подає лексичний склад мови за семантичними розрядами (поняттєвими рубриками) різного ступеня узагальнення і кількості з перехресним групуванням... 2. Інформаційно-пошуковий словник, що подає в алфавітному порядку сукупність термінів (дескрипторів) певної галузі знань із систематизацією їхніх ієрархічних та корелятивних відношень... 3. Словник (здебільшого тлумачного типу), завданням якого є повне охоплення лексичного складу мови [Тараненко. – УМЕ. – С. 627].

Основне завдання Т. – найповніше охоплення лексичного складу мови. Оскільки повне відображення живої мови неможливе, Т. укладають лише для мертвих мов або для попередніх періодів розвитку живих мов, зафіксованих у писемних пам'ятках. До Т. відносять також повні словники мови письменників. В українському мовознавстві наявні тільки словники мови письменників, близькі до тезаурусів: *Словник мови Шевченка. В 2-х т. / [ред. колегія : В. С Ващенко (відп. ред.) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1964. — 484 с.; Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка. У 3-х т. / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. — Харків : ХДУ, 1978—1979.*

Ідеографічні словники, що подають лексичний склад мови за семантичними розрядами (поняттєвими рубриками, або полями) з перехресним групуванням. Групи лексем у таких словниках об'єднані за близькістю значень, родо-видовими відношеннями, наприклад, *всесвіт — жива природа — рослинний світ, тваринний світ, людина* і т.д. [СУМ Ф. – С. 304].

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНІК – різновид лінгвістичного словника, в якому подано термінологію галузі (чи кількох галузей) знань. ...Т.с. бувають різних типів і призначення: за кількістю представлених мов — одно-, дво- і багатомовні.; за наявністю і принципом тлумачення термінів.; тлумачні з елементами етимології.; за галуззю або галузями знань — галузеві, вузькогалузеві, полігалузеві, загальнонаукові.; за повнотою представленої термінології — повні й короткі. ...Найпоширенішим типом є перекладний двомовний словник [Симоненко. – УМЕ. – С. 682-683].

ТІЛЬДА – (~) [ісп. tilde < лат. titulus – напис] – діакритичний знак, який використовують у лінгвістичній транскрипції у різних значеннях. У словниках знак Т. (~) використовують для позначення слова або його частини в разі їхнього повторення [МФЕ. – С. 411].

ТИПОЛОГІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНА – класифікування словників за різними ознаками відповідно до їх призначення [СУМ Ф. – С. 296].

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНІК – універсальний одномовний словник, що подає лексико-фразеологічний склад мови з поясненням значення, граматичних та стилістичних особливостей, уживання реєстрових одиниць, а також з такими менш обов'язковими лексикографічними параметрами, як вимова, правопис словоформ, етимологія, перша писемна або словникова фіксація, наведення синонімів та антонімів, іншомовних відповідників тощо.

У Т.с. найповніше реалізуються дві основні функції лексикографії — опис і нормалізація словникового складу мови за допомогою компактної і зручної для користування наукової моделі... з одночасним стилістичним та ортологічним його

впорядкуванням, що сприяє піднесенню мовної культури народу [Тараненко. – УМЕ. – С. 688].

ТРАНСКРІПЦІЯ – точне передання умовними позначеннями специфіки вимови певної мови; ця інформація стосується двох аспектів, по-перше, звукового складу одиниці і, по-друге, просодії (наголосу і тону). Згідно з усталеною традицією (хоч останнім часом така традиція зазнає змін) лише мікроструктура перекладного словника матиме зону транскрипції [Демська. – С. 26].

ТРУДНОЩІ МОВЛЕННЯ (МОВИ) СЛОВНИК – різновид словників слововживання, містить складні випадки вживання, побудови, вимови і написання мовленнєвих висловів, окремих слів і словоформ [СУМ Ф. – С. 315].

УНІВЕРСАЛЬНИЙ СЛОВНИК – словник, ...для якого принципово важливо розглянути кожне слово в контексті всієї системи лексичних одиниць і в межах багатьох типових для конкретного слова висловлювань... [Демська. – С. 81].

ФІЛІАЦІЯ – членування слова на значення (тоді, коли йдеться про словники, завданням яких є з'ясування значення). Філіація без семантизації позбавлена сенсу, оскільки лише через семантизацію можна експлікувати вичленовані значення пояснюваного [Демська. – С. 29].

ФРАЗЕОГРАФІЯ – теорія і практика укладання фразеологічних словників різних типів [СУЛМ ЛФп. – С. 130].

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК – словник, що подає фразеологічні одиниці в алфавітному порядку або за темами (ідеографічний тип). За призначенням Ф.с. бувають реєстраційні, перекладні й тлумачні. За способом подання — алфавітні й гніздові з комбінованими різновидами. Залежно від розуміння фразеології — від досить широкого трактування, коли до її складу залучають пареміологічні одиниці., до вузького (обмеження лише ідіомами) — Ф. с. охоплюють матеріал по-різному [Білоноженко. – УМЕ. – С. 773].

ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ АНТОНІМІВ СЛОВНІК – лексикографічна праця, у якій подано тлумачення значення фразеологізмів-антонімів, наведено синоніми до кожного з них і цитати із творів українських письменників [СУМ Ф. – С. 308].

ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СИНОНІМІВ СЛОВНІК – лексикографічна праця, яка містить ...фразеологічні одиниці, що близькі (чи тотожні) за своїм основним значенням, але відрізняються образною структурою, значеннєвими відтінками, емоційно-експресивним забарвленням або належністю до того чи іншого функціонального стилю. Такі близькі або тотожні за своїм значенням фразеологічні одиниці звичайно співвідносяться з певним словом загальнономовного вживання, виконують однакові з ним синтаксичні функції і утворюють синонімічні ряди, які можуть складатися з двох, трьох, чотирьох і більше фразеологізмів [СФС. – С. 5].

ФУНКЦІЇ СЛОВНИКА – словники виконують такі функції:

- **інформаційну** – дають можливість якнайкоротшим способом (через позначення) долучитися до накопичених знань;
- **комунікативну** – дають читачам необхідні слова рідної чи чужої мови;
- **нормативну** – фіксують значення і використання слів, сприяють вдосконаленню й уніфікації мови як засобу спілкування;
- **наукову лінгвістично орієнтовану** – основне завдання словника у плані змісту – опис лексики мови, точніше – певних одиниць мови;
- **дидактичну (просвітницьку)** – словник слугує вивченню і рідної, і чужої мови [Демська. – С. 63-64].

ЧАСТОТНИЙ СЛОВНІК – словник, у якому ...представлено мовні одиниці з погляду їх уживаності у мовленні. Стаття словника складається з мовної одиниці (найчастіше слова) і цифри, що вказує на кількість її вживань у досліджених текстах. Ч.с. укладають для стилістичних та інших мовознавчих потреб, для створення ефективних систем стенографії, відбору лексичного мінімуму з іноземної мови, атрибуції (визначення автентичності автора) непідписаних рукописів, для автоматичного опрацювання текстової інформації тощо. Теорію і методи укладання Ч.с. та їх

класифікацію розробляє **статистична лексикографія**. Ч.с. класифікують за:

- одиницями підрахунку — Ч.с. слів, словоформ, словосполучень, морфем, буквосполучень і т. д.;
- обсягом вибірки — великі, укладені на вибірці 1 млн. і більше слововживань, середні — на вибірці 999 000-400 000 слововживань, невеликі — на вибірці 399 000-100 000 слововживань, мікро- Ч.с. — на вибірці менше 100 000 слововживань;
- характером вибірки — Ч.с. функціонального стилю, жанру, авторського стилю;
- обсягом Ч.с. — повні словники, які містять списки всіх одиниць, вжитих в обстежених текстах, і неповні, які містять лише одиниці з частотою, вищою заданого порога;
- характером подачі матеріалу — алфавітно-частотний або ранговий (за спадом частоти) список чи обидва;
- статистичними характеристиками одиниць Ч.с. — абсолютна, середня чи відносна частота, наявність чи відсутність статистичних оцінок частоти [Перебийніс. — УМЕ – С. 790].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. [Бацевич] – Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / [Ф. С. Бацевич ; Львівський національний університет імені Івана Франка]. — К. : Довіра, 2007. — 207 с.
2. [СУМ Ф] – Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. — К. : ВЦ “Академія”, 2006. — 368 с.
3. [Ганич] – Ганич Д. Словник лінгвістичних термінів / [Д. Ганич, І. Олійник]. — К. : Вища школа. Головне вид-во, 1985. — 360 с.
4. [Демська] – Демська О. Вступ до лексикографії / О. Демська. — К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2010. — 266 с.
5. [Дубічинський] – Дубічинський В. В. Лексикографія української мови : конспект лекцій / В. В. Дубічинський. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2002. — 56 с.
6. [Коломієць. – СФС] – Коломієць М. П. Словник

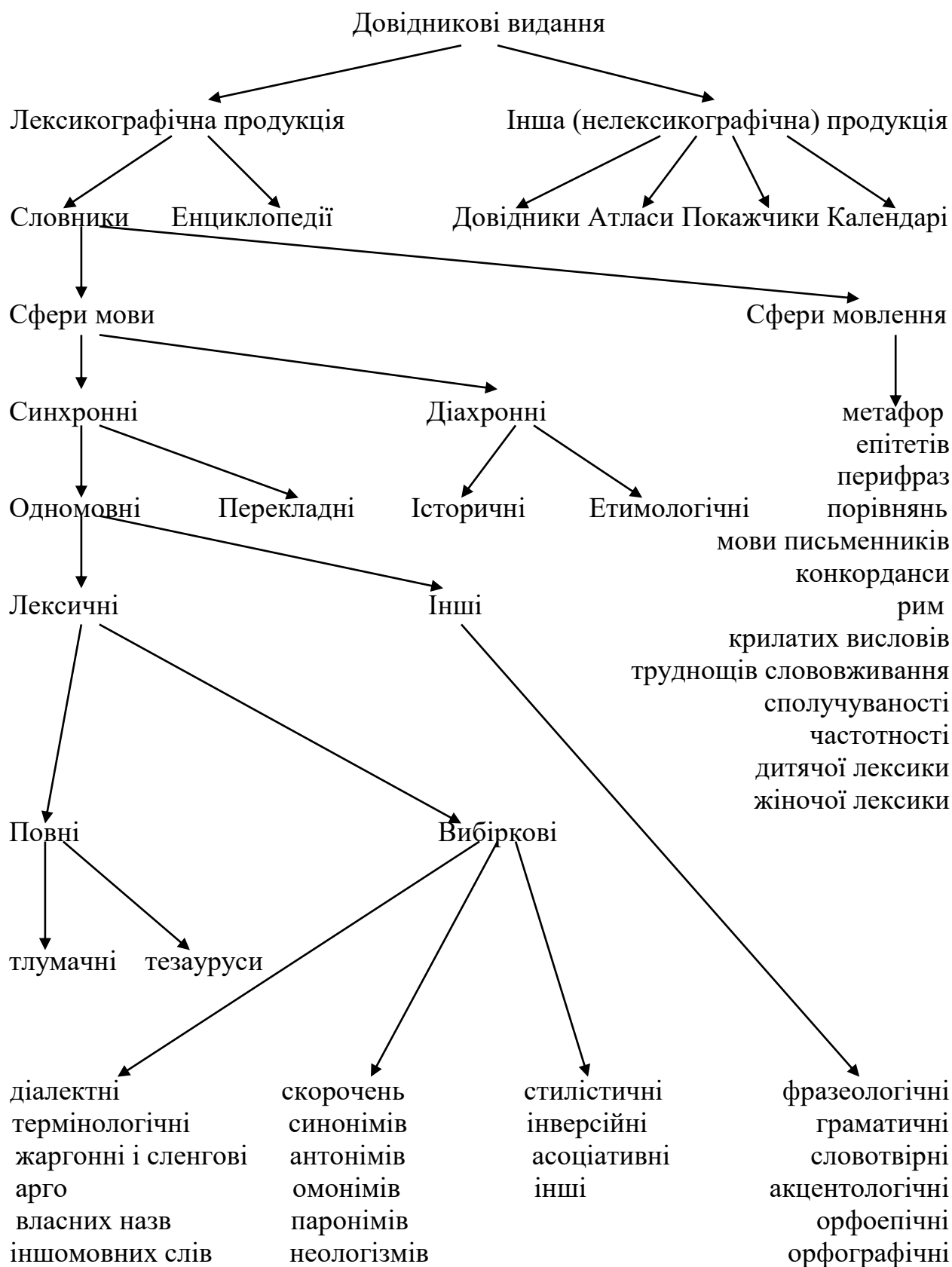
- фразеологічних синонімів / [М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. В. О. Винника]. — К. : Радянська школа, 1988. — 198 с.
7. [Кононенко] – Кононенко І. Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів / [І. Кононенко, О. Співак ; за ред. І. Кононенко; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України]. — К. : Вища школа, 2008. — 344 с.
 8. [Кочерган. – ВДМ] – Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти / М. П. Кочерган. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. — 368 с.
 9. [Кочерган. – ОЗМ] – Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підручник / М. П. Кочерган. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2006. — 424 с.
 10. [Кочерган. – РУМО] – Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів / [М. Кочерган]. — К. : Академія, 1997. — 400 с.
 11. [ЛЕС] – Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. — М. : Сов. энциклопедия, 1990. — 685 с.
 12. [МФЕ] – Мала філологічна енциклопедія / [уклали О. Скопненко, Т. Цимбалюк]. — К. : Довіра, 2007. — 478 с.
 13. [Пустовіт] – Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / [Л. О. Пустовіт та ніші]. — К. : Довіра, 2000. — 1018 с.
 14. [СКМ] – Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів / [Л. В. Струганець]. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2000. — 88 с.
 15. [СУЛМ ЛФп] – Сучасна українська літературна мова : лексикологія. Фонетика : підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко [та ін.]. — К. : Знання, 2010. — 210 с.
 16. [УМЕ] – “Українська мова”. Енциклопедія. [редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. — К. : “Укр. енцикл.”, 2007. — 752 с.
 17. [Штерн] – Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики / [І. Б. Штерн ; Міжнародний фонд “Відродження”]. — К. : АртЕк, 1998. — 335 с.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

1. Предмет лексикографії.
2. Лексикографія як інтердисциплінарна галузь.
3. Найважливіші поняття словникарства. Функції словників.
4. Основні принципи лексикографування.
5. Провідні українські лексикографи.
6. Словники й енциклопедії.
7. Класифікація словників за метою укладання та функціями.
8. Класифікація за характеристикою слова відповідно до сфери лексикографічного опису мови.
9. Лексикографічні праці нелітературної мови: діалектні та жаргонні. Словники арго.
10. Словники власних назв.
11. Повні лексичні словники: тлумачні та тезауруси.
12. Лексикографічні праці сучасної української літературної мови: термінологічні, іншомовних слів, неологізмів.
13. Словники багатства мовлення: синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.
14. Словники спеціального призначення: скорочень, стилістичні, інверсійні, асоціативні тощо.
15. Лексикографічні праці синхронії та діахронії: спільне і відмінне, специфіка укладання.
16. Діахронні словники: історичні та етимологічні.
17. Синхронні перекладні словники.
18. Синхронні одномовні нелексичні словники: фразеологічні, граматичні, словотвірні, акцентологічні, орфографічні, орфоепічні.
19. Лексикографічні праці сфери мови і сфери мовлення: спільне та відмінне.
20. Словники поетичного мовлення: епітетів, перифраз, порівнянь, метафор тощо.
21. Словники крилатих висловів.
22. Словники мови письменників. Конкорданси. Римівники.
23. Словники труднощів слововживання, сполучуваності, частотності.
24. Електронні словники: загальна характеристика.
25. Класифікація словників за нелінгвістичними критеріями.

26. Історія української лексикографії: найдавніші українські словники.
27. Українська лексикографія 1917 р. — кінця 20 ст.
28. Основні напрямки розвитку новітньої української лексикографії.
29. Комп'ютерні технології в українській лексикографії.
30. Основні напрями в автоматизації української лексикографії.

Додаток 1. Класифікація лексикографічної продукції

Л Е К С И С

Сіръчъ Речініа , Вѣкрѣтъцѣ
сѣбраіны . Инѣсловѣскаго ꙗзы
ка , напросты Рѣскіи Діалѣтъ
Истойкованы . Л, З.

А	недовѣдомое
Аданѣ ꙗъ, пѣ.	мѣсце , пренпѣ
Абїе , зѣразъ .	нѣл . погрѣцкѣ
Авва , тѣто ,	ади , наіднсъ .
ѡтѣцъ .	аеръ , въдѣхъ .
аггѣлъ , вѣстни	азъ , л .
алео повѣда .	алянѣїа , хва
агнецъ , бара	лабѣ . Герма па
нокъ .	Триахъ втолко
агніца , молада	ванін антѣгін
л ѡвѣка .	стон мѡвнтъ .
адъ , теность ,	алянѣїа , при
недо.	А ХѡАН

Л Е К С І К О Н Ъ
С Л А В Е Н О Р Ѣ С С К І Й,
И И М Е Н Ъ
У Л З К О В А Н І Е .

П р ѣ в о е Т ѣ п о м ѣ И з ѡ б р а з ѣ н ѣ .

В К и н о в ѣ н С ѣ : Ч у д о б ѡ р н ы я Л а у р ы
П Е Ч Е Р С К І я К І Е В С К І я .
С т а в р о п і л ѣ Ч р х і е п : Н : р : К с ѣ с т ѣ : П а т р і а р х і в с е л ѣ :
Л ѣ т а Б ѣ г а М і р а , З р ѣ . ѿ с ѣ в ѣ ж е Х ѡ л м ѣ ,
К у р с ѡ п ѣ с ѣ . І н д і к с т а , І .
Ч у г ѡ с т а , а і .

Т щ а н і е м ѣ , в ѣ д ѣ н і е м ѣ ж е и
и ж а н в і н і е м ѣ м а л ѣ и ш а г ѡ в ѣ І е р о м е с ѡ н ѣ с е х ѣ
П Ч М В Ы Б Е Р Ы Н Д Ы П р с ѡ т о в ѣ с е л а
Ѳ р ѡ н ѣ І е р о у с а л ѣ м с к о г о .

С *

На Старожитны Кленно и м Писо Балабанов.

Домъ Цныхъ Балабановъ Цныи гѣжъ Кленноты,
 Знаками сѣтъ чѣлон и дѣланон цноты.
 Бѣ стрѣ брѣвы шѣжество, любѣ цнотѣ досконалость,
 Сѣры, Днѣвѣ, Надѣи, и ѣ Тронцы цѣлость.
 Чѣ шѣхъ ѣ Чѣши, ѣ Сѣчнѣи и Церковномѣ тѣбѣ.
 Чѣнностъ стрѣжи, ѣ нѣхъ Домъ, шѣпѣвѣютѣ смѣбѣ,
 Бѣоромѣ мѣзѣтѣ шѣркѣнѣ котрыи полѣбѣ въ бѣн,
 шѣстѣ прѣтѣ бѣвшн на Герцѣ, ѣ Сѣчнѣи покѣю.
 Чѣ чѣлостн ГЕДИСѢНѣ Епѣтѣ шѣнѣ Дѣвѣкѣи.
 Стѣорожѣ Цѣркѣи и Пѣстѣргѣ, смѣбѣи рекѣ, Бѣзекѣи.
 Чѣ ЛЕХѢНДЕРѣ вѣтѣимѣ Домъ Днѣнѣтѣргѣ вѣлможнѣи
 шѣжѣ ѣ Корѣнѣ вѣлѣчнѣи, и ѣ Цѣркѣи Побѣжнѣи.
 Жѣнѣжѣ и вѣи Дѣшнѣтрѣнѣ и цнѣи Дѣчнѣнѣе,
 вѣражѣйтѣ Тѣптѣ Кленнотѣ Бѣчѣбѣнѣсѣвѣ чѣбѣ.
 Зѣ чѣлостѣ ѣ Цѣркѣи стрѣжи, зѣ дѣланѣи стрѣвы.
 Тѣптѣ ѣ Сѣчнѣи и ѣ Нѣбѣ достѣпнѣтѣ слѣвы.

И ѣ Зарѣсѣи Дѣвѣнѣчѣ Зѣмѣса.
 Игѣмѣ Бѣгѣвлѣ: К: и Пѣрѣсѣ: ш Пѣсѣ

*ДОДАТОК 4. ПЕРША (ТИТУЛЬНА) І ДРУГА СТОРІНКИ СЛОВНИКА,
ДОДАНОГО ДО “ЕНЕЇДИ” І. КОТЛЯРЕВСЬКИМ (ДРУГЕ ВИДАННЯ)*

Е Н Е И Д А

н а

МАЛОРОССІЙСКІЙ ЯЗЫКЪ

перелиціованная

И. КОТЛЯРЕВСКИМЪ.

Ч А С Т Ь І.

Издание второе.

Въ Санктпешербургѣ,
печашано въ Типографіи Ивана Глазунова
1808 года.

С О Б Р А Н І Е

Малороссійскихъ словъ содержащихся въ Енеидѣ, и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошедшихъ въ Малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но неупотребительныхъ.

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зібрала
редакція журналу «Кіевская Старина»

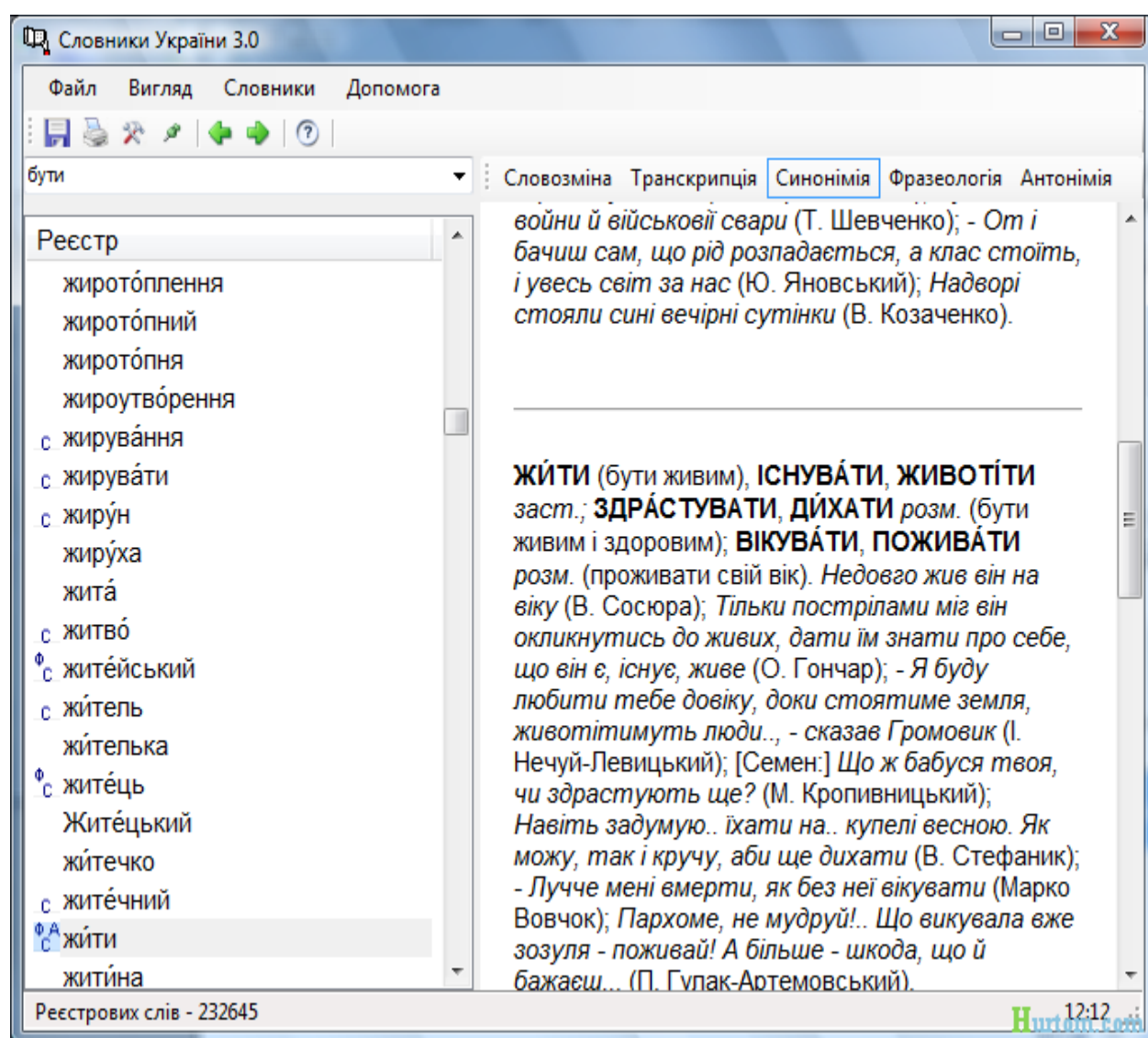
Упорядкував, з додатком власного матеріалу,
Борис Грінченко

Томи I–IV

Київ, 1907—1909

Додаток 6. Зразок вікна Інтегрованої Лексикографічної Системи “Словники України” (Синонімія)

У лівому вікні програми знаходиться українська абетка, а також частина реєстру словника, що починається з вибраної літери. У правому вікні – інформація, яка відповідає вибраному реєстровому слову словника, з яким працює користувач. Вибір необхідної лексикографічної функції (модуля) здійснюється кнопками “Словозміна”, “Транскрипція”, “Синонімія”, “Антонімія”, “Фразеологія”, розміщеними на верхній панелі програми

Навчально-методичне видання

Бабій Ірина Орестівна

УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

В авторській редакції

Дизайн обкладинки Світлани Романченко-Прокіпчин

Віддруковано: підприємець О.М. Голіней

Адреса: м. Івано-Франківськ,

вул Галицька, 128,

тел. (0342) 58-04-32

Свідоцтво про внесення до реєстру суб'єкта видавничої справи
серія ІФ № 11 від 27. 03. 2001 р.

Підписано до друку 01. 10. 2012 р. Формат видання 60 x 84 / 16

Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 17,0.

Замовлення № 95. Наклад 100 прим.